

Virághullató század

Az ember az egyetlen önpusztító lény a fajok túlélésére berendezett nagy eleven sorsjátékban. Ehhez az etikus kiváltsághoz éppen értelme segítette hozzá, amennyiben intézményesítette az önpusztítást: önvédelemből. A nem érdekében az egyedek ellen emelt kritériumokkal. Egyre ravaszabb és hatékonyabb normarendszereket talált ki, törvényeket hozott, eredetileg nemes, pozitív céllal, nem csupán elrettenteni. Elhárítandó egy már nem a természet, hanem önmaga felől is fenyegető veszélyt; ám egyre jobban belefeledkezve, elsodródva az eredeti állapottól, öncéllá burjánzó gyakorlat kicsinyeskedése közepette, egyre veszedelmesebbé vált a dolog. Mindent kezdett önpusztításra használni. Jogot, vallást, ideológiát. Bizonyos fokig és értelemben a tudást, a tudományt is. A pre-kopernikuszit s a poszt-hirosimait egyaránt.

Nem indokolt? Indokolt lenne az egész történelemről mint a gyűlölet történelméről beszélni, mert az eszméktől a tettlegességig, az állati ösztönöktől az elborult agy kormányozta szellemiségig sajnos egyenletesen eloszolva ott van végig a véres történelemben, mely mégis az Athének, a reneszánszok történelme is, hogy néha igazán úgy tűnik: csak előltözött, álruhás Bach-muzsika minden. Sajnos az, hogy az asszírok szó szerint szíjat hasítottak legyőzött ellenfeleik: a hadifoglyok hátából és az, amit az emberi testtel-lélekkel épp ebben a pillanatban is elkövetnek valahol, magán- vagy közindítékből, nem növekvő, de nem is csökkenő tendenciát mutat. Ennyi tapasztalat kásahegyén, kincses szemétdombján ücsörögve, a legkönnyebb volna elismerni: beismerni, hogy szerkezeti a dolog, ennek a világegyetemben csodaként, eddig unikumként ismert értelmes lénynek a létében valamiért és valamitől, lehet: valamire – kiküszöbölhetetlen az egyedben és az emberiségben egyaránt néha besűrűsödő és kicsapódó indulat ténye.

Ezzel a letűnt századra akasztható jelzőnek akár békét is hagyhatunk, úgyis elbúcsúzott már szegény, és jelzőkkel úgy teleaggatva a jövő korok örömeire vagy kárörömeire, mint valami karácsonyfa. „Mindig így volt e világi élet”, századnyi szegmentumait mérni áltudományos pepecselés. Ezzel nem nyugtathatjuk magunkat persze, de ne is essünk abba a fénytörési bűvöletbe, hogy a mi egzisztenciális élményünk feltétlenül világrekord is.

Mert józan eszű mai embert nem hat meg más, csak állandóan új meg új veszélybe sodort érdekei testének-lelkének, tovább sanyargatott gyermekeinek és tovább korlátozott vágyainak.

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

X. évfolyam 3. szám

Kiadja a Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.

Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Balázs Géza** (nyelvművelés), **Bognár Antal** (próza), **Elek Szilvia** (zene), **Király Farkas** (vers), **Kovács Ildikó** (szöveggyűjtés), **Sebeők János** (környezet), **Szondi Bence** (törtélem), **Vincze Ferenc** (műbírálat), **Wegner Tibor** (művészet).

Szerkesztőségvezető: **Molnár Noémi**. Terjesztés: **Németh Lóránt**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós, Gazdag Dávid, Gráfik Imre, Hankiss Elemér, Dr. Koncz Gábor,**

Lászlóffy Aladár, Sánta Ferenc, Schwajda György, Konrad Sütarski.

(tiszteltbellei konzulensek). • Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentharomság tér 6. III. em. 16. • Telefon/fax: (1) 225-3474

E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Rt. és az NH Rt.

ISSN: 1419-4082

Onnan nézek szertesztét
(Lászlóffy Aladár rovata) borítóbelső

Szepes Erika: Elrejtett kulcs 3
Nagy Zopán: Mai haikuk 13
Ivánovics Beatrix: haiku. 15

Haikuk

Acsádi Rozália 17; Balla Zsuzsanna 18;
Balogh József 19; Bartha Tamás 20;
Bessenyei Judit 21; Boga Bálint 22;
Bozsoky Erika 23; Börzsönyi Erika 24;
Branyiczky Rita 25; Brassai Ágnes 26;
Csepregi János 27; Cserny Timi Pookah 28;
Demeter Mária 29; Egry Artúr 30;
Fucskó Miklós 31; Gáspár Imre 32;
Géczi R. Ferenc 33; Geisz László 34;
Gergely László 35; Halászi Aladár 36;
Havadi Krisztina 37; Illés László 38;
Jakab Lilla 39; Kiliti Natália 40;
Kiss Georgina 41; Kósa Emese 42;
Kovács Roland 43; Medgyesi Gabriella 44;
Mészáros Ildikó (Kokesz) 46;
Móczár Csaba 47; Molnár Krisztina Rita 48;
Molnár Szilvia (Aphrodite) 49; Nagy Balázs 50;
Nagy Mihály 51; Novák Valentin 52;
Pálinkás Krisztina (Lyrian) 53; Papp Laura 54;
Pataki Edit 55; Rezes Erzsébet 56;
Safranka Judit 57; Salamon József Imre 58;
Sánta Hajnalka 59; Standovár Ágota 60;
Sümei Attila 61; Szabó Julianna 62;
Szél Zsolt 63; Szelőczsei Orsolya 64;
Szepsy Eleonóra 65; Talált Évike 66;
Tóth Katalin 67; Valyon László 68;
Végh Attila (vegha) 69; Végh Sándor 70;
Véghelyi Balázs 71; Vihar Judit 72
Petz György haibunjai 73
Sárközi László: Költészet 76
Vékony Andor–Sárközi László haikui 77

Tárlat

Somogyi Réka selyemfestményei
(a színes mellékleten)
Zalai Károly: Árnyékon innen,
selyemhullámon túl. 81

Mukai Kjórai, Po Csü-ji, Szóggjoku,
Ki no Curajuki 82

Arivara no Narihira, Sógi zen szerzetes
(Legény Enikó fordításai) 83

Kaga no Csijó
(Popovics Péter [Pekka] fordításai) 84

Kóda Rohan, Macumoto Takasi, Sógi,
Takahama Kjosi, Josza Buszon 86

Kobajasi Issza
(Szabolcsi Erzsébet fordításai) 87

Szugita Hiszajo (Kozma Ildikó fordítása) 87

Ion Codrescu, Catalin Isman,
Nichita Stanescu 88

Vasile Smarandescu, Constantin Abaluta,
Florin Vasiliu (Szlafkay Attila fordításai) . . . 89

Pethó Tóth Károly fordításai 90

Jancsó Noémi: Galamb sétált. 91

Berek

Dede Balázs: Szerves egyensúly 93

Kicsi Sándor András: Tátorján és rokonai. . . . 96

Fénykör

Mátyus Aliz: Négynegyedes 99

Faludi Ádám: Napszöktető 102

Hetedhét

Xaver Bayer: Ma boldog napra ébredhetnénk 106

Thomas Glavinic: Az éjszaka műve
(Billinger Edit fordításai) 110

Igor Szahnovszkij: Lehetséges
(Arató János fordítása) 113

Ablak

Parragi Zoltán: Aki korpa közé keveredik
(Nagy Koppány Zsolt:
Magyapám tudott repülni) 118

Borbély András: Történelem mint átok?
(Bánki Éva: Magyar Dekameron). 121

Dávid Anna Dóra: A másik oldal felé
(Erdős Virág: Eurüdiké) 125

Pieldner Judit: Szabad és királyi
(Vida Gábor: Nem szabad és nem királyi) 127

Illusztrációk

Lévai Ádám haikurajzai 14, 56, 83, 85, 92, 98

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 23.

Varga Csaba: Egyesített elmélet: metafizológia

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

X. évfolyam 3. szám

Cseresznyevirágzás

A SZÉLRÓZSA ILLATÚTJAI

E számunk képzőművész vendége, Somogyi Réka 1974-ben született Budapesten. Az ELTE BTK német-svéd szakán diplomázott. 1996-tól 2001-ig Németországban élt. Ekkor kezdett el selyemfestéssel foglalkozni, egy neves bonni mester, Ingrid Zeelau hatására. A belvárosi Képipró Galériában és a váci Duna p'Art Galériában állandó tárlata van.

E számunk megjelenését a Japán Alapítvány támogatta.

Szepes Erika

Elrejtett kulcs

Nagy Zopán többszintű haikuvilága

A haiku fogalma. Már a XX. században megkezdte hódítását Európában, és igen hamar Magyarországon is a távoli Japán különös versfajtája, amely egyidejűleg versforma és műfaj. Mint versforma három rövid sorból áll, ezek hosszúsága a japánban 5–7–5 mora (egy mora = egy rövid szótag), ami a japán nyelv adottságaival könnyen megvalósítható. A magyar nyelvben lényegesen kevesebb a rövid szótag, így a magyar költők a moraértékeket figyelmen kívül hagyva 5–7–5 szótagos sorokat írnak.

Természetesen minden szabály arra jó, hogy megszegjék vagy átalakítsák. Már maguk a japánok is (Siki, Basó) írtak olyan haikukat, amelyeknek a moraszáma nem az előírt volt: a sorok 1-2 szótaggal rövidebbek-hosszabbak voltak, és vagy kielégítették a szótagok más sorba csúsztatásával a 17 szótagot, vagy nem. Ilyenkor a haikujelleg a verstani jellemzőknél erősebben nyilvánul meg a tartalmi megfelelésben, vagy annak erősítésében.

A mindenre kész magyar költő a szabálmódosításokat is szívesen kipróbálja, a kötetmeket örömmel felrúgja. Ez főként a legbravúrosabb verselőkre jellemző: minthogy ők már elég tanúbizonyságát adták verselési képességeiknek, nyugodtan írhatják „szabálytalan” haikuikat. Számptalan példát idézhetnék, álljon itt csak néhány mutatóba. Tolnai Ottónak még a 17 szótag is sok ahhoz, hogy színeivel-képeivel Ady-világot teremtsen: „Ében-mély / drágakövel kivert / arany-csók.”

Benkő Attila haikui csak egy-egy szótaggal rövidebbek-hosszabbak a szokványosnál, a különbséget nem is ebben észleljük először, hanem a sorok tördelésében (*Névtelen ország*). Weöres Sándor olyan hamisítatlan japán haikuhangulatot teremt, hogy nem érzi szükségét a sorok méretre kurtításának; nyolcszótagos sorait ráadásul ambroziánus ritmussal színezi: a keleti meditáció és a keresztény himnusz ölelkezése megemeli a leheletfinom kép esztétikumát: „Az őszi lombok illatát / szobámba hozza be a szél / s leteszi mint egy kosarat” (*Fuvalom*).

A magyar haiku egyik legvirtuózabb, gondolati ágát művelő költője Fodor Ákos, aki József Attila egy hexameteres sorát tördeli haikuszerűen, s a harmadik sorban a hiányzó szótagot nem átallja egy hiányjellel pótolni: „irgalom, édes- / anyám, mama, jaj, nézd kész / ez a vers is!” (√).

Kuczka Péter *Majdnem haikuk* címen írt egy sorozatot, amelyben a szótagszámok viszonylag szabálytalanul nőnek-fogynak, a versek jellege azonban a természetbe ágyazott bölcsélet okán egyértelműen haiku.

A haiku *műfaji* kötetmei már bonyolultabbak: általában természeti képpel kezdődik, ebben jeleznie kell a költőnek, milyen évszakban, esetleg mely hónapban láttatja a tájat. Erre szolgál az *évszakszónak* (kigó) a szövegbe komponálása. A rövid kis műfajnak jellemzője még egy tartalmi hasadás is: valamiféle

meglepetést, fordulatot, csattanót kell hordoznia a második sor vége és a harmadik sor között. A meglepetés az ún. *hasítószó* (kiredzsi) után következik be.

Am ezek még mindig csak a *műfaj felszíni jelenségei*. A japán nyelv történelme során úgy alakult, hogy a szinte mindig *képes beszéd*: a felszínen látható tájkép, egyszerű természetleírás mögött mindig rejtőzik valami mögöttes tartalom. Ha egy japánul tudó ember egy japán haikut olvas, az a természeti tájba ágyazva kap valami rejtett útmutatást életviteléhez, figyelemfelhívást valami olyan eseményre, aminek egyénileg vagy éppen közösségleg-társadalmilag meghatározó jelentősége lehet.

Ezeket a szimbolikus-misztikus mögöttes jelentéseket az az olvasó, aki nem birtokolja a japán nyelvet és vele együtt a költői képekbe rejtett életbölcseletet, egyáltalán nem érti, még ha szép magyar műfordításban kerül is elé a mű. A magyar költőnek pedig, ha haikut akar írni, szintén nem rendelkezvén ezeknek a szimbólumoknak a jelentésével, olyan műveket kell írnia, amelyek megfelelnek a műfaj verstani kritériumainak (5–7–5 szótagos kis strófa), műfaji kellékeiből pedig meg kell kísérelnie megvalósítani a megvalósíthatókat, tehát meg kell rajzolnia egy évszakot megjelenítő tájképet és valamiféle meglepetéssel, csattanóval lezárnia a verset. És a szimbolikus jelentés? A mögöttes tartalom, ami oly izgalmassá teszi a haikut?

Minthogy átfogó, rendszeres magyar mitológia nem létezik (nem is létezett), az átlagolvasó a magyar mitológiának még szórvány-elemeivel sincsen tisztában, és más, az európai kultúrákat meghatározó (görög-római, ill. zsidó-keresztény) mitologikus nyelv sem vált általánossá, a magyar költők nagyot merészelnék: megteremtik saját mitológiájukat, szimbólumrendszerüket, amirehhez következetesen ragaszkodnak. Ez a mitológia általában teljesen személyes, a költő „magánmitológiája”, amely alapulhat egy családtörténeten, szerelmen, építkezhet a költői életút elemeiből, sok másból. Utassy József soktényezős, következetes mitológiájában a hold, szemben minden, máshonnan ismert hold-képpzellettel, a halált szimbolizálja. Elsőként idézett haikujában még csak jelzi ezt a kapcsolatot: „Miért, miért is, / hogy a telihold helyén / koponya fénylik?” A következőben már személyessé teszi ezt a képzetet: „Akkora hold van, / recseg-ropog a mennybolt. / Fiam a földben.” (*Gyászéj*).

Van a magyar haikunak egy másik vonulata, amely eltolja magától a mitologikus képet, a szimbolikus beszédet, és egyszerűen beleolvad abba a természeti világba, amelyből vétetett: zöldellenek benne a fák, a bokrok, fehéren világít a cseresznyevirág, kiszikkad a föld a nap hevétől stb. Kányádi Sándor látszólag japán természeti haikut ír, de beleszövi a magyar népdal és a virágénekek virágszimbolikáját, az egyén érzelmvilágát is. „Ó, miért, hogy le / nem én szakíthatlak, / Cseresznyevirág!” Ugyanígy egy másikban: „Virágillatod / volt csak enyém, – gyümölcsöt / másnak teremtél.”

A természeti képeket festő haikukból állítják össze az ún. *haiku-naptárakat*, amelyek körbefordulnak az évvel. És bár minden egyes haiku megáll önmagában is, együttesen, rendszerbe szedve többet jelentenek.

Megint más típusú az a magyar haiku, amely eltávolítja a mitologikusságot, kilép a természetből, szimbolikusság helyett filozofikussá válik, és bölcs mondasokat közöl 17 szótagban. Ezek általában rendkívül szellemesek, az utolsó sor csattanóra hegyezettsége valósítja meg a fordulatot, a meglepetést, a kire-

dzsit. Ennek a típusnak egyik legkiválóbb művelője Fodor Ákos, akitől csupán egy példát idézek: „Némelyik árnyék / jelentőségteljesebb, / mint ami veti.” (*Metafizika*).

Nagy Zopán végigjárva a magyar haiku mindezen útjait, kialakított magának egy ezektől eltérő, sajátos világot. Haikui filozofikussággal teltek, meglepetésszerű bölcsességeket hordoznak – idáig még a harmadikként említett magyar típusba tartoznának. Ám Nagy Zopán filozofikus mondásai nem általános emberi bölcsességeket közvetítenek: szerzőjük felszívta magába mindazt, amit a japán bölcsélet (és nem a mitologikusság!) tanít, kiválasztotta világnézetnek azt az általa elfogadható és asszimilálható fajtáját, ami illeszkedik az európai szemlélethez, és ezen belül a magyarhoz. Ez a világszemlélet a 20. század egyik legdivatosabb, Keletről Nyugatra importált vallásos bölcselete, a *zen-buddhizmus*.

Nagy Zopán „könnyedsége”. Hogy formailag hibátlan az egész kötet, az csak az alapállás. Ez a 17 szótag úgy kerül ki Nagy Zopán keze alól, mint ha éppen 17 ujjá volna, és mindegyikkel leütne egy-egy szótagot – és kész a haiku. Könnyedsége megmutatkozik abban is, hogy az erőltettség legkisebb jele nélkül képes „igazi” japán haikukat is írni, olyanokat is, amelyek mögött ott leselkedik a japán szimbolika. Szinte Basó műveként olvashatnám az alábbi haikut: „Alvó ősi tó. / Neszekkel teli emlék: / Kiszáradt tükör.” És a mellé állítható, eredeti Basó: „Öreg kerti tó! / béka ugrik a partról / víz csobbanása” (Horváth Ödön ford.).

Nagy Zopán leleménye, hogy ezt a miniatűr képet láncba fűzi más, kis képekkel, s így az egymásutániség bizonyos ok-okozati függést ad, ami túlmutat az egyszerű képen. Motivikus kapcsolással követi egy másik miniatűr: „Az ég tükre volt. / Száraz folt a pusztában. / Nap égette ki.”

Az alvó tó ebben a második képben halott tová válik, megszűnt funkciója, a tükör-jelleg, elhalnak az emlékek is, élettelen, kiszikkadt minden. A változást az igék múlt ideje erősíti. Egy másik haikupárban a cselekvők, cselekedeteik és a tárgyak felcserélik egymást. Ha csak egyesével állnának, nem következnek belőlük filozófia, így viszont a világban lejátszódó fordulatokat jelenítik meg: „Szieszta-idő. / Óriási légy köp be / Illatos lótuszt. // Magányos lótusz / (amíg Buddha ébredesz): / Legyeket nyelsz le...”

A világ jelenségei önálló létezők (ún. dharmák, erre még visszatérünk), így kapcsolódhatnak – egymást váltva, felcserélve – egymáshoz. E párversben, második darabjában nemcsak a természeti kép távol-keleti, de megjelenik maga a vallásalapító, és nevének említésére minden közlés bölcselati jelleget ölt.

Nem egymást felváltva, hanem egy tükörtengely mentén fordulnak meg a következő párversek elemei – numen adest: Buddha ismét jelen van. „Folyó a kertben / A hídoszlop gömbjében / Buddha megpihen.”

A kép eddig tökéletesen alkalmazkodik a japán szimbolikához, amelyben a kertek hídkorlátjainak végén lévő gömb Buddha tartózkodási helye. Az viszont már a dharmatan hatása, hogy az elemek másként kapcsolódnak, ellentétükbe fordulnak: „Vagy nem pihen meg / A gyöngyszem belsejében / Buddha a kertben.”

„Nő-ciklusnak” nevezhetném azt a rövid, négy haikuból álló sorozatot, amely a négy napszakot követi a női princípium egyre idősödő és változó lé-

nyegű tagjainak személyében, akik a lét legalantasabb minőségű anyagában, a fekáliában merülnek egyre mélyebbre, a harmadik haikuban a föld megtermékenyítésére szolgáló anyag termelőit, a „csordákat” már nem is földi nők, hanem női démonok hajtják el. Végül a negyedik haikuban női princípium már nincs is jelen, csak a világban összefolyó, folyékony konzisztenciájú őanyagot nevezi a léttel azonosnak a költő: e képzetben mintha a termőföld és a termékeny női lényeg olvadna össze, a szójátékban pedig a megtermékenyítő anyag magával az étellel. „Reggel mit látok: / Trágyadombon sikongó / Csinos kislányok... // Délben kinézek: / Tehén-lepényben csücsül / Fáradt anyóka... // Esti derengés: / »Csordáimat« elhajtják / Női démonok // Éjjel, egyedül: / Világok folynak össze. / A lét szörnyű lé(t)...”

Egy misztikus tartalmú, csak keresztény mitológiával értelmezhető, „igazi” haikuban a nap- és évszakot a *harmat* szó jelzi, a halálból új életre születés egy vérbe fagyott feléledése – nem igazi élőlényként, még kevésbé isteni epifániájú lényre szublimálódása, hanem élettelen anyaggá visszaminősülése, s a kezdő sor harmat szava is hideg dérré változik: „Harmatnapra Ő: / Vérbe-fagyva föl-éledt. / Arca deres kő.”

A következő, szintén a keresztény mitológiában fogant képben vallás és filozófia egyesül: a külső látszat a kereszthalál kínja, a nem látható lényeg, a kereszt belsejében lévő eszköz, a nagybetűs, örök *Lét*-be vezető *Lét*-ra a feltámadás reménye: „Harminchárom év: / Kívül kereszt, belül *Lét*- / ra. (Így) van remény...”

Nagy Zopánra nemcsak a keleti misztika hatott, hanem az a Weöres Sándor is, aki világképét-bölcsességét innen is merítette. Van egy olyan képe – éppen a bölcséleti műben, *A teljesség felében* –, amely tökéletesen azt a gondolatot öltözteti érzékileg befogadható képbe, mint ami Nagy Zopán haikuját alakította. „Egyetlen ismeret van, a többi csak toldás: alattad a föld, fölötted az ég, *benned a létra*.” (*Szembefordított tükrök* – kiemelés: Sz. E.)

Az időt és a teret iktatja ki a valóságból az absztrakt és reális ellentétére épülő, az ontológiai gondolatot költői képekkel kiteljesítő haiku-pár: „Az idő: álom. / Egy ismeretlen Való / mély kacsintása. // A tér: hasonlat. / Horizontok hiánya / egy alagútban.”

A haikuvilág „szigorúsága”. A Nagy Zopán haikuiból kiolvasható gondolatvilág teljesen következetes: egy pontosan elsajátított vallás- és életfilozófia áll mögötte, amelynek szervező ereje egy szigorú, szinte kristályrácsot alkotó képi anyagban nyilvánul meg. (Itt talán összefüggés mutatkozik a költő eredeti foglalkozásával, a fotózással, amelynek során képeit hasonló szigorúsággal komponálja.) Idéztem már olyan példákat, amelyekben a szó-elemek egymással különféle kapcsolatokba lépnek (ilyen a megpihenő Buddhát láttató haiku-pár). Ez a szerkesztési elv a kötet egyik legfontosabb szervező ereje: lényege az *átfordíthatóság*, *megfordíthatóság*, *egy tengely mentén fordítva tükröződés*. „A föld koporsó. / Benne gyakran *fordulunk*... / Az ég koporsó.” (kiem. Sz. E.)

Egy, a címében is a megfordíthatóságot jelző haiku-pár: „A Valóságok / Titokzatos foltok / Szemeim mögött // – Most átfordulok – // Szemeim mögött / Titokzatos foltok / A Valóságok” (*Reverzibilis*).

A fordulat szó ismételten fordul elő az eredeti szótóhoz kapcsolt különféle toldalékokkal, s ugyanígy variálódhatnak a többi szavak is: „Nem hasonulok. / Fordulatom torzulat. / Benne(m) maradok. // Nem hasonlítok. / Torzulatom fordulat. / Azonosulok...” (Én-kettő).

A „megfordulás” egyik elemi megoldása a sorok sorrendjének felcserélése, apró variációkkal: „Éltető erő: / Új légycsapót készítek / Magányos nyárra... // Magányos nyár jó: / Légycsapót küld kedvesem... / Éltető erő(t)”.

Ez a megfordításos típus létezett az eredeti japán költészetben is: Terebess Gábor idézi, a buddhizmus lényegét összefoglaló tanulmányában, Fu Ta-Si (nem haiku formájú) kis versét: „Megyek a hídon és ezt látom: / Folyik a híd a víz meg áll.”

Kései rokona Fu Ta-si versének Nagy Zopán haikuja, amely a gondolkodás módszerének tökéletes elsajátítását mutatja: „Létem töredék. / A híd átfolyt alattam / S léptem víztelen.”

Ez a szemlélet ihlette a másik, fordított cselekvésű páros képét, nem véletlenül címezi a verset a haiku nagymesterének, Basónak: „Pár(n)ájára ló / Hugyozott. Kora reggel / Szép kakukk dalolt... // Fekhelyére Ő / Hugyozott. Forrás dalolt, / Kakukk csobogott”.

E következetesen végigvitt szemlélet mögött filozófia húzódik: a korábban már említett *dharma-tan*. Buddha tanítása szerint nem örök anyagi atomok léteznek, hanem a világot alkotó ún. *dharmák*, őselemek alkotják a világot. Az egyén és annak külső és belső világa egyszerű elemekre oszlik, ezek a dharmák, amelyek állandó jövés-menésben vannak, létrehozzák a világ megszámálhatatlan elem-társulását. A világot ez a folyamatos *átmenetiség, egymásba változás, egymástól elkülönülés* jellemzi, nincs megszűnés sem, csak átváltozás. A világ valamennyi jelensége átmeneti, mindaz, ami keletkezik, ismét elpusztul. A költő megfogalmazásában: „Megváltás nem kell. / Pusztuló megújulás.” Az elvont tételt érzéki képben is megeleveníti: „Nincsen elmúlás: / Holt macskában gepárd fut, / Bennem pedig más”.

Az egymásba alakulás sajátos metamorfózisokat eredményez: „Átalakulhatsz. / A csapda megváltoztat... / Nyúlshájú róka”.

És a rá következő haiku: „Vadász a neve. / Karmikus állatvédő / – És nyúlshája van...”

A fiatalon álmodott álmok és a belőlük való ébredés során válunk idősekké, ugyanígy hibás cselekedeteink következtében is: „Az ébredések / (és eltévedt álmok is) / Öregbítenek... // A sok tévedés / (a folytonos javítás) / Sem fiatalít...”

Az ember gyermekből öreggé válását az őt szolgáló eszközök változása kíséri: „Hintalóból hintaszék. / Ez is holt-játék.” A személyesség ide-oda változásai, alakulásai azt a Buddha-tanítást illusztrálják, amely szerint nincsen állandó Én: „Aggastyánná tesz egy pillanat.” De nemcsak a személyiség immanenciája hiányzik, de a teremtett műé is: „Talált tükörben / Múló képek teremnek. / Ez életművem.”

E buddhista alapú szemlélet szerint Krisztus átváltozása kétszeres: feltámadt ugyan, de nem a kereszténység testetlen lényévé, hanem élettelen földi elemmé válik, és még az évszakszó is másféle időjárást mutat („*Harmatnapra Ő / Vérbe-fagyva fölédelt. / Arca deres kő.*”).

Szenvedélyesen keresi a személyes Én-t, de csak paradoxonban találja meg: „Rám hasonlítok...” Sokkal határozottabb az alakváltás képe a következő versben: „Átok-változat: / Élő maszkot növesztek / Vonásaimra...” Ha az átmenet kezdet és vég egybeesését eredményezi, létrejönnek a paradoxonos, oxymoronos megfogalmazások: „Régen érttem: / A bölcsőben véget ért / Nagy bölcsességem...”

Valamint a fentebb már idézett két sor: „Megváltás nem kell. / Pusztuló megújulás.” Az oxymoronos szerkezet két szenvedő igenevet köt össze: pusztulás, megújulás. Mindkettő illeszkedik a zen-buddhizmus intéséhez: a dolgokat nem szabad sem megváltoztatni, sem szenvedni miattuk. A feladat az átélés, a passzív befogadás. Ez a szemlélet kapcsolódik Buddhának a *függségben történő keletkezésről* szóló tanításához is: a valahonnan jövés és valamibe torkollás adja az állandó függőséget. Nem esetlegesen és összefüggés nélkül vagyunk jelen a világban, hanem *szigorú törvényszerűségeknek vagyunk alávetve*. Ez a függőségben keletkezés nem a halhatatlan lélek vándorlása, mert Buddha nem ismerte el ezeknek a testtől független, halál utáni létezését. A dharmáknak, amelyek olyan realitások, amelyek a világ végtelen sokaságú megnyilvánulásai, egymásba alakulása adja a függőségben keletkezés lehetőségét. A világot alkotó fő dharmák a föld, a víz, a levegő, a tűz, a színek, hangok, az életerő, a képességek, az érzelmek – a legkülönfélébb szubsztanciákban megnyilvánuló elemek. *A dharmák mint a világ szigorú törvényei: Nagy Zopán szigorúságának eredői.* (A Semmi is dharmalételem, ezért jöhet létre a paradoxonos haiku: „Eszmélet-alap: / Hogy gondoljak Semmire / Gondolat-talan?” Ez a fogalmilag megközelíthetetlen Semmi felel meg Nagy Zopánnál a zen-tanítás *úr-fogalmának*.) A személyiségkeresés közben is szembesül a költő a fel nem támadás megemészthetetlen valóságával: „Halálon túl is / folyton ráz az ébredés: / meg-nem-születés.” A személyiség kettéválása külső burokra és belső lényekre témája ennek az ellentéteket együvé vonzó és szétaszító gondolatvilágnak: „Csont-bőr sátramát / (hogy belül világitásak) / Ma meggyújtottam.”

A dharmák vándorlásainak, változó összekapcsolódásainak eredményeképpen az élő és az élettelen világ között sincsen lényegi különbség, mivel ugyanazon elemek hozzák létre őket. Ezért teljesen *emberszerűek* a csupán *ember formájú* lények: „Egymástól is rettegő / Madárjjesztők.” Ugyanez a szemlélet játékosan, kedves humorral – ami az abszurdításokat és a groteszket kedvelő költőnél viszonylag ritka –: „Belétörhetnék. / (Egy akt-szobor elcsábít.) / Nőszívű kőlény.”

Jelenség és lényeg dualizmusát láttuk már a Krisztus keresztjét értelmező versben, amely jelenségszinten a kín, a belső lényeg szintjén a megváltás. Realitás és entitásának absztrakciója egymást feltételező kettősségét oldja fel egy játékos-szellemes, paradoxonosan előadott haikuban, amelynek címét az egyik ciklus címévé is emelte: „A kötet címe: / Elrejtett kulcs. – Elveszett / A kötet címe.”

Az ok-okozati összefüggések mintha a dharmák világtörvényei szerint alakulnának: erről tanúskodnak a *Fény-képek* versei. A viszonylati lánc felborítása-megfordítása – elől az okozat, azután az ok – mintha a függőségben keletkezés törvényének engedelmeskednének a *Haiku-levelek* ciklusában.

Minden bölcseleti rendszernek vannak különféle időpontokban, különféle helyeken, különféle szerzőktől megfogalmazott, egymással igazán nem összeegyeztethető tételei. Az *átélés passzív szemléletéhez* ily módon nem illeszkedik az a *karma-tan*, amely a jó cselekvés útját jelöli ki: ez kifejezetten aktivitást igényel. Ennek a karma-fogalomnak mély megértéséről tanúskodik a következő 17 szótag: „Ami akaratum- / on kívül történik / Nem lehet kudarc.”

Sikertelensége, eredménytelensége csak a cselekvő embernek van. Szigorú ítélet. Mint a dharmák által meghatározott világrend.

Ok-okozati összefüggések, dharmaláncolatok. Az összefüggésben történő keletkezés a tan logikája szerint voltaképpen *ex nihilo* létrejövétel, hiszen a gondolati lánc így áll össze: a nem tudás mint előfeltétel révén ösztönző erő hozza létre a tudatot, a tudat a szellemi-testi individualizációt, az individualitás a hat érzéket, a hat érzék a hat érzékelést, az érzékelés az érzeteket, az érzet a vágyat, a vágy az élet utáni vonzalmat, azaz a karmikus létet, az újjászületést, ami követi az öregséget, a halált, a bánatot, jajveszékelt, fájdalmat, szomorúságot, kétségbeesést (*Abe Massao*).

A tudatnak primer létezőként feltételezése jellemző erre a spirituális szint felé törekvő világrépre. Ez a keletkezési láncolat egyaránt vonatkozik az onto-, ill. filogenezisre, s mint ilyen, világméretűvé tágulást eredményez – a buddhizmus (és sok más keleti vallás) egyik lényeges gondolatát: a dharmák vándorlása révén megvalósuló pantheizmust.

Nagy Zopán a legtisztábban a zen-buddhizmus hatása alatt keletkezett, erősen pantheisztikus színezetű verseit ironikusan *Városi haikuk*nak nevezi, hiszen a városhoz való viszonyát egyértelműen az elutasításban jelöli ki: „A hegy elindul. / Városoktól viszketve / Ez is (h)egyre megy.” (A kép mögött ott sejtjük Weöres Sándor versét is.) Ebbe a ciklusba tartozik a már említett, Buddhának a gyöngyben pihenését állítólag, ill. tagadólag fontolgató két haiku, valamint egy különös másik, amelyben a második személyben megszólított virág?, nő? szirmaival beszívárog a földbe, itt rágja le a kecske a gyönyörű cseresznyefát, s végül ide tartozik az a gondolati mini-ciklus, amely egészében a pantheizmus epifániája: „A földön fekszem. / Arcomon át bogarak / Jönnek a fényre.” (*Meditáció*). Felhőben, tóban merítkezik a költő; tudat és test válik ketté a *Zen-kő-kertben*, amelynek atmoszférájában annak ellenére lenyugszik tudata, hogy a test megsebesült: kő vágta fel talpát.

A már idézett Fu Ta-Si-vers a pantheizmuson és a dharmák vándorlásán túl új momentumként veti fel a lét töredékességét: „Létem töredék.” (*Folyik a híd*). Ez a létállapot vonatkozik mind az egyéni lét önmagában vett lehatároltságára, mind az egyetemes létezéshez képest töredékes voltára. Önmeghatározásában talán első helyen áll a töredék-lét megvallása, ami összekapcsolódik lényünk kiismerhetetlenségével: „Ön-azonosság- / -om, mint árnyék tört kövön: / Tapinthatatlan.”

Egy másik „széttöredezett” arc más már többes számával jelzi, hogy a természetéről levált városi létben mi mindannyian töredékek vagyunk: teljességünk a természeti környezet nélkül csorbult, megbomlott.

A halál után a dharmák vándorlásában részt vevő töredék-létű költőnek nemcsak élete, de költészete is mulandó, s nem is a valódi alkotást és alko-

tót látjuk, hanem csupán azok véletlenszerűen, „másolatként” fellelt mását. Az esetlegesség, a másolatjelleg együtt jár a mulandósággal, együtt kell járnia a bölcs, de fájdalmas beismeréssel: „Talált tükörben / Múló képek teremnek. / Ez életművem.” A töredékesség átélése következtében természetes, hogy foglalkoztatja az önazonosság léte, majd annak cáfolata. „Rám hasonlítok.” És a cáfolat egy megfordításos haiku-párban, amelyen belül a fordítva tagadó szerkezet fokozza az elbizonytalanítást: „Nem hasonulok. / Fordulatom torzulat. / Benne(m) maradok... // Nem hasonlítok. / Torzulatom fordulat. / Azonosulok...” (Én-kettő). A teljes egészben való feltárulkozás, a személyesség megvalósíthatatlan epifániája helyett logikusan a gyűlölt, mégis vállalni kényszerült rejtekezés következik: „Átok-változat. / Élő maszkot növesztek / Vonásaimra...”

Az önazonosság kérdésének megválaszolására a zen több fogalmát körüljárja: a tudatos jó cselekedetet egy bántóan túl jó rímmel teszi abszurdá, egy *genus humile*, azaz alantas stílusú megszólalást is beiktatva, így mintegy kétségbe vonja a karma létét korunkban, kiváltképpen, ha a karma célja a személyiségépítés. „Ha készakarva / Kész a karma, utódom: / Én 'nagy mű' vagyok (?)”. A karma következetes gyakorlását „iszonyatosnak” mondja, eredményét, a „jobbnak képzelt utódot” – tehát a megszületett és felnövekedett lényt – váratlan módon „daganatnak”. E „daganat” azonos a Költő fölvirágozott „Magjával” (azaz utódjával), aki teremtőjét (a dharmatan szerint: okát, okozóját) kineveti. Az alulstilizált verset nem is haiku-formában írja: háromsoros strófáit két felező nyolcasból és egy őket követő három szótagos sorból alkotja meg.

Buddhizmus, zen, a nemiség és az utódokban folytatódás mint alantas, a tudaton kívül létező folyamat (dharma) együttes megléte ismét Weöres Sándort idézi, aki számára néhány versében, némely korszakában szintén „utálatos” saját nemisége, s aki ekképpen rajzolja meg egyik önarcképét: „...Ki énemként jön-megy, a kis dudor, / nem téged: aranyat, tömjént kívánna, / tálba dögöt, lucskos játékot az ágyba...” (Weöres Sándor: *Egy összedrótózott csontvázhoz*).

De amiként a nagy mester, Weöres sem pusztán megvetéssel fordul a nemiség felé, éppen nagy teológiai-filozófiai művében, *A teljesség felé*-ben alkotja meg a két nem egymást feltételező és kiegészítő kettősét, úgy Nagy Zopán sem csak az utódban folytatódás neveltségességét látja a szexualitásban. Az egyes ember is lehet teljesség – vallja, ha a kozmosz részeiként éljük meg együttlétünket. „Önnön fényeink: / a Nap és a Hold násza / lüktetésünkben.”

A pantheisztikus világ alapvetően duális: a két égitest – férfi és nő – jin és jang együttes fogalomba olvadva a két alapvető évszakot: a telet és nyarat is megtestesítik. Így áll össze a világ pantheisztikus teljessége. Ez a duális, amelynek eredménye az ellentéteket feloldó harmadik, szinte minden kultúrában alapvető filozófiai tétel. Nagy Zopánnál 17 szótagban, érzékileg befogadható képben jelenik meg, méghozzá egy olyan képben, amelyet a jin-jang elv piktoqramja ihlethetett: a teljességet jelentő körbe foglalt, az ellentétes nemeket képviselő két fél-rész gömbölyűbbik felének közepén egy pont van, ami az egyik fél szemét, a másik fél köldökét szimbolizálja. „Kinézek rajtad / – köldök a homlokodon – / Beléd születtem.”

A vers címe oldja fel a többszörösen összetett képet: *A harmadik*.

A pantheizmus nézete szerint az egyénre ugyanolyan törvényszerűségek érvényesek, mint az univerzumra. Láttuk már a világnak a dharmák ide-oda vándorlása révén kialakuló *átmeneti jellegét*. Ez az átmeneti jelleg érvényes a *töredék-létű halandóra* is, aki az élet két végpontját, a születést és a halált olykor önmagába forduló körforgásnak érzékeli. „Halálon túl is / folyton ráz az ébredés: / meg nem születés.” Ebben a körforgásban a halál és a megszületés ellentétét volna hivatott kiegyenlíteni az álomból mint halálból ébredés. Ám az ellentét Nagy Zopánnál nem egyenlítődik ki: meg nem születés válik az ébredésből, ami tartósítja a halálon túli lét halálos voltát. Mindezen gondolatoknak van ugyan tragikumuk, de ez a tragikum korántsem az európai ember rettegése a haláltól, főként nem a görög kultúra életimádatán nevelődött emberé, de nem is a túlvilágra igyekvő keresztény ember halálvágya. Ez a *zen világnézete*, amely minden vallásos gondolkodással ellentétben nem akar a földi világon kívül, transzcendens módon szükségleteket megvalósítani, azé a zené, amely nem oldja meg a problémákat, nem elégíti ki és nem fojtja el a vágyakat, hanem mindezt csak – *átéli*. Nem az emberi természet tökéletesítése a célja, hanem *megtapasztalása*. *Nézete szerint nem a problémák elutasítása szabadít meg, hanem teljes befogadásuk*. A zen elfogadja azt, ami van. A zen – képviselőinek támogatásával, műveikkel, tanításukkal, azok idézésével segít az élet nehéz pillanataiban: az okmányirodában Isszára kell gondolni, ügyintézés közben Sikire, adóbevalláskor Basóra.

A rezzentlen meditáció, az önmegvalósítás fegyelme közben egyszer rendül meg igazán Nagy Zopán, amikor önazonosságának feltérképezéséhez szellemi, lelki elődjét, József Attilát idézi meg. A „rontott” haikuk ciklusának alcíme is ez: „azonosulások”. Rendkívül finom megoldás ez: a magyar líra egyik legfegyelmesebb, legpontosabban fogalmazó, nagy formakultúrával alkotó költőjével azonosulva „rontja el” haikuit, mintha már a betegségbe hajszolt József Attila széthullására utalna. Az „azonosulásokat” tagadó állításokkal sorolja: nem lett sem pap, sem rab, a világi kölcsönöket már elutasítja és „levedli”. A hiánylistán ő maga szerepel: *vele tartozik a világ az életnek*. Nem véletlenül ennek a ciklusnak a része a halál-ébredés–meg nem születés kétszeresen ellentétes és fel nem oldott létállapotáról tudósító haiku. József Attila szimbólumait átvéve teszi fel a költői kérdést: „Láncos-lánctalan / medvetánc(oltatás) om / önkifejezés (?)...” Az öntudat emeltebb fokán mindkettőjüket Istenhez is hasonlatosnak érzi – kettejük azonosítása kedvéért végig egyes szám első és harmadik személyben fogalmaz, a személyragot zárójelek közé téve –: „Megteremtette(m) / azt az ismeretlen Lényt, / akit keres(t)ek...” A kéretlen pszichiáter is mintha mindkettejüket együtt gyötörte, gyúrta volna le...

A lelki rokonságon túl egy lényegi alkotói módszer, fogalmazásmód is kapcsolja Nagy Zopánt József Attilához: a paradoxonok kedvelése. A haiku műfaji kellékeként megjelölt meglepetést Nagy Zopán zömében paradoxonokkal, oxymoronokkal valósítja meg. S a paradoxonos gondolkodást a zen is erősíti a költőben.

A paradoxon mint életszemlélet. „A szenvedés világa mindig ott vár ránk, ahová menekülünk előle” – tanítja a zen. És Nagy Zopán jó tanítvány: szellemes paradoxonok és oxymoronok sziporkáznak ebben a kötetben, ami nem mutat

túl sok irányt a menekülésre. Milyen közhelyes, suta volna az alábbi sor: „Véges Végtelen”, ha nem egészülne ki a haiku alábbi soraival: „Megtelve üresedem” – még mindig nem igazi meglepetés, de az utolsó öt szótaggal: „Esetlegesen...” egy ki nem egyenlített ellentétekre épülő világ labilitására derül fény, ahol az ellentétek nem kiegészítik egymást, hanem törvény, szabály nélkül inognak. Vagy az önmagában szintén nem különleges „gyermekkori vénségem” milyen mélységekbe merül a „kísértetektől”, meg attól, hogy ismét Weöres Sándor-allúziót olvashatunk („s az aggastyán gyereket, ki voltam”, *Az ég-sapkájú ember*). Az élet kezdete kapcsolódik itt össze szokatlan módon a bölcsességgel, ami az idő folyamán ahelyett, hogy gyarapodnék, kivész az emberből. Látszólag puszta szójáték, megfogalmazásában oxymoron, de lényegét tekintve a nominalizmus és realizmus primátusának felcserélhetőségén alapszik *A kötet címe*: „A kötet címe: / Elrejtett kulcs. – Elveszett / *A kötet címe*.”

Ha a negyedik haikut kiemelem a mini „nő-ciklusnak” nevezett sorozatból, amelyben a női princípium változó korú képviselői merülnek egyre mélyebbre az anyaföldet dúsító fekáliában, önmagában tragikus, a szójáték ellenére: „Éj-jel, egyedül: / Világok folynak össze. / A lét sűrű lét.”

Szellemi önarcképe szójáték, de egyben az alkotás gyötrelme is: „Karom elgyengül. / Ön-készülő kőszobrom. / Mozdulat-lan(d)ül.” („[Rím]faragó”). Van puszta szójátéka is: „Eszem a csöndet. / Ha haikum unikum: / Iszom a betűt.” És: „Issza teáját /...../ kis kakukk issza.”

Tragikum, abszurd, paradoxon, szójáték, lírai kép – nem zárják ki egymást. Megférnek abban a műfajban, aminek lényege, hogy az élet teljességét mutassa 17 szótagban.

Nagy Zopán Mai haikuk

Ave:

A vers olyan
szabad lehet
(költő nélkül),

mint a lánc,
mely elengedte
a kutyát...

★

Sziták szemein
látunk át: időhöz nem
kötött látomást...

Szüleim Nagyok.
(Én sem születtem „másnak”.)
Szüleim vagyok.

(Most máshogy lepj meg...)
Akarsz is, meg katarzis?
(A kettő nem megy...)

★

Ablaküvegen
a dundi holdat fényes
balta zúzza szét...

/„Ragyogás”/

★

Félre-nyitott száj
és beesett szem-
golyó a szájban...

Egyik szemem a
másikba tekinget föl
a teneremből...

/A „horror vacui” haikui/

Pillangószárnyak-
ból varrott ruhám: véres
lett a lakomán...

Kígyóbőr zakóm,
míg részegen aludtam:
levedlett rólam...

Jó ezüstróka-
prém nadrágomat épp most
tépik a vizslák...

/„Anima abszurd” – részletek/

★

Ipi-apa-pacs...
Nyáresti temetőben
vakít a pipacs...

Káposzta-fejek...
Az ápoltak farsangja:
„Boldogok-háza”...

Forró pislogás...
Könnyebb a jó őrjöngés –
de Ő látát sír...

/Autista I–III./

★

Unos-untalan
a kirakatban rágják
képmásaikat...

/Sorsétkezde/

★

Ketrecben élnek.
Férje ornitológus.
Ő preparátor...

/A nagy kalitka/

★

Kundalini-kín.
Gyomor-mantra-kábulat.
Gyökér-csakra-görcs.

/Új-év/

★

Mélységes sírás –
ó, az ásás hiánya
nem lesz megoldás...

Esetlegesség:
tudatosság(om) leve
gyümölcsseimből...

Lemondtak rólam.
A követ bentről rágom.
Ez virágzásom.

Alig ért hozzám,
homlokomra úgy zuhant:
áttetsző kavics...

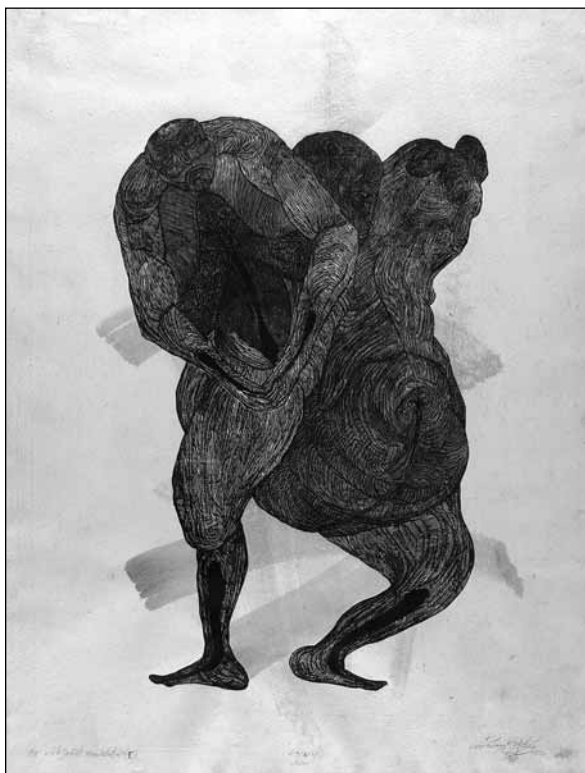
A Zen kő kertben
(tudatom lecsillapszik)
talpam fölszakad...

/„Meditációk”/

★

Hogyha nincs vége
(ide hét szótagszám kell):
van-e (v)eleje?

/„Vég-telen”/

Ivánovics Beatrix

haiku.*(Egy írás, mely nem szól semmiről, nincs semmit értelme.**Egy írás, mit fölösleges elolvasni!)*

A haiku japán. A japán haiku buddhista művészet. A japán buddhizmus a zen. A zen üresség. Az üresség haiku.

A szív-szútra, más néven a bölcsesség szíve szútra, mely a zen egyik legfőbb szent irata, minden létező dolog ürességéről szól. Miként a „szem, fül, orr, nyelv...” üres, üres maga a szenvedés, öregség, halál, üresség természetű a megvilágosodás is. A zen-művészetekben is nagy hangsúlyt kap mindez.

„A forma üresség, az üresség forma.” Az ürességet a formán keresztül tapasztaljuk meg, millió féle megjelenése az egy és ugyanannak. Elválaszthatatlan segítői egymásnak. Egymásban nyilatkoznak meg, ha az egyik nem lenne, a másikat nem érzékelhetnénk.

Az ürességet a könnyebb megragadhatóság kedvéért fénynek, energiának is szokták nevezni – ilyenformán viszont könnyebben megragadható! Az üresség kifejezés viszont túl absztrakt, minden jelenséget üresnek nevezni túlmutat az értelem határain, s pont ettől képes felszabadítani. Ha azt állítanánk, hogy minden ugyanabból az energiából áll össze, csak más-más alakot ölt, az megérthető, elfogadható, s mint olyan, beleilleszthető korlátolt, elme uralta világképünkbe. Az áttörés azonban elmarad.

Nem létezik a nirvána elérése, sem a nirvána el nemérése... s akik ezt megértik, végül elérik a nirvánát. Remek paradoxon, aminek hálóján az elme fennakad. Hogyan lehetne hát elérni valamit, aminek az elérése nem létezik? Ha elindulok, sosem érkezem meg, ha nem indulok el, már ott is vagyok. Nem olyan nehéz megérteni, ha nem akarom megérteni. Ha viszont megérteni akarom, elpattan, mint egy buborék. Ott kezdődik a probléma, hogy elmozdulok. Hogy haladni akarok olyan valami felé, ami helyben van. Ha a tudat nem mozdul, megtalálta, ha a keresésére indul, elveszti.

A zen a pillanatban levés misztériumát hangsúlyozza a gondolkodás helyett. „A gondolatok eltakaró hatása nélkül” időzni. Úgy tartják ugyanis, hogy minden probléma ezzel kezdődik. Képtelenek vagyunk annak látni valamit, ami, mert azonnal felcímkézzük, az elménkben már meglévő struktúra alapján. Így válik pontatlanná a kommunikáció is. A szavak – pusztán szavak. Mindaz, amit kimondunk, vagy más módon közlünk, sosem adhat teljes, valódi képet arról, ami bennünk van. Még egy egyszerű tárgy, egy toll, egy könyv se ugyanaz nekem, mint annak, aki mesél róla. Benne foglaltatik ugyanis minden előzménye, a múltja – események, okok és okozatok egész hálózata. Egyetlen toll, egyetlen virágszirom magában foglalja a mindenséget. A zen – többek között – igyekszik olyasféle kommunikációval élni, mely túlmutat a formán, lélektől lélekig szól. A művészetekben úgyszintén: ha a festészetüket tekintjük, a lényeg nem

abban van, amit ábrázolnak, hanem amit nem. Igen gyakran a lap fehérsége a szembetűnőbb. A haikuköltészetben pedig éppúgy a ki nem mondott van a hangsúly.

Természetesen a zent magyarázhatjuk így is – ha már magyarázatot kívánunk: a gyermeki lélek egyszerűségét hangsúlyozza. A gyermek még képes tisztán látni a világot, percről percre rácsodálkozni a dolgok valódi természetére. Tudatosnak lenni annyi, minden pillanatban az adott pillanatot megélni, annak teljességében. Mivel a gondolatok a múltba és a jövőbe vezetnek, túl kell lépniük rajtuk, hogy eggyé váljunk a jelennel.

De ha a zent ilyenformán próbáljuk megragadni, ha elmagyarázni szeretnénk és szavakkal, gondolatokkal körbezárni, éppen a saját lényegiségét nem vesszük figyelembe. Ahogy az „üresség”-et magyarázni kívánva is elsiklunk valami fontos, lényegi, ámde ábrázolhatatlan felett. A kulcs, a válasz éppen a gondolkodásfelettségben rejlik. Egy kóant racionálisan sosem fogunk tudni teljes mértékben megérteni, sem azt, hogyan lehet a tant átadni egy szál virág fölemelésével. A cél inkább a tudat kizökentése, az, hogy képesek legyünk felfedezni: a jelenségek közötti logikai kapcsolat elsődlegesen a saját elménk illúziója és nem a külvilág törvényszerűsége. A zen értelme és célja meghaladja a gondolatiságot, hogy részesei lehessünk, túl kell lépni a szavakon, az értelmezéseken, a saját struktúrákedvelő értelmünkön. Mert az „abszolút” nem rendszerezhető, és nem ruházható fel az emberi tudat attribútumaival.

A haiku üresség. Az üresség zen. A zen a japán buddhizmus. A buddhista művészet a japán haiku. Japán:

haiku.

P.S.: Ez az írás a semmiről szólt, a semmi az értelme. Egy gondolat csupán, s mint olyan, téves. Főlöszleges volt megírni.

Acsádi Rozália

tükreimben

A magány foltja:
szertefoszlott szívárvány
helyén a hiány.

Nagy, kövér cseppek
diófám levelein.
Valamit sirat.

Melyik álarcot
tartsam meg? Tükreimben
összemosódnak.

Egybeolvadni
egyszer az élet teljes
valóságával.

Angyalok úsznak
kék hegedűkkel hozzám:
Chagall húgai.

Megismersz-e majd
a túlsó parton, maszkok
nélkül, fehérén?

Megkísérelni
vesztett győzelmek után
valahogy másként.

Balla Zsuzsanna

Kapcsolatok

1.

Fedetlen lelkünk
lángja még a közönyből
is fel-feldereng.

2.

Pillangó vágyam
rád várt, markodban piheg,
így szabad lehet.

3.

Törzsed törzsemmel
átfonod, két büszke én,
már egy test vagyunk.

4.

Szerelemárnyak
gyűlnek körém. Nélkülük
egyedül vagyok.

5.

Kihűlt ölelés.
Tüzet nem szít hamuból
a májusi fény.

6.

Almahéj harsan,
éretlen kedvem érlel
savanyú mosolyt.

Balogh József

Dermedt harmatcsepp.
Görnyedt fűszál ölében
arany napsugár.

Csengő vízesés
dobál ezernyi cseppet
szivárványt festve.

Fekete ágon
szunnyadó fehér álom.
Cseresznyevirág.

Egy csepp rettenet.
Pókháló fonja körbe
a kicsi tündért.

Tűnő pillanat:
Mehajol a levél egy
esőcsepp alatt.

Ezüstös penge
hasít üres lelkembe.
Holdfény a tavon.

Száraz falevél
táncol az őszi széllel.
Temetőkapu.

Feketébe bújt
tájra aranyat csorgat
a lenyugó nap.

Bartha Tamás

Ösvény

Az ÚT a végső
Felismeréshez vezet.
De az ösvény szűk.

Útközben

Ne kérdezd: merre,
Meddig, hová visz az út?
Azt TUDD csak: **HOGYAN!**

Karó

Nem juthatsz tovább
Annál, amitől nem tudsz
Megszabadulni.

Ami elválaszt

Nem a távolság,
A **figyelem hiánya**
Választhat csak el.

Törekvés

Bizonygatni csak
Azt kell, ami legbelül
Még bizonytalan.

Megtapasztalás

Ahogy most vonzódsz,
Úgy fogsz majd menekülni
Attól, mire vágysz.

Bessenyei Judit

Fájdalom neszez
kimondatlan szavak közt,
teánk jéghideg.

Tátongó mélység
szélén kettétört álmok.
Felnőttek lettünk.(?)

Lehunyt szemhéjam
mögött őrzöm mosolyod.
Ki vehetné el?

A vágy ecsetje
kezemben. Újrafestem
messzi kedvesem.

Szél incselkedik
könnyű, színes szoknyákkal.
Szemek villannak.

Örök vándor hív
arctalan messzeségbe.
Szememben könnycsepp...

Kezemben gyertya,
lángja cikázó fohász.
Megérint a csönd.

Rohanó tömeg.
A szétfolyó időben
Arcot keresek.

Boga Bálint

Tavaszi haikuk

Eolvadt a hó,
Az ártatlanság leple.
Mi van alatta?

Reggeli köd száll,
Elúzi lassan a nap.
Bárcsak az összeszt!

Csermely szegélyén
Jég, napsugár és habok
Oldják már ezt is.

Tavaszi felhők
Lovagolnak az égen:
Walkür-vonulás.

Fehér s fekete
Fellegek egymás mellett:
Jin s jang az égen.

Szellő simogat,
Bérc felől jó s tanít:
Lágy kéz az üdvös.

Tavaszi szellő:
Ifjúság rózsauja
Ráncos arcomon.

Áttelelt veréb:
Ő a szürke helytállás
Totemállata.

Bozsoky Erika

Beszél a folyó.
Habjait nézi a bölcs,
és csendben tanul.

Gyors sodrású víz.
Merész falevél-csónak,
hová igyekszel?

Gyertyaláng remeg.
Nyitva hagytad az ajtót
mikor elmentél.

Felhő harapott
a fényes teliholdba,
megborzong az éj.

Lepke gombostűn:
egy megnémult pillanat
örök lenyomata.

Ágon álmodó
aranyzöld rózsabogár.
Most virág ő is.

Harkály kopogtat.
Csalódottan csukódik
vissza az ajtó.

Egy kopár bokron
csipkebogyók kacagnak:
itt felejtett nyár.

Börzsönyi Erika

itt hagyta tollát
haikut írok vele:
őriz szelleme

eljön az éjfél
két mutató egybeér
új nap születik

lassan hűl az est
már áttetsző fény dereng
felhők vonulnak

álmodik a Vágy
szép napot és éjszakát
Hold vigyázzon Rád

ölelő karod
hiánya nyomán fázom
te vagy világom

nem engedem, hogy
didergő lelkem fájjon
mosoly világol

párnáim titka:
megőrzi az éjszaka
hajnali könnyek

úgy ébredtem fel
szerelemvirág sarjad
él a lelkemben

Branyiczky Rita

Ősrégi dallam,
zenél a tenger csendje.
Sirály felette.

Sós lehetet
zihál a kikötőre
nagy vizek őre.

Hiú tó vágya:
holdezüstjét naparany
köpenyre váltja.

Ősz fodrász unja
falevél zöldjét régen.
Átfesti szépen.

Szirénének száll:
rózsa csábít méheket,
buja kelyhe vár.

A Halál lecsap.
Szívet tépő fájdalma.
Pockot lelt a sas.

Kulcsot szó fényből:
Nap szabadít meg folyót
jégbörtönéből.

Pillanatokat
nyújt meg a fényképező –
fényt képez le ő.

Brassai Ágnes

Szép orchidea
bontja vágytalan selymét.
Táncoslány libben.

Kong a fagyott föld.
Reverendájában áll
egy éhes varjú.

Mézillatú fa,
földre hullt tükörképed
sárga hamu már.
/hársfa/

A csönd benne él,
hisz csaknem időtelen
spirál kövület.
/csiga/

sebzett zöld dió
patakba hullt holdtestvér
ki veszi észre

Verébbegy duzzad.
Világot sóváran nyel
mindig közelébb?

égek iringó
a semmi ölébe loholsz
hullám se ölel

süket kakason
fehér selymek közt lüktet
a vakító tél
(hófajd)

Csepregi János

In conspectu mortis

(7+1 haiku)

vasárnap

mindennap táplál
 hogy ismerd az éhséget
 nemcsak kenyérrel...

csütörtök

mindennap szólít
 az aratnivaló sok
 kevés a munkás

hétfő

mindennap elvész
 hogy megkerülhess ismét
 hát kelj fel és járj!

péntek

mindennap döntesz
 csuklódba szalad a szeg
 jobb vagy bal kereszt?

kedd

mindennap széthull
 hogy új és egész lehess
 foghíjjal teljes

szombat

mindennap meghal
 hogy kínjával forrassza
 megtört csontjaid

szerda

mindennap hallgat
 csendjéből a sírodba
 élet szivárog

vasárnap – feltámadás

mindennap eldől
 te melyik áruló vagy
 Júdás vagy Péter?

Cserny Timi Pookah

megint hallgatunk
egy kimondhatatlan szó
kavics a szájban

egyedül vagyok
és követni kezd a csend
bárhová megyek

az a mozdulat!
kezük a lehullt papír
fölött összeért

pipacsok szélben
zöld zsineggel megkötött
gyűrött pillangók

aranylik a zöld
és vibrál a hőségben
ikonkék az ég

mázás cserepű
erkélyek elfolynak mint
a dobostorta

elvakított őz:
bámulok tekinteted
fényszórójába

lepréselt virág
a nevetésed: télen
majd előveszem

Demeter Mária

Akvarell

A láthatatlan
arcot rajzol lelkemnek.
Én nem láthatom.

A részeg

Áll a kapuban,
míg eldől az egyenes:
maga elé ül.

Álmatlanul

Függöny-dagály jön.
Tengeréjben vergődik
a hajótörött.

Ősz

Falevél szélén
harmatcsepp egyensúlyoz:
lehull a levél.

Úton

Csillagok csendje
fészkel vonatablakban:
állomás az út.

Lombhullás

Magosan az ég
köröz, hogy lecsapjon a
fákra, mint nyájr.

AZ utcán

Galamb csipeget,
harangszó pottyán a fák
alá súlytalan.

Éhes hold

Hold csőre kopog.
Ablakra tapad a szem.
Könnycsepp a foglya

Egry Artúr
Nyúl a bozótban (haikuk?)

szántás

katonagombot
fordít a vas a napra,
talán ruszki volt.

rohamsisak

nyelet drótoz rá
dédid, a pragmatikus,
szart merni jó lesz.

ostrom

kispárnát visz épp
anyád, még tizenöt éves:
katonapréda.

1989

kerek asztalon,
cinkelt lapokkal játszó,
puha-testület.

mob

nincs életkora.
hernyó e földi létben
mindent megzabál.

Fucskó Miklós

(*párhuzamos magányok*)

Pilinszky Jánosnak

:két kettőspont közt:
ugyanaz a szótlanság
olvad e csenddé

Ázott plakátarc.
Lassan lefoszlik rólam
is ez az árnyék –

(*úszók a nincsben*)

Bali Brigittának

Sodor a vers meg
az éj – abortál minden
vásott valóság –

(*parafrázis W. S.-nak*)

„Alattad a föld / fölötted az ég, / benned a létra”

Alattad a vágy,
benned a csigalépcső...
– lassított halál.

(*aki átviszi...*)

Nagy Lászlónak

Dutyi-vak szemem
szűk fényt lát. Rámangyalodsz.
Kulcs a kezekben.

Két *haiku*

Pilinszky Jánosnak

(**Summa**)

Sodor a korong.
De túl én vagyok már, hogy
bárki lehessenek –

(**Sírfelirat**)

Lám, élheterlen
csakúgy lehettem, miképp
hal/l/hatatlan is –

(*menekülési mutatvány*)

Cs. J.-nak

Papírhamu-vers.
Feledés-hínáros arc.
Isten számon tart.

Gáspár Imre

Rügyek kidőlt fán
Nem adja fel az élet
Értelem, ó jaj

Ezüstös némaság
Teleholdkor az árnyak
Legsötétebbek

Napsütött kövön
Színpompás gyík napozik
Mennydörög messze

Akác illata
Ifjúnak hold ezüstje
Vénnek éjsötét

Aprócska gomba
Fűlándzsák árnyékában
Mérget tartogat

Őszi avarfüst
Lent kesernyésen terjeng
Ég felé nézek

Borús ég alatt
Villám feszül villámnak
Nap süt ki mégis

Ősz hajszálaid
Nap fényében csillogó
Ezüst patakok

Géczi R. Ferenc

Mint a mesében

Teljes erőből
harcol a legidősebb –
s célba nem érhet.

Advent

Az izgalom-telt,
hótól világos este
angyalokra vár.

Téli utca

Hóropogástól
széthull a csend-buborék
s rebben az emlék.

Reggel a parkban

Zúzmara-köntöst
vesz fel a hajnali park,
s őrzi a cseneded.

Mindenütt

Néptelen utca.
Hó által beterített
halott szerelem.

Cseperész

Csendül a tócsa,
fodrozza lassú eső,
mint hangod a mát.

Geisz László

Gondolatok fákról, vízről, életről

Egy villámcsapás
Sudár fakoronába,
Elgáncsolt élet.

Kidőlt fa árán,
Ha fény szűrődik feléd,
Keserű vigasz.

Sok esőcseppből
Csak egy van, mi a tiéd,
Jól vigyázz hát rá.

Elhullott magvak,
Ha emelik a földet,
Újjászületés.

Apróságaimból

Tiszteld a forrást!
Folyó lehet belőle,
Tengerbe juthat.

Szúette vén fa
Is tudna még mesélni,
Ha meghallgatnák.

Sas hátán veréb,
Ha magasra feljutott,
Ne nézze le őt.

Ha pulyka voltál,
És pávák között lehetsz,
Tudd, honnét jöttél!

Gergely László

nádlevélhajó
billeg a parthoz közel
nem mer kifutni

parti szél támad
tó tükrebe néz a hold
hal jár a nádban

hullámtarajok
fodrát tépkedi a szél
permetfüggöny száll

mint sziréna zúg
huhog, sipít az orkán
tébolyult zene

zarándokút a
tengerig s onnan megint
semerre tovább

partoldal omlik
sziklamorzsaléka hull
kaviccsá lesz-e

Halászi Aladár

Hallgatag szikla!
Egyszer robajjal gurulsz
a mély völgybe le.

Máglyahalálra
ítélt könyv fénye után
vak sötét tombol.

Rögöt is emel
tavasszal az alvó mag,
ha nap ébreszti.

A lét is örök
mint a holt anyag, csupán
ágról ágra száll.

Bár véges időd,
alatta megélheted
örök szerelmed.

Ha már sínen vagy,
tudd meg azt is, hogy merre
juthatsz előre.

Kihűlt tojásra
hiába ül váltani
párját a madár.

Az ész kívánja,
a szív hallja a csendet,
a test zavarja.

Havadi Krisztina

(Lehetetlen)

Nyolc szemmel néz rám,
vergődöm tehetetlen.
Cseréljünk. Lehet?

(Finite incantatum)

Állsz az ajtóban.
Könnyek mossák az eget.
Villámfény. Elment.

(Diadalív)

Tíz ujj tíz ujjnak,
míg rám nehezedsz, kedves,
megadja magát.

(Még)

Szép porcelán-ég.
Nem redőzi felhő-gond.
Hallgass! Ki ne mondd.

(Önzések)

szerelem velem
– és kettőnk közt mi lehet? –
szerelem veled

(Isten)

Sárga forróság.
Zöld gyík olvad zöld kőbe
a napon. Hagyom.

(Életvarázs)

beborít a fény
szép puhán téged meg én
– gyöngy, selyem folyik

(Élni veszélyes)

Szélbeggyel simít
rajtam a csend. Meztelen
fekszem. Törhegyen.

Illés László

Langyos esőben
elpirult nők illata.
Belül mosolygok.

Féltett sóhajok.
Homokba léptél megint,
te édes bolond!

Időtlen arcod
jelent és múltat tapos.
Túl mélyre mentél.

Árnyékban álló!
Kevés fényeddel szebben
ragyoghatsz, mint más.

Két bűnöm harcol.
Az egyik győz majd. Talán
a hajnal visz el!

Ha kéred, kedves,
jó, sétáljunk a vízen.
Ne lássa senki!

Puha lehelet.
A sötét körülölelt
mint hajzuhatag.

Fákkal küzdöttem
csupasz kézzel. Vér alvadt
szép kérgeikre.

Jakab Lilla

Csészém peremén
óvatos légy tornászik.
Teámat őrzi.

★

Sápadt tollgombóc
a mindig-elevenség
a havas fákon.

★

A hópihéken
rigófüttyök utaznak.
Oda az álom.

★

Állok a havas
tornácon. A tavasz még
köntösöm alatt.

★

Gyöngé, füttyös a
reggel. Omlik karomba
a fűszín zsvaj.

★

Lázás parázs a
szívem ujjaid között.
Volt-nincs lehelet.

★

Nyelvem szüntelen
csókot kér. Tettem alá
cseresznyemagot.

★

Szerelemtinta
ír combomra égi dalt.
Madárka költi.

★

Ezer cintányér
a nyárfalavél a szél
fürgé kezében.

★

Eltévedt hangya
haragosan lábamba
mar. Morzsa sehol.

Kiliti Natália

Pillanat

Ajakam nyílik
Ezüstös kardsuhanás
Lehullik a Hold

Vágy

Alkonyi nap száll:
Szerelem röppenése
Forró tengerbe

A teáról

Lángnyelvek csapnak
Bíboran a kannára
Cseppek a tűzben

Pattannak felém
Pára-gyöngy az ablakon
Lustán lecsordul

Szirmok a vízben
Örvénylenek, olvadnak
Forró lényeggé

Aszalt gyümölcshús
Arany nedv csillanása
Édes illatok

Kúsznak a légbe
Kanalam vihart kavár
Csiga forog-búg

Öblös csészében
Eltűnik az üresség
S én létezem

Kiss Georgina

Tükörben

Lehunyt szemhéjam
alá is besétáltál,
s én bezártalak.

Mindig

Ahogy az idő
megáll észrevétlenül,
pont úgy szeretlek.

Homokóra

Ne vedd el, kérlek,
az idő rácsait. Zárj
sivatagodba!

Hóhérom

Mosolyod íve
húzza halálössá a
hurkot nyakamon.

Dilemma

Hogyan döntsem el:
lepkeszárny vagyok-e most,
vagy virágszirom?

Lehúz

Ha beleragad
a talpam a sárba, hát
gyökérré válok.

Betörő

Párductestű éj.
Ablaküveg-szilánkok.
A Hold járt nálam?

Foghatatlan

A tenger sem más,
mint meg-megcsillanó fény
a lég testében.

Kósa Emese

Világítás napja

Bús esőcseppek
a fákon megdermednek.
Zúzmaraillat.

Sziromlevelek
őszki kavalkádjának
nászéjszakája.

Világ virága
nagyon korán elfonnyad...
fájó végtelen...

Fáradt hajnalon
krizantémok illata
hazahívatas.

Bágyadt telehold
sűrűn ontja könnyeit...
Számonkérések.

Elszámoltatik
telehold udvarában.
Égi tünemény!

Kovács Roland

Lentről a mélyből,
Vízcseppek hullanak fel
Kristály egekbe.

Fontos dolgaim
Hirtelen elfeledtem,
Egy pipacs láttán.

Repedt csészében,
Üdvös megpróbáltatás
Teának lenni.

Kaptam egy pofont
Félkezű Mesteremtől,
Ezzel megtapsolt.

Szemtől szembe áll
Önmagam az énemmel,
Nekem már mindegy.

Álmomban bontom
Sorsom nappal kötözött
Bogos csomóját.

A legfőbb erő,
Olyan nyílvesző, melyet
Nem lő ki, senki.

Lassan semmi lesz
Sok nyüzsgő valamiből,
Megpihensz akkor.

Medgyesi Gabriella
Tizenhét profán haiku

*(Tizenhét fattyú
vonja szívemre pajzsát:
tizenhét szolgál.)*

2.
Hajnalban galamb
ébreszt. Én szép börtönöm
újra felragyog.

3.
Éjjel arcomon
hold pora szomorkodik.
Idővesztőhely.

4.
Szavak kötöznek.
Szabad vagyok, mint sólyom
vadászat után.

5.
Mégfáradt testek.
Haldokló felhőm, engedj
istent játszani!

6.
Fénycsíkban füst száll.
Világtalan alkonyom:
nyugalomóra.

7.
Te öntudatlan
falevél! Leszel társam
hullást játszani?

8.
Fehér lepedők.
Kendőzetlen ragyogás
talpig ruhában.

9.
Üres éjszaka
tölti kedvét hajnalig.
Pisztoly a fejre!

10.
Mikor a fűszál
hanyatt dől, nem temetés
az, nem megadás.

Nagyobb haragot
gyűr le olyankor: vihar
üríti lelkét.

11.
Mondd: semmi. Feszés
nappalok, édes lomok.
Hangyaboly épül

bíborban, vasban.
Csak a veríték lázad
testtemplomában.

12.

A játék akkor
szép, ha ablak nyílik a
kalitka fölé.

Törni pillangó
szárnyát: hatalom. Törni:
szív menedéke.

13.

Hagyj felébredni!
Tornyot emelt az álom
hiába. Uram,

gyötrő képeid
unalomba fúlnak már.
Hagylak aludni!

14.

Jó volt feküdni.
Árkokat húzott szelíd
kétségbeesés.

Hogy arcomon? Hogy
nem tudom már törölni?
Feküdni jó volt!

15.

(Egy este Sztavroginnal)
Majd rájön, ki most
veszít, de később számol
el, mi hagyta ott:

este volt. Látta
a reggelt? Ködöt? Napot?
Lassú kísértet.

16.

Ím távolságból
épült nyugodt közeli:
mint fal leomlott:

a te, az én, a
mi: hogy mi voltunk ott, egy
békés háború

kegyvesztettjei:
kettőspontok közt pontos
szünet: csendesedj!

*(Nem írni jó, mert
a béke olyankor nem
hazudik. Hallgat*

*a rossz szó, szelíd
a gond, nem lázad az arc:
halottas ágyam.)*

Mészáros Ildikó (Kokosz)

sír a rózsza, mert
lélekszirmai hullnak
nincs zsebkendője

futnék az éjbe
a sötétben megbotlok
nincs kapaszkodóm

pocsolya tükre
lelkiismeret fénye
arcod kisimul

felhők úszkálnak
az ég medencéjében
mentőöv nélkül

az édes csíkok
préselt úton sietnek
nyalják a tortát

ünnepruháját
kölcsonadta a tavasz
kabátja szakadt

utam eljőve
a földi lámpások már
nem világítanak

a malomkerék
forog, szél utaztatja,
időt kergeti

Móczár Csaba

Megcsókoltalak
először. Sután, gyorsan.
Fogzománc koccan.

Ősz van. Hajamban
találtam néhány sort a
kezdődő télből.

Piros ajkakban
zománcozott étkészlet
rágja az időt.

Eper ajkaid
számba, szűrt gyümölcslevet
csepegtetnek át,
és kiszáradt torokkal
isszuk egymás szerelmét.

Létezésemet
igazolja a tüköröm,
mely most eltörött.

Fiatal leány,
mint karcsú nád hajol meg,
könnyű szél előtt.

Érett asszonyok,
mint szilaj fák állják az
orkán ostromát.

Öreg anyókák,
hervadt virágként félik
a fuvallatot.

Molnár Krisztina Rita

Tűt szúr

Kristály a fákon.
Mikor enged ki a fagy?
Tűt szúr a szívbe.

Tükör 1

Ballagj lassabban.
Pókhálón vízcsepp-gyöngysor.
Mindben lásd magad.

Tükör 2

Foncsorvesztett tó.
Belétekint az égbolt.
Színről színre lát.

Böjt

Ó, ritka magány.
Borul haranglila csend.
Pénteki bánat.

Molnár Szilvia (Aphrodite)

Pillanatképek

örökké tavasz:
nyírfa zsenge ágával
bölcs bagoly szemez

mindenütt darázs
döngicsél az odvasság
öreg víz partján

kártyázik a szél
zöldet kiüt rőtörös
halni kész dión

egyedül hegyes
fenyő nem néz csupaszon
dermedt reggelre

falomb-vacogás:
dolgozni kezd jégfújta
permetrepedés

bármi ténfereg
önmélyükre húzódnak
őstermészetek.

Nagy Balázs

Hóvirág, katica

- 1
A reggeli csend
hallgat a néma szájban
hószín kezekkel.
- 2
Altat a fáradt
egy lázadó barátot
néma magányban.
- 3
Elhagy az álom
nyílik a virág szája
orromra omol.
- 4
Az első illat
félti még kicsit magát
a kis barátja.
- 5
Első harmatját
nyaldossa piros szája
kicsit még tán vár.
- 6
Korán ébred a
hóban az első virág
a fagy rátalál.
- 7
Így vagyok én is
veled. Korán kelek és
késve ébredek.
- 8
Keres a világ,
utolér, megfagysz bennem
vagy tán elrepülsz?
- 9
Én nem tudom, de
most még veled ébredek,
kis piros bogár.

Nagy Mihály

A vidám haikuírás titka

Itt egy haikum:
csipetnyi komikum és
két fél unikum.

Ötödször számlá-
lom ujjaimat: számtan,
vagy haiku ez.

Horváth Imre-aforizmák haikuban

Hatalmasabb a
tenger, de csak egy patak
oltja szomjadat.

Megelőz a ki-
váló, míg a törtető
a sarkadra lép.

Méltóságát a
vizesés megőrzi zu-
hanás közben is.

Sokan vannak a
hivatottak, de kevés
a kiválasztott.

Novák Valentin

Részeg hajós

Haj, kurva élet!
 Hai(Kuba) révedt érzet:
 lótusz-fedélzet...

Kesztyű

Tiszt. A hang már túl
 száján, a másik fülén.
 Segéd-kezek. Tósz.

Pendrive

Tömörít az agy...
 Olvasó, csomagolj ki!
 Kilót megára.

Saint-Exupéry utolsó gondolata

Magasságomat
 tartom. Légi gyöngesség.
 Rózsa-ünnepek...

Áthallások

Khm... Döntsd az eposzt,
 ne siránkozz, ne szisszenj
 haiku-szilánkhöz!

Karthagói eposztöredék

Kő kövön már nem.
 Sókristály sókristályon.
 Enyészet épül.

rekonstrukció

befogad ó ez
 a kék ég, ha nem fed kop(t)
 orsó dekon' show

Életzanza

„Aranybetűkkel”.
 „Csupa kisbetűvel”. Majd
 kőtábla-ékkal.

Pálinkás Krisztina (Lyrian)

Ősz

Sikító csendben
néma szélvihar dühöng,
zokog a világ.

Zizzen a levél,
hajnalszél pergeti meg,
nyirkos őszi dér.

Száradt virágfürt
karcosan simul számhoz,
csókja halott már.

Hajnali zápor,
csendes koppanás hallik,
sír az ég szeme.

Alkonyi égbék,
pettyező sötét felhők,
leszakad az éj.

Papp Laura

Ősz

Ősz megy az erdőn
lépte mint puha zene
lába a felhőn

tavakba szédül álma
lehull a Föld ruhája

Éjféli

Vérző holdkaréj
ringatom a gyermeket
szívem farkasé

éjfél utat majd és megáll
ajtóban a hús halál

Tulipán

piros tulipán
ébredő kertem éke
anyám emléke

úgy egy veled, mint a fény
s fényre nyíló leveled

Tél

Ha megfagyta már,
tudod, hogy tél lehetne.
Itt csak halál vár.

Indulj a zord hegyekbe.
Maradj, s a hó temet be.

Halott lovak

Suhanó árnyak,
patákhhoz koppan a csend.
Lovasra várnak.

Rohan a ménes, ölel,
szemük az égbe emel.

A pillangó szerelme

Szivárványt ringó,
szelet tánccal ölelő
szép rózsabimbó,

leszel-e hű szeretőm?
Vagy meghalok, s temetőm?

Folyó

Futásod nézem,
köveidhez csobbanok
s meghűl a vérem.

Meder és hal így leszek.
Átöleltél, elveszek.

Pataki Edit

Bosszantó apróság?

Bolhacsíprésre
még az elefánt is jó
nagyot ugorhat.

Ostorcsapásra
rinocéroszbőrrel is
rándul az ember.

Tévedés

Aki költözik,
azt hiszi, másfele jobb.
Viszi önmagát.

Vágyakozás

Északi Csillag
sóváran kacsintott a
Dél Keresztjére.

Kis Hegedűs

Tücsök ciripel
reggeltől estig.
Szórakozása munka?

Munkája szórakozás?
Nem fárad bele –
s nem kérdi, miért.

Rezes Erzsébet

ARANYOS ÁRNYAM,
HOZOD FÁRADT FEJEMRE
NYUGTATÓ ÁLMOM?

★

A VÍZEN ÚSZÓ
FALEVELET SZÉL FÚJJA
LEHELETÉVEL

★

A FAODÚBAN
KIS VIRÁGOM ÖLELŐ
KAROKRA TALÁLT

★

SZÜRKE LELKEMET
A SZÉLJÁRTA FEJEMBEN
HANGOK DOBOLJÁK

Safranka Judit

Szívvél látó

Világtalannak
színt mutat a szív meleg:
jót lát aranyinak.

Csak szár

Virágom szakadt;
csak az árva kóróvá
aszott szár maradt.

Porszem

Egy könnycsepp volt, mely
porrá száradt a közöny
sivatagában.

Megváltó

Tenger vizébe
hullajtott könnyeket gyűjt,
izzó szívébe.

Hiába

Rebbenő szavak
után hangtalan maradt
elárvult ajkak.

Szürkület

Fanyar magányban
lesoványodott álmok –
kopott virágok.

Salamon József Imre

Tavaszi és nyári (évszaktörödékek)

Csupasz ágakon
Öltözik a március
Kedves, szép rokon.

Bimbózó élet
Nektárt rejtő fátyola,
Tavaszt zenélnek.

Mézelő dongás:
Jövőt építő világ;
Rügy csendjébe zárt.

Arany, s eső
Ága, nyíló virága
Boldog a lélek.

Virágnak kéri
Termését, nem búsul, bár
Szirma hervad ott.

Füzek közt remél,
Bolyong, bús rét legott,
Megnyugvás hagyott.

Kérget méreget,
Majd szomját oltja ismét
Minden napsugár.

Tikkadó határ,
Kalász, érésre vár,
Ez az ő dolga.

Sánta Hajnalka

Éjszaka

Citromkarika
az égen, teáscsészém
hörpinti az éjt.

Reggel

Harmattól görbült
fűszálak közt lépkedek,
lehajtom fejem.

Eső

Eső kopog. A
dermedt ablakpárkányon
kuporgó emlék.

Patchwork

Múlnak az évek,
egymásba ölelkeznek.
Patchwork szívemen.

Babaparadicsom

Anyja kebelén
álomba ringatózó
jóllakott béke.

Standovár Ágota

forgósél

pillanat társa
meggyötört fák közt
döbbenet csendje

társas magány

egy közös ágyban
de két csigaházban már
megfagyott szavak

Életünk

Tollad tintába
mártod, tegeznyi vessző
békésen pihen.

Óraketyegés,
szőnyeg nyeli el neszem.
Csend van, nyugalom.

Hangod, mint kapa
vág, vagy kerékként tapos!
Újra öl nyilad!

Döntöttél?

Jégpalotádnak
sosem volt-lesz eresze.
Ne várj ott tavaszt!

Kaktusz virága.
Asztalodon két pohár,
kedvesed ma jön.

Kacaj váltja fel
könnyeid bő patakját.
Boldog új napod.

Sümegei Attila

II *haiku a szerelemről*

Szitaló eső,
mintha por szállingózna.
Ezüst csillogás.

Ablakon nyíló
jégvirágok: a szépség
mindenhol megél.

Szomorúfűz a
vízre hajol szomjasan.
Az égre nézek.

Köd öleli át
az erdő kopasz fáit.
Nélküled alszom.

Kiszáradt kaktusz
a homokdűnék között.
Látni akarlak.

Egy galamb száll
a párkányomra. Elrebben,
ha megmozdulok.

Új világ tárul
a fák ágai között.
Hozzád simulok.

Hűvös forrásból
szarvas iszik. Lelkedben
megmerítkezem.

Tulipánmező
nyújtózkodik a fényhez.
Mellettem ébredsz.

Görbe út szalad
egy magányos fenyőhöz.
Más ösvényt járok.

Hús harmatcseppek
a hajnali pázsiton.
Érintik lábam.

Szabó Julianna

Tél van, fagyhideg.
Üvegfényű jégcsapok
őrzik a vizet.

Tűzpiros alkony.
Parázsló est a világ.
Húzd, cigány. Tovább.

Hegy és a folyó.
Az álló és haladó
hosszú pillanat.

Hajnali homály.
Két feketerigó fut.
Sosem volt sötét.

A gondolat csak
felhő a tudatunknak
tisztá kék egén.

Kopott, öreg kő.
Pusztít és szül az idő.
Virágzik a rét.

Szél Zsolt

I.

Halak úsznak el.
Tegnap tetőzött a víz!
Holt verseny folyik...

Tabu

Tilalomfákon,
némán csüngő tekintet.
Elherdált élet.

2.

Kéz szorul kardra,
babát ringat az anyja...
Ez HIROSIMA!

Előjáték

Pajkos ujjakkal
kacérkodó ökörnyál.
Mandulavirág.

3.

Harminc feletti,
homokként pergő évek.
Beérő lélek.

★

Csalfa fuvallat.
Még el sem kezdődött, s már
véget ért a nász.

4.

Gyönyörű napon,
én viharról álmodom.
Hisz lételemem.

★

Hópehely csepeg.
Emléke helyébe lép
zöldellő vidék.

Szelőczei Orsolya

Hiányzol

Bárcsak itt volnál!
Most egyedül álmodom –
rólad s nem *veled*.

Szakadozó kötelék

Hallgatok. Te is
hallgatsz. Csak egyet értünk:
nem értünk egyet.

Pesszimistatalálkozó

Azért nincs ilyen,
mert ők azt hiszik, úgysem
menne el senki.

Utópia

Ó ha egyszer a
király szórakoztatja
majd a bolondot...!

Önérzet

Arra még futja
a bátorságomból, hogy
bevalljam: félek.

Dilemma

Ha nem fogom a
kezed vajon felbukom
vagy szárnyalok majd?

Csoda és cinizmus

Megállt az idő.
Vagy csak az elem merült
ki az órámban?

Hajnal

Minden szerelmes
érintés illata a
tenyeremen van.

Szepsy Eleonóra

Felhőzárkából
izzó szemmel néz a Nap:
alkonyodik már.

Jégpáncél alatt
meghalt, vagy folyik tovább
a fürge patak?

Víztükör remeg,
majd összetörik a szél
simításától.

A felmutatott
ujj egyedülisége
nehezedik rám!

Lassul a lépés,
gyorsul a ráncképződés,
elfogy az utunk.

Harmatcseppnek a
bölcsojje rózsakehely,
paplana illat.

Talált Évike

Haikuhinta

Elő-körhinta

Az ér patakként
mocsárba vész, párája
a felhőkig nyúl

Eredés

Zöld búza-tenger
Lepke száll a barlangból
Fürdik a hajnal

Lét

Szent pipacshullám
Azúr fénymécses álom
Röpköd a réten

Vég

Csend árnyékai
Mint szórtan buborékok
Mocsárba lépnek

Végtelen

Fán ül a páva
Szigeten harmatozik
borostyánnektár

Utó-körhinta

Fehér akácra
száll álma pillangónak
mézfészekre lelt

Tóth Katalin

Időtlenség

fény-árnyék létben
kergetőző pillangók
hímporos álom

múlt ölel jelent
égre nyújtózó ágak
időtlen vágya

vízbe hull a Nap
végtelenbe hajózunk
csillagunk után

Évszakok

éjbe futó sín
sokáig időz a tél
fagyos szívekben

új remény rügyez
nézd, tavasz bújik elő
hólepel alól

csepp lángruháját
kacéran megemeli
csókra vár nyarunk

összebújunk majd
közös esernyőnk megóv
őszi könnyektől

Valyon László

Virágkalendárium

Csorbult csuporban
Bomlott ki meddő nászra
Két cseresznyeág

Hófoltok között
Didergő tőzike a
Virág őzike

Szélfújt héricsek
Kénfény selyemvitorlák
Álomtengeren

A Nyakas hegyen
Diridarázs döngicsél
Sziromszőnyegen

A bazsarózsa
Térdepel vörös szirom
Vércsöppje cseppen

Az akácós út
Fehér nyár illathabot
Loccsant nyakamba

Hajnalka karcsún
Paszulykaróra kúszik
Kacér kis kobold

Il silentio
Nyújtózkodó folyondár
Fújja trombitán

Hűvös hajnalon
Mályvák hervadt szeméből
Harmat könnye hull

Nap aszú csorog
A fák rőt részeg lombja
Földre tántorog

Krizantémumok
Teste hajlik deresre
Síró halmokon

Tükör előtt áll
A karácsonyi kaktusz
Ajkát rúzsozza

A nászra készül
Csorbult cserépcsupromban
Újra két faág
Hó fagy kint a szél süvít
De a rügy él hisz remél

Végh Attila (veggha)

Te vagy, akire
a szívem palettája
rászíneződött.

★

**Kezedet fogja;
de nem érzed, hogy régen
eltávolodott?**

★

Már régen nincs hó,
tudod, hogy mit jelent ez?
– létünk olvadó.

★

Most vágott fűben
még a friss zöld illat is
ketté van szelve.

★

**A Holtak útja
nincs kikövezve. Testünk
el is porlad rajt’.**

★

Éléskamrából
szegény emberre borult
ki az üresség.

★

Ott járt, ahol a
Tavas se járt még, arca
csupa hóesés.

★

**Üvegszárnyakat
kaptam; csilingelt, csörrent,
eltört, zuhantam.**

Végh Sándor

Rólam

Néma szavak a
csend paripáján ülve
hanggá züllenek.

Csend

Talált pillanat:
zúgó patakpartokon
nyugodt szenvedés.

ŐSZ

Lustálkodó fény,
nevető termékenység –
sárguló lombok.

BÍCSÚ

Egy tétova kéz,
elutazott a remény –
hideg állomás.

Névnepodra

Öröm ideleenn,
odafönn él egy barát.
Zokogó magány.

Öröm ideleenn,
odafönn él egy barát.
Szél fúj magányfát.

Jutka

Mosoly arcodon,
vágy nyújtózik tétován.
Szerető álmom.

Éjszaka

Szedett-vedett ágy,
egyedüllet-álom a
csak gyúrt lepedő.

Véghelyi Balázs

Megbocsáthatatlan

Összetéptem egy
fényképet, amelyen
éppen mosolygok.

Hasonlat

Virágzom... ahogy
tóban a hínár, tűzi-
játék az égen.

Egy bölcsességre

„Nagy csalódáshoz nagy hit kell.”

És nagy csalódás
után újra nagy hitet
miben találjunk?

Hiba

A politikus
egyszer őszinte volt. Már
nem politikus.

Két XXI. századi fohász

Előítélet
toleranciájától
ments meg, ó, Uram!

Tolerancia
előítéletétől
ments meg, ó, Uram!

Hátrány

Nem tudok olyan
költeményt írni, amit
még én sem értek.

Vihar Judit

Örömutazás

„Nyári hegytetőn
fapapucshoz könyörgök
s útnak indulok.”

Macuo Basó

Északi sziget
homokja tengerbe hull
lávaként lövell
(Dániánál)

Hullámzó tenger
életünk magzatvize
bölcsőnk itt ringott
(Görögország partjai)

Dobszó a hegyen
fák lombja susog hozzá –
szellemfesztivál
(Svédország, Vadstena)

Trópusi hőség
rovarsereg rebben fel
lángra gyúl a lég
(Thaiföld)

Régi kőbuddhák
bámulnak rám hallgatag
múlt mélységéből
(Kína)

Égő pipacsok
nyári emlékezete
német rózsákra
(Németország, Nauheim)

Egekig szöknek
csipkézett tengercsöppek
Hokusjai képén
(Japán)

Madárcsicsergés
virágzik a körtefa
gulyásillat száll
(hazaérkezés)

Szikrázik a víz
sugár lövell magasba
pillanat szökell
*(Olaszország,
a Villa d'Este szökőkútja)*

Örömutazás
összeszűkül már a tér
kicsi a világ

Petz György

Kínai legyező

A Sárga császár birodalmában az elégedetlenség és a külső fenyegetés miatt az öreg bölcshöz siettek; sürgették, vezesse ő az államot.

– *Még nem időszerű* – szólott, és gyönyörködött a színpompás lepkék tán-
cában.

Tíz év elteltével, amikor már a tatár hordák, járványok és éhínség követke-
ményei nem tűrtek halasztást, újra fölkeresték a tíz évvel öregebb s bölcsebbé
vált bölcset.

– *Még nem időszerű* – szólott újra, és udvarló madarak násztáncában lelte
örömét.

Újabb tíz év telt el, új nemzedék követei jelentek meg előtte, akik mit sem
sejtettek a régmúlt irtatlan és megoldhatatlan nehézségeiről; s könyörögtek
neki – hiszen apáiktól hallották, milyen éleslátó és nagy eszű –, sürgették, jőj-
jön, mert ily végveszély még sosem akadt.

– *Már nem időszerű* – szólott. Hályogos szemét a nap felé emelte. – *Nincs
is idő* – tette hozzá.

A többiek nem bírtak a napba nézni.

A követek – mivel általában hárman járnak – háromféle magyarázattal éltek:

– Elkéstünk a felkéréssel, az öreg szenilis.

– Nincs dolga a mi világunkkal – állította a második.

– Még nem is élünk, nem létezőkön pedig lehetetlen segíteni – szólott a
harmadik; és olyat rúgott az ajtófélfába, hogy fölüvöltött.

Én hallottam.

Bölcs: ki mindent tud,
Lepkében bábót, hernyót –
Azt is, hogy mért nem.

Körbenézés

(Haibun Cortáznak, meg Weöresnek is)

Annyi gyerek játszik itt, s az egyik közülük éppen én lettem. Micsoda véletlen,
hogy felnőttként visszatekintve, más se lehettem, csak ez az egy.

Amikor gyerek voltam, bárki lehettem volna: dús északi erdők félős kalan-
dora, bő vizek vándora, izgalomban a szomszéd szobáig – s vagyok az egyet-
len, akivé lehettem, álmosan a csodák közelében, ülök egy sarokban, s próbá-
lom fölfejtani múltam indás sötétjéből a gyermeket.

Képtelen próbálkozás, megtanultam már, hiába kísérelnék meg a jövőbe lépni, lépni a múltba – csak a kőlap keménységű jelen van, a pillanat, s ha gyermektársaimra nézek – fogóznak, csonttal játszanak, vakkantanak, ha bajuk van, és fölhúzott ínnyel iramodik felém az egyik, vicsorog.

Bárha ember lehetnék, kivágnék, kilátnék e játéktérből s tudnám, miféle húst visznek, füstölnek abban a hatalmas dobozban, féltve tőlem irigy arccal.

Apád és fiad
Földet, eget előled
El nem takarhat

Azt hittem, ember
vagyok; mások csaholnak –
Harapni tudok.

Halál

Mentek az úton, füttyszó. Akár egy hívás vagy figyelmeztetés. Itt a rendőrök zordon sípjelekkel szoktak nevelni, utasítani. Ha valami „nem illőt” tettél, úgymint visszanevel. Megrezzensz, megfordulsz, szabályosan közlekedsz, elszellelnél vagy visszaviszed az elemelt holmit – ki tudja?

Valójában csak az figyel föl, aki megszólítottatott, még ha félsüket is, füle kiélesedett. Csupán ő érzi magát „találva”, pedig az éles hang egyetemes, az adott környéken mindenkire eljut. Akárha próbálkozás lenne – íme a hívás, ki veszi magára?

Miként a nagyobb Sípoló teszi. Fütttyent, s aki nagyon visszafordul, érintve érzi magát – arról tudja, el kell vinnie.

Aki meghallja,
Akkor is vigyázzon, ha
Mások is hallják

Viharban

A tenger is egy lehetőség, hogy elgondolkodj az életedről.

Mennyi, mennyi felszín, mozgás, tajték és hullámverés. Állandó és hatalmas, egész a következő pillanatig. Mert csupán a víz örök; morzsalékká lesznek benne hegyek, sziklák és te is.

Neked belül kell tengert őrizned, s ahogy levedled hétévenként önmagad, abban a néhány hullámverésben, amit emberi életnek hívnak – tudnod kell a tiszta, moccsatlan mélységet.

A változatlan. Viharban.

Ahol mozog – áll.
Ahol mélység – ott felszín.
Rád vár – ne gyere.

Ringanak

Ringanak a széllal, hullámokra szállnak, azzal ringanak. Nem azért röpülnek, mert félnek, nem azért ereszkednek vízre, mert éhesek.

A nagyhangú emberek, akikhez tajték viszi a régen vízbe vetett szemetet – kényszernevetős rémülettel futnak a tenger elől, föl a parti mellvédig. Félnek a hullámtól, széltől, vízpermettől, a sótól; s odahagyják rövidest ebédjükért a nagy előadást.

És a sirályok, az ég lebegői! Ügyetlen galambok esetlen röpte hozzájuk nem férhet. Élvezik, ahogyan viharral játszanak, játszik a vihar is övelük. Rá-ráülnek a hullámok hegyire, völgyeire; van, hogy az átcsap rajtuk, ekkor fölszállnak fejük forgatva, hol akad újabb, még vadabb, sirályszív-kihívó viharfutam.

Akitől tanul,
Ne szégyellje az ember,
Ha mégse tanul.

Mikor még

a tenger végtelenje volt a mérték, meg az ifjúság; mikor még a tenger végtelen volt; s amikor az utak mind a tengerig futottak, hogy onnét valódi utak, s milliószám elkezdődjenek, és a csöndek fölé fekete ég csillagszövege azért nyílt, hogy apró lények villózdása és a tenger titka még mélyebb legyen;

mert időknél csúcsa, széle, alja – mind összegyűl a pillanatba, széttekintsz – és gép húz át az éjszakán, pár perc alatt partot talál, tán szégyelli, ki-kitekint, a naplemente végét ellesi, s egy határtalannak vélt, egy égi óceánt, min oly közel és oly kevés habos felhő amint határ, és ott, alatta semmi víz, pár óra repülés, az ifjúság.

Egész a partokig, szerelmem, moszatig, fövenyig, ameddig csöppnyi állatok virágzanak, s már-már hal nélkül úszik a csontváz, ugye addig ringunk, ingjuk a vizeket bársony; csöndbe fulladó barátom, ugye addig...

Fölülemelkedsz?
Pödörnyelvén a mézzel
Bölcsebb a lepke.

Andorom,

egy leveledben a hexameterről úgy írtál, hogy: a régi világ maradéka csupán. És hogy nemigen használatos, és idejétmúlt, mint amiképpen a daktilus is „kifutott a divatból”. Mert a „modern költők” másképpen akarják már kifejezni az életük és érzéseiket: szabadabban, a formai megkötözés korlátai nélkül.

(...)

Éppen ezért most visszazavarlak a hexameterhez, amit nagyon elhanyagoltál. Ott van a Költészet című koszorúm: hatodik számú versét, nosza, szedjük hát szét bátran! S ez csak a kezdet...

(Sárközi László levele Vékony Andor haikuköltőnek arról, hogy miért is kell a régi alapokat egy új úthoz fölhasználnunk)

Sárközi László: Költészet

– szonettkoszorú –

VI. szonett

Macuo Basónak

Árva világod elosztja az ősz: nyomokat hagy a nyárban – szeptember
sárga a táj, de a bokrok alatt tücsök éneke hallik, – október
alszik a fűzfa, magányosan int neki tükre a sárban. – november

Lágyan esik le, felolvad a nyelvemen; éteri ízek, – december
íme az égi s a véges. Ugyancsak a semmibe hajlik. – újévi haiku
Zajlik a víz, aromás tea; jégzirom illata habzik: – január
tarts ki! hiszen pici korty csak a tél, noha fájdul a szíved. – február

Sarjad a zsenge vetés, valahol csalogány szava szárnyal – március
s áztam – a bőrömig! és a varangy? hasal: ágya a bánat. – április
Lábaim állnak: az utca kövén lila orgona szárad, – május
száll a tücsök – ni! de röpké a röpte! csak éjszaka szájal. – június

Gömbök a porban: a fecskeraj álmai megtörik árnyam, – július
szánjad a nap sugarát; felemészti a távoli tájat, – augusztus
bátran előre haladsz, hova fény sose hull, csak az ágak. – halál haiku

Andorom: ezzel fogjuk kezdeni:

Árva világod
elosztja az ősz:
nyomokat hagy a nyárban

(...)

Vékony Andor–Sárközi László

I.

léptek dobognak
csendes utak mély pora
lassan ülepszik.

...lassan ülepszik
a vér. Bíborló csönd ül
nagy kardok élén...

nagy kardok élén,
talán, rozsdamart foltok;
léptek dobognak...

II.

Földre hull. Vagy sem...
Mi lehet belőle így?
madáreledel!

Madáreledel?
Zöldellő árvakelés
őszi kert mélyén.

Őszi kert mélyén
virágok fáradt feje
földre hull, vagy sem...

III.

A páfrányfenyő
zöld ruháján sárga folt.
Novembert köszönt.

...novembert köszönt;
uras varjak sétálnak
szeméthalmok közt.

Szeméthalmok közt
sárga lánggal, telet vár
a páfrányfenyő.

IV.

Földet művelek,
palántázok és oltok.
Alszom. S a lélek...

Alszom. S a lélek
álomvilágot alkot.
Kettős lét örvény.

Kettős lét... örvény:
verseskönyvet írok és
földet művelek.

V. (I. hexameteres haiku)

Rongykupac alszik
a koszban, egy arc tele
sárgamosollyal...

Sárgamosollyal
a kőhasadékon egy
erdei írisz...

Erdei írisz
a hanton. Előtte a
rongykupac... Alszik.

VI.

Szélfúttá nyárfák,
rőt avarszőnyegeken,
a tavaszt várják.

A tavaszt várják
ruhaszekrényem alján,
elnyútt cipőim.

Elnyútt cipőim-
mel együtt ez az élet.
Szélfúttá nyár, fák...

VII.

Másfele járok,
szavakból szövöm a csend
szótlan hálóját.

Szótlan hálóját
szőke szállal szövö át
az őszi napfény.

Az őszi napfény
árnyak lobbanó árnya.
másfele járok...

X. (újévi haiku)

Eső csepereg
az új év első reggelén.
Nekem sokadik...

Nekem sokadik
napom egy sem új; szántott
földben kavicsok.

Földben kavicsok,
ekenyomon újra fent...
Eső csepereg.

VIII. (2. hexameteres /karácsonyi/ haiku)

A Holdfényvarázs kisasszonynak

Furcsa karácsony:
a föld ürülékes, a
varjak a fákon...

Varjak a fákon,
a nyár dala őrzi a
téli akácot.

...téli akácot
ölelnek a fényei.
Furcsa karácsony.

XI. (3. hexameteres haiku)

Sárga a táj, de
a bokrok alatt tücsök
éneke hallik

...éneke hallik
a völgyben, a vén hegyen.
Ott szüretelnek.

Ott szüretelnek,
ahol vet a csend szaga,
sárga a táj, de...

IX. (szilveszteri haiku)

Az új év szele
sem érinti a várost;
sár van s harang szól.

Sár van s harang szól
messze tanyáinktól távol.
Hív és marasztal...

Hív és marasztal
kürt, petárda s hátsókból
az új év szele...

XII. (4. hexameteres haiku)

Alszik a fűzfa,
magányosan int neki
tükre a sárban.

Tükre a sárban
az őszi világnak. A
meztelen árnyak...

Meztelen árnyak
inognak a partokon
alszik a fűzfa.

XIII. (5. hexameteres haiku)

Lágyan esik le,
elolvad a nyelvemen;
éteri ízek...

Éteri ízek,
anyám kenyerét szelem...
álmok igéznek.

Álmok igéznek.
Elült a galamb: szava
lágyan esik le.

XIV.

Kiszáradt patak,
medrében kopott kövek,
még görögnének...

Még görögnének...
s csak virrasztanak önnön
hantjaik fölött.

Hantjaik fölött
a kósza szél mond imát.
Kiszáradt patak...

XV. (még nincs kész)

Ha rajtad élnék,
sápadt arcod taposnám
s a földet nézném...

S a földet nézném,
hol a tócsák tükrében
a világ ragyog.

A világ ragyog
ha rajtad élnék

XVI. (6. hexameteres haiku)

Íme az égi
s a véges. Ugyancsak a
semmibe hajlik.

Semmibe hajlik
az új születése. Az
út vele indul.

Út vele indul

íme az égi

XVII.

Kutyák ugatnak
holdtalan sötét éjen,
védik csendjüket.

Védik csendjüket:
szírmába bújlik a kék
Golgota-virág.

Golgota-virág
cserepe az Újvilág.
kutyák ugatnak...

XVIII.

...avarszínűre
égett keze – nem hoz pénzt.
Számlát nem nyitok.

Számlát nem nyitok,
fóliasátor estben
tűnt sorsa – ragyog.

Tűnt sorsa – ragyog,
keze színe változott.
Avarszínűre.

XIX.

Kurjantás hallik,
fejik a teheneket.
Itt alszik a csend...

Itt alszik a csend:
vakító fény s a zene
őszi takaró.

Őszi takaró
altat várost és falut.
Kurjantás hallik

XXII.

Zúzmarás a táj,
fakopáncs vései dalát
az öreg nyárba.

Az öreg nyárba
varjú vájja karmait;
zilált toll-labda.

Zilált toll-labda
fagyott hantokra hullva...
Zúzmarás a táj.

XX.

Őszi utakon
falevelek hevernek,
sárba tiporva.

Sárba tiporva
rohant tova: nem leszek
így soha Buddha.

Így soha. Buddha
Dharma, Sangha, samsara
őszi utakon

XXIII.

Zúzmarás vén fák
Őrzik a reggel csendjét.
Búcsúznak ők is...

Búcsúznak ők is:
malac a szerencsétől,
a virsli – tőlem...

A virsli tőlem
érkezett, körbeveszik
zúzmarás vén fák...

XXI.

Harcosok sírja.
Hegyek ölén kőkereszt,
fiatal évek.

Fiatal évek;
fejemen kakukkfészek,
lábamon bakancs.

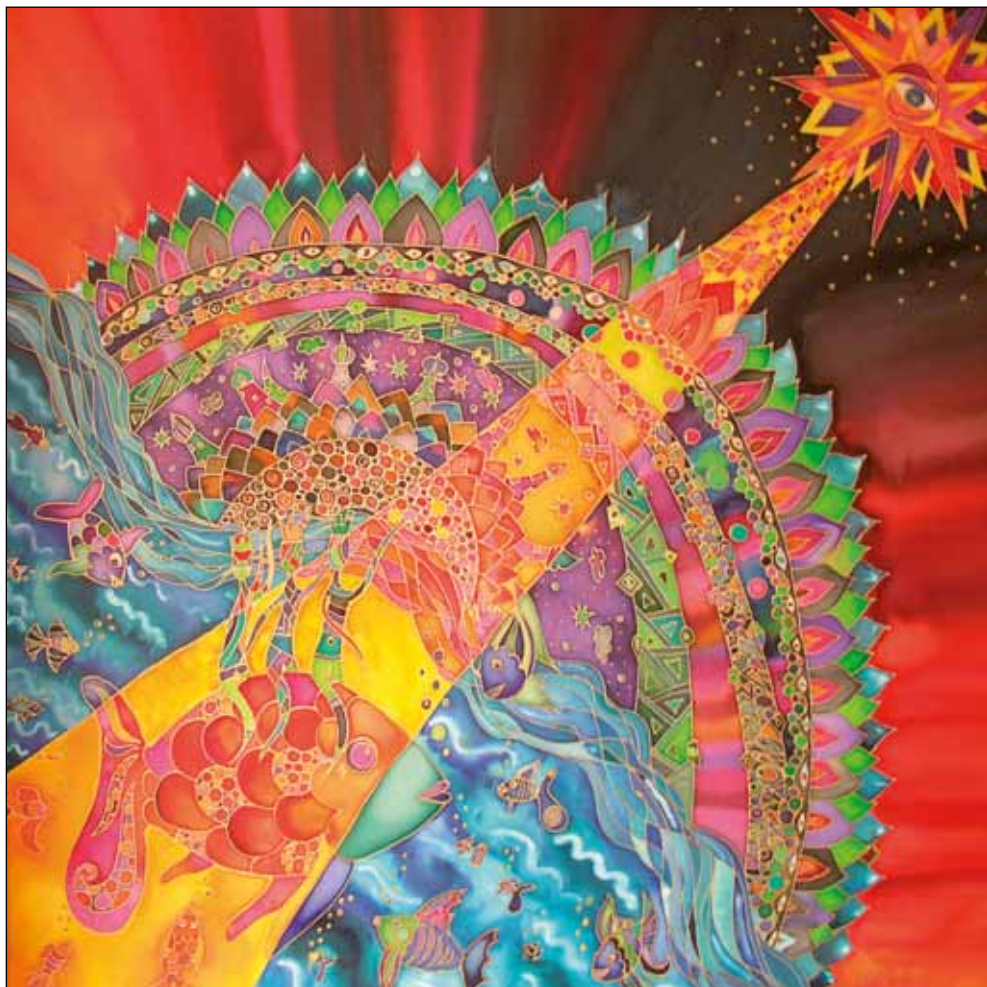
Lábamon bakancs
talpa alatt sorsom: a
harcosok sírja...

XXIV.

Hideg szelekkel
búcsúzik a január.
Utad fut tovább.

Utad fut tovább,
ifjúságod emléke
őszül meg velem.

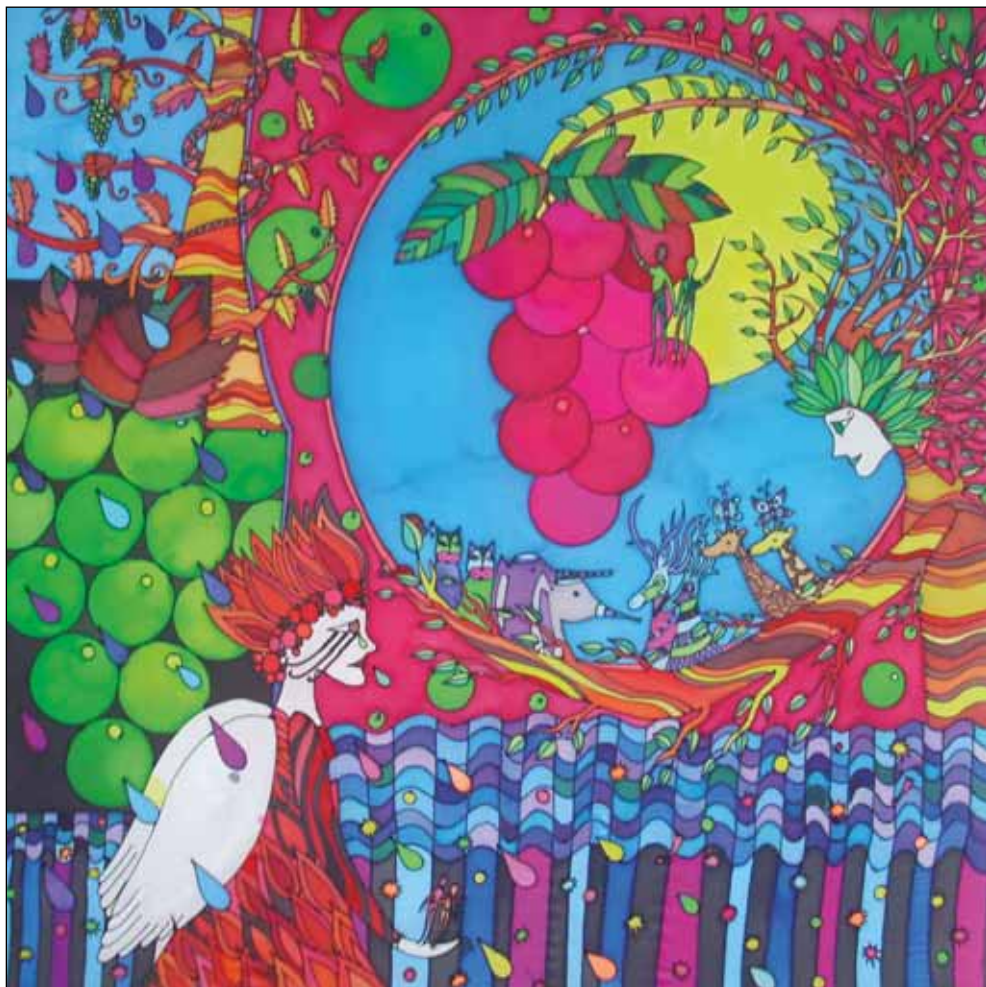
...őszül meg, velem
őrzöd a percet, szemközt
hideg szelekkel.

EGÉSZ A DINNYE OTT, EGÉSZ A DINNYE ITT

Árnyékon innen, selyemhullámon túl

Képutazásom Somogyi Rékával

Újra és újra elképzelem, amint a barlang mélyén meglapulva az ősember krétát vesz kezébe, s óvatos vonalat rajzol, amelyből aztán egy bölényre ismerhetünk. Érzem és látom a vonal szentségét, amely, ha még ráadásul színeket is körbeölel, olyasvalamivel ajándékozza meg az alkotót és az alkotás megtekintőjét, ami az egyik legcsodásabb emberi öröm: a hittel, hogy teremthet és a teremtés tanúja lehet.

Aki e tudati állapotot jelen korunkban magában őrzi, az most is tisztában van azzal, hogy a művészet nem izmusokban, nem divatban, nem a még sosem látott kikísérletezésében merül ki, hanem a vonalak szentségének megőrzésében. Végtelenül egyszerű dolog ez, aki ebben a szellemben alkot, tudja, hogy van egy belső hang, melyre hallgatnia kell. Ezt a hangot követve, neki engedelmeskedve – hiába teltek el évezredek közben – a művész ugyanazzal az áhítattal húzza a vonalat, s köti össze istenit és emberit, mint az imént megidézett barlangi festő.

Somogyi Réka képein – mivel a selyemfestés kontúrtechnikáján alapulnak – központi szerepet kap a vonal, hiszen nélküle szétfolyna a festék, mintegy ez tartja egyben a színeket, különös erőt kölcsönözve a vonalnak.

Ha alkotásaira pillantunk, azonnal megállapíthatjuk, hogy ezek a képek nem ismerik a kegyelmet, nincs köntörfalazás, elfordulhatunk, becsukhatjuk a szemünket, de már elragadott minket valamilyen különös női alkotóerő; megtapasztalhatjuk a mesék útját, mintegy kútba esünk, s rövidesen felbukkanunk egy másik világban, árnyékon innen és selyemhullámon túl, valahol ott, ahonnan mindannyian jöttünk és egy napon, előbb vagy utóbb megtérünk.

Ehhez az utazáshoz – érzéseinket és kitartásunkat erősítendő – Réka képei támaszul szolgálnak. Mint a festmények ismerője, azt tanácsolom, kapaszkodjanak meg előbb egy kis részletben, a kép egy aprócska szeletében, és lépdeljenek onnan lassan tovább, hogy hozzászokjanak, majd pedig otthonosan mozoghassanak e világban, amelyben hiába várunk az ismert dimenziókra, alakokra, arányokra: valami mást kapunk. Ez a más mégsem idegen, mert mindenki ott lakozik a mese, a mitológia, a csend, a fény. Ez a világ a színek, az illatok birodalmával rokon, amelyben legbelső részünk azért mozog olyan otthonosan, mert onnan ered.

Zalai Károly

Mukai Kjórai (1651–1704)

szentjánosbogár,
ha megérintem, fénye
emlék lesz csupán

Po Csü-ji (772–946)

Megfordítottam
tükrom: két sárkány ölel
örökkévalót.

Bronzfényű ráncos arcom
gyöngysugarú tavaszt lát.

Szógjoku (kb. 222–kb. 290)

Vizet méríték
a Jáde folyóból egy
új év hajnalán.

Míg étel fő a tűzön,
hűvöse hűti torkom.

Ki no Curajuki (872–945)

Jeges érintés:
vizes ruhám ujját szél
simítja végig.

Metsző hűvöse tavaszt
üzen - bőröm köszönti.

Arivara no Narihira (825–890)

(*Kokin Wakasū* – Régi és új dalok gyűjteménye, 747.)

Kert, hold ugyanaz.
A lány és én is. Egy év
múlt. Minden máshol.

Sógi zen szerzetes (1421–1502)

Sókaku: Minasze Szangjin

Virrasztok, amíg
pergamenre vált az ősz
aranyló színe.

Álmomban, magas szél, rád
haragudnék a télért.

Legény Enikő fordításai

Kaga no Csijó (1701–1775)

Az első női haiku mester írásaiból

I.

piros ajkáról
üdeséget hozott a
tisztá tavaszvíz

esti harangszó
égre vágyik, s bomlik a
cseresznyevirág

kristálytisztá víz
és szentjánosbogarak,
amik eltűnnek

II.

az orchidea
lággy illata érződik
távol a fűben

és újra a nők
jönnek ki a mezőkre
szél-kócolt hajjal

darvak játéka
felrepülni felhőkig,
új napkeltekor

III.

veszi az útját
a lebegő világba,
hó a bambuszon

egy gondolatból
hosszú borozás, rezdül
száz nyíló levél

láttam a holdat,
a világnak írom már
– mély tisztelettel –

Popovics Péter (Pekka) fordításai

Kóda Rohan (1867–1947)

Őszöm legmélye...
 Álmodok kútjában rebben
 még néhány csillag.

Macumoto Takasi (1906–1956)

Vándormadarak
 szárnyalnak, csak bámulom
 lenn botladozva.

Sógi (1421–1502)

Őszi ég hűse
 vízszötétnél hidegebb
 mélybe hullt árnyék.

Takahama Kjosi (1874–1959)

hópiheszirom –
 mire kezem elkapná,
 nincs utána nyom.

Josza Buszon (1716–1783)

Lehullt levelek
 nesze üzen... messze vagy,
 várlak, ó, jössz-e?

Hóba zár a tél.
 Lelkemben virágot bont
 Yoshino hegye.

Kobajasi Issza (1763–1828)

Rövidül napom,
egyetlen támogatóm:
szegénységisten.

Üde gyermekek
hó-buddhája figyelni
ügyetlenségem.

Szabolcsi Erzsébet fordításai

Szugita Hiszajo (1890–1946)

Fehér púder

Hajnalhasadás,
Hamvas virágok, az út
Felett bús az ég

Krizantém szirmok
Ártatlanul hajlanak
Holdsugár alatt

Zúgó szökőár
Tengeri algák selyme
Vad nyílként siklik

Kozma Ildikó fordítása

Ion Cođrescu

égbolton alig
hallani alig látni
madár-/el/vándorlás

ruhák a dróton
megnehezítik hangyák
áthaladását

Cătălin Isman

haiku

hazatértemkor
küszöbömön vár rám egy
idegen kutya

Nichita Stănescu

Helyi haiku

már ketrecében
lőni az oroszlánra
király-vadászat

Vasile Smărăndescu

Hirdetés

Elhagyott kutya
Egy gazdát keres legyen
Ki után sírjon

Constantin Abălută

Poétikus empátia

Vak ember fehér
botjába fészket rakott
a zenész tücsök.

Florin Vasiliu

haiku

Vonatvágóban
mákok vérezik érett
búza aranyát

Szlaflkay Attila fordításai

Ion Codescu (1951) román költő, esszéíró, képzőművész
Cătălin Isman román költő, a temesvári írócsoport tagja
Nichita Stănescu (1933–1983) román költő, műfordító,
 Herder-díjas
Vasile Smărăndescu (1932) román költő, prózaíró, közgazdász
Constantin Abălută (1938) román költő, író, műfordító,
 építész
Florin Vasiniu (1926) román költő, színész

Pethő Tóth Károly

*Temple bells die out.
The fragrant blossoms remain.
A perfect evening!*
Basó

A harang elhalt.
A virágillat maradt.
Minden ez az est.

Múló harangszó.
Maradó virágillat.
Micsoda este!

Harangszó elszáll.
A virágillat szálldos.
Ne légy még álmos!

Harangszó enyész.
Virágillat tenyész. Az
este betetéz.

*Pristine elegance!
There, in the interior,
The rice-planting song.*
Basó

Minő ősi báj!
Hallod a rizsültető
asszonyok dalát?

Mily ősi kellem!
Ott túl a dúdolt dallam
a rizsföldeken.

Oh, az angyalát!
Hallod a rizsültető
asszonyok dalát?

*At a riceless time
The gourd receptacle holds
An ominaeshi.
Basó*

Amikor nincs rizs,
a tökedénybe hullik
egy szűzi virág.

Nélkülözések
idején a tökedény
virágot ringat.

Nincs rizs. Virág hull
törékeny tökedénybe.
Szó költeménybe.

Jancsó Noémi

Galamb sétált

Ma reggel, alighogy hajnalodott, megvetted lakkcipődet a villanypóznán. Aggódva figyelted a villanydrótot, amelyen egy szürke, átlagos külsejű galamb lépegetett; végigsétált a dróton, közben pedig mindegyre öregedett, míg végül lefordult a drótról, mert meghalt. De valahogy mégis, még így, halálában is megkapaszkodott a drótban, csúnya kis madárkarmait beleakasztotta az áramba, így nyert energiát egy újabb életre. Visszatorázta magát a drótra, és megint elindult. Nem egyensúlyozott, egyszerűen csak sétált, ahogy a legjobb lábú emberek sétálnak a simára aszfaltozott, fekvő fűszálakon. Te pedig megpróbáltad utolérni őt. Megtetted, óvatosan, az első lépést. Két karodat kitártad, így egyensúlyoztál, ennyit engedett meg neked ez a nagyon is emberi szerkezet, a bőrszakba dobált szerveid, csontjaid, a rózsaszínű húsdod ennyit engedett. Bal lábad, lakkcipőd megállt a dróton. Jobb lábadat bebújtattad egy felhőbe. Ekkor repültek hajadra az első, reggeli napsugarak. Csicsergésük az örületbe kergetett, de te nem űzhetted el őket, mert kezedet kitérve kellett tartanod, hogy súlyos testedet megtartsa a villanydrót. A galamb már visszafelé tartott, újra fióka volt. Azt remélted, ha útjába állsz, a galamb nem tud majd tovább-sétálni,. Hiszen a dróton nincs hely kettőtöknek. Gonosz tekintettel figyelted a galambot, amely közeledett és öregedett. Most meg fogod állítani, most halhatatlanná változtatod a galambot, gondoltad. A galamb azonban, mintha észre

sem vett volna téged, mint a levegőn, úgy lépett keresztül nagyon is emberi, hús-vér testeden. Aztán meghalt és megszületett, a póznához érkeve. Be kell ismerned: tehetetlen voltál. Nem tudtál végigegyensúlyozni a villanydróton. Ott álltál, felhőbe akasztott lábbal, és nézted, amint jön-megy a galamb, a Nap pedig, mint valami színeváltó kosárlabda, lassított mozgással pattan fel az égre, le az égről. A Nap pattant, a galamb sétált, te maradtál kitárt karokkal, mozdulatlanul. A Nap sugarai pedig megőritették fecsegésükkel a te hangszerekhez szokott, művelt, nagyon is emberi hallásodat.

Nagy robajjal megrezzent alattad a villanydrót. Azt hitted, két felhő vad csókja dörgött, és alaposan megijedtél, mert féltetted jobb lábad felhőjét. Nem volt mit tenni, az egyetlen védekezési módszer, ami csak eszedbe jutott, az volt, hogy karodat kitárva tartsd. Még egyszer hallottad a robajt, és azt hitted, földrengés közeledik. Aggódva néztél le az úttestre; és most, hogy lenéztél rá, megszaporodtak az okaid arra, hogy aggodalmaskodj. Az aszfalt felnőtt, ahogy feldagadnak a nagyon is emberi testek részei, ha bántás éri őket vagy sérelem. Az aszfaltút feldagadt és szétrepedezett. Láttad a füvet; a fekvő és sárga fűszálakat, amint egy pillanat alatt kizöldülnek, láttad, amint elhagyják fejedet a Nap sugarai és rájuk szállnak, pletykálkodni a rég nem látott füvekkel. A galamb lassan, biztonságosan sétált a villanydróton, rajtad keresztül. A Nap-labda pattant, összeütközött a felhőddel. Így indult meg egyetlen, viszonylag biztosnak mondható kapaszkodód metamorfózisa: cseppekben omlott a füvekre a felhő, amit sajátodnak hittél. Jobb lábad kiszabadult, bal lábad egyensúlyt veszített, karjaid hadonásztak. Nagyon is emberi tested pedig fájdalmas robajjal zuhant az aszfaltronsok közé. Láttad a galambot, amint még egyszer végigsétál a dróton, aztán megfulladtál a földben, amely szorgosan magába ázott téged. Egy ideig még látszott a lakkcipőd hegye, a fénylő műalkotás, amellyel megpróbáltál a galambbal lépést tartani, vagy legalább útját állni ennek a furcsa, szürke madárnak.

Dede Balázs

Szerves egyensúly

*„Itt ez a hegy
És senki se jár rajta
Csak a tavaszi szél”*

A költészet egyik legalapvetőbb témája a természet. Szépségét, erejét, a belőle meríthető nyugalmat, boldogságot a világ minden táján irodalmi művek sokasága magasztalja. Nincs ez másképp Japánban sem. Illetve mégis. Talán nem létezik még egy kultúra Földünkön, ahol a művészet, sőt a mindennapi élet szertartásai ennyire összefonódtak volna a természettel.

Japán szerencsés természeti adottságai nagy szerepet játszanak e kapcsolat kialakulásában. Az országban az óriási hegyek, példátlanul tiszta vizű tavak és folyók, háborítatlan erdők, hihetetlen fajgazdagságú növényzet és állatvilág paradicsomi környezetet biztosítottak a lakosságnak már a harmadik század környékén. A művészetek kialakulásához és fejlődéséhez kiegyensúlyozott gazdasági viszonyok kellettek, amik a Kínával való szoros kereskedelmi és kulturális kapcsolatok révén kezdetektől fogva adottak voltak. A legszámottevőbb tényező, amely alakította a művészetek szemléletét – a vallás – szintén kínai eredetű.

Az ősi vallás a sinto, melynek lényege a természetimádás. Szentként tisztelték a hegyeket, folyókat, egyes növényeket. Az emberi tevékenységek formája és mértéke is a természet védelmének jegyében telt, igyekeztek a legkisebb mértékben megbontani az eredeti egyensúlyt ember és környezete között. A sinto mellett a később megjelenő buddhizmus, illetve zen-buddhizmus tanai jól megférnek, olyannyira egymás mellett él ma is több vallás, hogy a japánok többsége több valláshoz is aktívan kötődik. Pár éve volt hír, hogy egy japán város mellett parkolóban a szemetelési problémákat egy buddhista szent szobrának kihelyezésével oldották meg, az emberek nem mertek szemetelni a szent „szeme láttára”.

A természet és a táj az építészetüknek is szerves része. A külső és belső teret minimálisan választják szét, épületnek és kertjének egységet kell alkotni látványban és gyakorlatban is.

A természet szimbolikus ábrázolása iránti törekvések a kertépítésben mint önálló művészeti ágban teljesedtek ki. A kert célja, hogy nyugodt környezetet biztosítson az elmélkedésre, elősegítse a testi-lelki harmónia elérését. Ezt az elmélyülést volt hivatott szolgálni a 16. században elterjedt tea-szertartás is. A szertartás céljára több pavilonból álló külön kertrészletet különítettek el kerítéssel, esetleg sövénygel. A pavilonok közötti kijelölt ösvény készítette fel a résztvevőket a szertartás teljes átélésére. A szertartás nélkülözhetetlen kellékévé vált a kő kézmosó, a kis lámpás és az ikebana. Maga a kert mindig a természet mása, de nem másolata. Minden esetben ábrázolják a lenyűgözőnek vélt természeti

elemeket: hegyeket, folyókat, tavat szigettel, tengert. Nem lehet olyan kisméretű egy kert vagy városi szabad tér, amelyben ne lehetne ábrázolni a természetet.

A téralakítás a természeti adottságokhoz való alkalmazkodást tekintette elsődlegesnek. Ahol elegendő hely állt rendelkezésre, ott dombokat emeltek, nagyméretű tavakat létesítettek, melyekben az elhelyezett sziklák vagy szigetek az örök életet jelképezik. A szigetekre általában íves vonalvezetésű fa- vagy kőhidak vezetnek, a kert egyik fő pontjává emelve azt. Ezekben a kertekben a dús növényzetet igyekeztek idősnek láttatni mohákkal, a kerti tárgyakat szándékosan rozsdásították. Ez a sinto elődök tiszteletét előíró tanításából következik, vagyis a kert minél régebbinek látszik, annál értékesebb. Az ilyen nagyméretű kertek elsősorban császári kertek, illetve templomok kertjei voltak.

Ahol a helynek szűkében voltak, ott szimbolikus ábrázolással sűrítették be a kihagyhatatlan elemeket, például a folyót kavicsok, a tengert homokba gereblyézett minták segítségével fejezték ki, és fejezik ki ma is. A látvány mindkét esetben, mintegy tájfestményként, egy nézőpontból tökéletes, ritkábban tengelyre fűzött kompozíció, amelyben meghatározott irányba haladva fokozódik a hatás.

Az ország domborzati különbségei miatt alakult ki két fő típusa a kerteknek. A hegyvidéki kertek elengedhetetlen elemei a tó és a vízesés voltak. A sík terepen ezt erőszakos tereprendezéssel is nehezen lehetett volna kivitelezni, így ott a kövek, sziklák váltak uralkodóvá a vízfolyásokkal szemben.

A kidolgozottság szintje szerint is lehet csoportosítani a kerteket, lehet részletes, normál vagy elnagyolt. A dolog érdekességét az adja, hogy ezek nem állnak hierarchikus sorrendben, egyik sem tekintendő jobbnak vagy rosszabbnak a másiknál, egyszerűen csak más stílust képviselnek. Persze ezt nehéz megérteni egy európai embernek, mi ösztönösen „gagyinak” tartanánk egy olyan kertet, amiben három sziklán és egy kis homokon kívül semmi sincs, a japánok azonban a mai napig lenyűgözőnek gondolják ezeket.

A 12. századtól a kultúra minden ága, így a kertépítészet is a zen-buddhista kolostorokban virágzott. A leghíresebb kert ebből a korból a Szaihódzsi mohatemplom kertje, melyet Muszó Kokusi, az elismert zen kertépítő szerzetes alkotott. Ahogy neve sejteti, a területet szinte teljesen moha fedi. A kert egy kisebb tó köré szerveződik, éles sziklák és erdő határolja. Két kilátóból szemlélhetjük a kertet: a dombtetőről, ahová keskeny ösvény vezet, illetve a tó partján álló csarnok tetejéről.

Később a kert méretei lecsökkentek, az épülethez közelebb kerültek, így alakult ki a „száraz kert” típusa. Ezekben a vizet homokkal, kavicsokkal helyettesítették. Ezek a nagyon kis kertek nem sétára valók, így nincs bennük ösvény vagy út, sem kilátódomb. A kert széléről való szemlélődést jelöli ki célul. A Rjóandzsi kolostor kertje téglalap alakú, 9×23 méter. A fallal határolt kertben nincs egyetlen növény sem, a kompozíciót a hullámosra gereblyézett homokon álló tizenöt szikla – melyek egyszerre sehonnán sem láthatóak – és azok árnyéka adja.

A japán kertek a tao tanait alapul véve – mely szerint a világban mindig két ellentétes erő hat – a kontrasztra építenek. Annyira komoly művészetnek számított a kertépítés, hogy rengeteg formai és egyéb kitételnek kellett megfelelni, viszont aki kertet tervezett, a társadalom legmegbecsültebb tagjai közé tartozhatott. A japán kert minden elemének szimbolikus jelentése van. A kö-

veknek például szentek neveit adták, és akár nagy távolságokból szállították a megfelelő formájút a végső, méltó helyére.

A kertépítészettől függetlenül, de azonos szellemi háttérrel, a virágkötészet, az Ikebana is nagyon magas szintre fejlődött. Lényege, hogy egy igen szegényes kompozíciónak, akár egy magányos gallynak is természetes, vagy ha lehet, azt meghaladó szépséget adjanak.

Eme rövid ismertetővel nem volt célom, hogy teljes körű elemzést adjak a japán kertkultúrájáról, tájszemléletéről. Pusztán egy, a mienktől eltérő természethez való hozzáállás példájának szántam. Be kívántam mutatni, hogy milyen szellemi, kulturális, vallási alapokon nyugszik az a hozzáállás, amelynek bizonyos elemeit mi is megfontolhatnánk, csinálhatnánk mi is másképp. A globalizációtól bár nem menekülhetett meg Japán sem, így lazultak az évszázados szigorú szabályok, az emberekbe oltva mégis tovább él a legősibb törvény: a természet szeretete. Persze nálunk is mindenki szeret kirándulni egy kellemezet, sétálni a Margitszigeten, vagy egyszerűen csak kiülni a teraszra, hogy a kávé elfogyasztását madáracsicsérgés kísérje. De ettől még ugyanaz az ember, aki hétfvégén kerékpározni tanítja a fiát a közeli parkban, nem biztos, hogy szelektíven gyűjti a hulladékot, környezettudatosságból vásárol kis fogyasztású autót, vagy egyszerűen csak nem dobja el a bicajozásban kifáradt lurkó felfrissülését szolgáló víz flakonját. Azonban nem kell túlzásokba esni, mint véleményem szerint a Greenpeace teszi, nem szabad irreális célokat kitűzni, elvakultnak lenni. Szimplán szeretni kell a természetet, óvni, lehetőség szerint kímélni. A környezetvédelemnek és természetvédelemnek megvannak azok a szervezetei, amelyek az országos vagy akár globális problémákat kívánják orvosolni. Ezek a problémák hatalmasak, kihatással lesznek nemcsak utódaink életére, de már a miénkre is, mégsem tudjuk jelentősen befolyásolni a dolgok menetét. A törvényeket, szabályozásokat, kvótákat nem mi hozzuk. Itt megjegyezném, hogy ez nem is baj, és bár a szomszéd Marika néni valószínűleg mindenhez ért, azért én mégiscsak szakemberekre hagynám az efféle komoly kérdéseket. Sokan úgy gondolják, hogy ezért nem is tehetünk semmit a bolygó egészsége érdekében. Nagyon tévednek. De még nagyobbat azok, akik tudják, hogy tehetünk, de úgy vélik, nem kell megtennünk. Pedig minden ember kötelessége kellene legyen, hisz elemi érdeke, hogy egészségesebb, élhetőbb környezetet teremtsen. Mindenkinek lehetősége szerint. A skála elég széles a lehetőségek terén. Egyre több az olyan vállalat, amely a környezetvédelem valamely ágában tevékenykedik: vizet tisztít, káros anyagokat semlegesít, erdőt telepít. Azonban egy magánszemély is sokat tehet a szent cél érdekében. Kezdetnek elég az is, ha a szemetet nem a patakba dobja. A következő lépcső, ha rászól arra, aki a szemetét a patakba dobja. Ehhez azonban gyökeres szemléletváltozás kellene, amit a legnehezebb elérni. Nevelés és átnevelés. Átnevelni nehezebb, kitartó, elkötelezett munka szükséges hozzá, és eszközök: újságok, kiadványok, rendezvények, filmek, versek, dalok, iskolai nevelés vagy akár a vallás. Mindegy, milyen indítatásból válik valaki környezettudatos emberré. A gyermekét már kezdettől úgy fogja nevelni. Ez az, amit tehetünk és tennünk kell. Igyekezni a természettel barátságban élni, és erre rávezetni másokat. A Föld is igyekezni fog meghálálni...

Kicsi Sándor András

Tátorján és rokonai

Ami az etnobotanikát illeti, a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem hozzájárulását legalább Melius Péter, Mátyus István és Benkő József munkásságáig vissza lehet vezetni. Az egyetemen tanított a botanikus Gyórfy István és a néprajzos Gunda Béla – s mindketten e diszciplína úttörőinek számítanak. Ugyancsak jelentős Csúry Bálint tanítványának, Nagy Rózsának a gyűjtése. A kolozsvári etnobotanika tényleges megalapozása azonban a nyelvész Szabó T. Attila fiának, a botanikus Szabó (T. E.) Attilának és Márton Gyula tanítványának, a nyelvész Péntek Jánosnak köszönhető. Utóbb pedig Péntek János tanítványai közül Rab János és a magyar etnomikológia megalapozója, Zsigmond Győző dolgozik a témán. Tőlük valamelyest függetlenül végzi gyűjtéseit Gub Jenő, szovátai földrajz–biológia szakos tanár. Péntek és Szabó munkái, különösen kalotaszegi etnobotanikájuk a maguk korában világszínvonalon álltak – erdélyi elzártságuk ellenére nagyjából hasonló eredményekre jutottak, mint a vezető irányzathoz tartozó amerikai Brent Berlin és munkatársai (Berlin 1992).

Péntek Jánosnak külön kiemelhető – a Károly Sándor jelentéstani elképzeléseit követő – etnoszemantikai munkássága is, amelynek egyik legfontosabb eredménye a kalotaszegi népi hímzés feldolgozása volt.

*

Az etnoökológia az a tudományág, amely élő környezetünk „belső” és „benszüllött” szempontú felosztásával, a növény–állat–ember kapcsolatok néprajzával foglalkozik. E tudományág úttörője Darrell A. Posey, aki munkatársaival az Amazonas medencéjében élő indiánok eladdig alábecsült ökológiai ismereteinek gyűjtésére vállalkozott (Posey 1981, Parker et al. 1983). Az első igazán jelentős magyar etnoökológiai tanulmány szerzői, Péntek János és Szabó Attila, megközelítésüket még „etnogeobotanikai”-nak nevezték. Kalotaszeg régi növényvilágát a földrajzi nevek vizsgálatának tanulságaival összevető tanulmányukban felhívták a figyelmet arra, „hogya a nép általában csak a leglényegesebb, valóban létező ökológiai (vegetációs) egységeket tartja számon, nevezi meg külön-külön. A formációk, növényzeti övek nem egy nagy egységét (*tundra, tajga, pampa* stb.) a névadó nép nyelvéből kölcsönzött szóval jelöli ma is a nemzetközi szakirodalom. A geobotanikai szakirodalom is használja egyes társulások vagy társulástípusok népi elnevezéseit (...), a tudományos és népi elnevezés-rendszer módszeres összehasonlítására azonban mindeddig nem került sor” (1980: 133).

Alkalmanként a népi elnevezések páratlanul bonyolult rendszert alkotnak. Jó példa erre a gyeptípusok népi, különböző szempontokat érvényesítő osztályozása. Paal Gyula közlése szerint a századfordulón Udvarhely megyében a „fűtermő helyek” megnevezésére egyaránt használatosak voltak a *rét, gyep, pázsint, berek, legelő, kaszáló, láz, kert, tanórok* stb. terminusok (Beke et al. 1904: 585), amelyek egy része a helyről (például az erdőben *láz, tanórok*),

más része a fű hasznosításáról (*legelő, kaszáló*) vette a nevét. A gyeptípusokról szólva Péntek és Szabó is megemlítik, hogy a *fű, gyp, pázsit* népi elnevezések nagyjából ugyanazt szokták jelölni (1980: 151–2). „Nehezen lehet megmagyarázni a gyeptípusok elkülönítésének hiányát. Kétségtelen, hogy pázsitfűféléket bajosabb egymástól megkülönböztetni, illetőleg az egymáshoz hasonló egyedeket elvonatkoztatva általános faji egységbe sorolni, ezeket pedig társulástípus jelölésére felhasználni (a népi növényismeretnek egyébként is ez a legbizonytalanabb területe)”.

Herman Ottó 1898-as gyűjtőnaplójából valók az alábbi adatok: „*Láposztályozás*, Tyukod. 1. *Ördögláp*, mely szabadon úszva helyét változtatta. 2. *Ingóláp*, mely helyt állva, vízen terült el, s elbírta az embert. 3. *Leragadt láp*, melynek gyökérzete az alatta levő víz fenekét érte, s mely kevésbé ingott” (1983: 58). Lovassy Sándor ugyancsak az egykori Ecsedi-láp vidékéről az *ingóláp* és *keményláp* megkülönböztetést említi (1931: 31). Az Amazonas medencéjének *caboclo* ('erdőlakó') néven emlegetett telepeseinek egy *várzea* zónában élő közössége az *ingólápot* („floating meadow”) az azt alkotó növényféleség szerint osztályozza. Az alábbi *ingólápot*at különböztetik meg: *canaranal* – amelyikben a szarvasmarha-takarmányként használatos *canarana* (*Panicum spectabile*, egy kölesféleség) dominál, *muriruzal* – amelyikben a *muriru* növényközösség dominál, és *matupazal* – amelyikben a *matupá* dominál (Parker et al. 1983: 189). A magyarban a *láp* mellett használatosak voltak olyan kifejezések, mint *mohos* „az Erdélyi Szigethegységben és a Keleti-Kárpátokban elterjedt havasi duzzadó lápok” elnevezése (Péntek és Szabó 1980: 136), a lápoknak az őket alkotó növényféleségek szerinti kidolgozott elnevezés-rendszere azonban nem ismeretes.

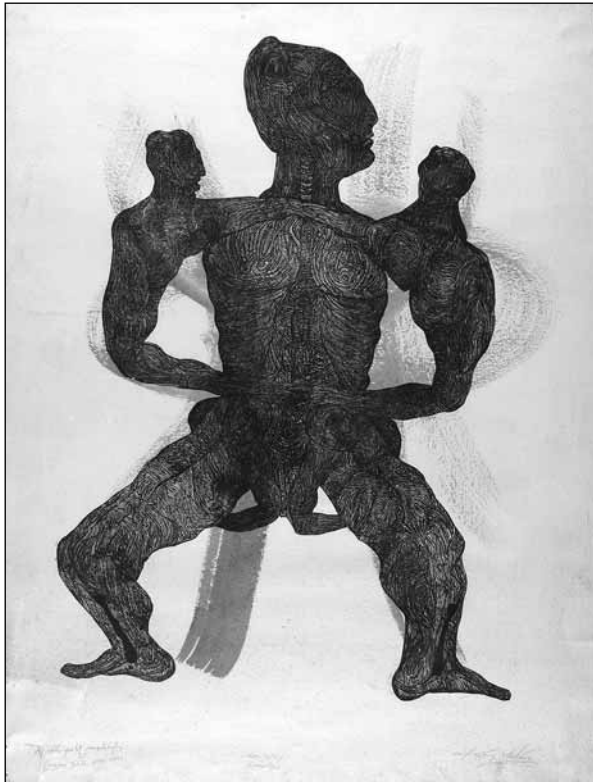
Hasonlóképpen a magyar erdő szónak a lengyelben legalább két megfelelője van: *las* '(általában) erdő' és *bór* '(különösen) fenyőerdő'. (Mindamellettt a magyarban is használatosak a *tölgyes, bükkös, fenyves* stb. kifejezések.) Nem kizárt, hogy a magyar nyelv régebbi változataiban az erdőnek is létezett egy azóta eltűnt elnevezés-rendszere, erre utalnak a valaha 'erdő' jelentésű *kerek, mórággy, vad* szók is. Hasonlóképpen érdekesekek az *erdő* állandó jelzői: a *kerek, rengeteg, sűrű, gyakor*.

*

Végezetül egy további példán, a Gunda Béla által is tárgyalt *tátorján* (1989: 71) esetén mutatok rá a magyar etnobotanika egy érdekességére. A *tátorján* növénynevén is és 'fergeteg' jelentésű is egyben, a tudományos névadásban a *Crambe tataria* neveként rögzült. Rapaics Raymund az 1930-as évek elején a szélhordta kórókból kiindulva próbálta megfejteni, mások, legutóbb Ligei Lajos (1980) szerint e szavunk elsődlegesen – török eredetű – növénynevén. A dél-alföldi néphit a forgószelet és a vihart *tátorján*-nak nevezi és ebben látja a sárkányt. Márpedig a *tátorján*-szélben egyébként a táltosok verekszenek (1925: 99). Békés megyében az 1980-as években a *tátorján* szónak mindkét jelentése élt: jelentése 'erős, nyári vihar' (Rác 1988: 41) volt, míg Oláh Andor gyűjtésében a *tátornyagyökér* (azonosítatlan, talán *Crambe tataria*) egy csorvási receptben (libaganéval, fél kiló cukorral, egy liter kisüsti pálinkában) szerepelt tüdővész ellen (1987: 117).

Válogatott irodalom

- Berlin, Brent: *Ethnobiological Classification. Principles of Categorization of Plants and Animals in Traditional Societies.* Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1992.
- Gunda Béla: „A vad és természetett növényeink elnevezésének néhány problémája.” *Magyar Nyelv* 86(1990)3–4: 172–180.
- Gyórfly István: „Bokréta erdélyi növénynevekből.” *Szegedi Füzetek* 2(1935)1–4:64–69, 5–9:158–168.
- Herman Ottó: *A pokol cséplője.* Bp.: Magvető, 1983.
- Ligeti Lajos: „Tátorján.” *Magyar Nyelv* 76(1980)2: 129–143.
- Nagy Rózsa: „Adatok a baranyamegyei Nagyvátó növényekkel kapcsolatos szokásaihoz és néphagyományaihoz.” *Magyar Néprajz* 4(Debrecen–Kolozsvár 1942)268–308.
- Parker, Eugene, Darrell Posey, John Frechione and Luis Francelino da Silva: „Resource exploitation in amazonia: Ethnoecological examples from four populations.” *Annals of Carnegie Museum* 52(1983)163–203.
- Péntek János & Szabó T. E. Attila: „Egy háromszéki magyar falu népi növényismerete.” *Ethnographia* 87(1976)1–2: 203–225.
- Posey, Darrell: „Wasps, warriors and fearless men: Ethnoentomology of the Kayapó Indians of Central Brazil.” *Journal of Ethnobiology* 1(1981)165–174.
- Szabó Attila & Péntek János: *Ezerjófű. Ethnobotanikai útmutató.* Bukarest: Kriterion 1976¹. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996².

Egy ajándék nap. Legyen ez a szabadon kezelt téma százötven sornyi gondolatfutamokhoz, rövid írásokhoz – fordultunk többekhez a szökőév alkalmából. Eddig András Sándor, Ladik Katalin, Prágai Tamás, Szakonyi Károly, Toót-Holló Tamás és Elmer István választ közöltük.

Mátyus Aliz

Négynegyedes

Szökőév sugallta gondolatspirálok

Igen-e?

Ajándék nap? De van-e olyan? Mert hallgathatod-e egész napon át Aureliano Pertilét, a nagy tenort (1885–1952), Perényi Miklós csellómuzsikáját, Kocsis Zoltán és Vásári Tamás milyen másképp szóló *Psalmus Hungaricus*át? A neked kedveseket, beléd ivódottakat, múltad darabjait?

S ha nekem nap csak ettől lehetne ajándék?

Nézheted-e naphosszat a tanyakerítésen át a messze szemközti szürkenyár-ligetet (zsengén pirosba futó friss hajtásaival) vagy az égig érő jegenyék bizsergő csúcsát? Nézhetsz-e le egész napon át Csobáncról a Hajagosra, a lankás vonulatokra a nagy tóig, két majdnem hegy között? Verő napfényben. És szürkületben, hogy még tovább lágyítsa a pasztelleket.

S ha nekem csak ilyen lehetne az ajándék nap?

Olvashatod-e egész napon át Przybylski *Téli regéjét*, Szabó T. Anna *Elhagyát*, Kierkegaard *Vagy-vagyát*, Jungot, Proustot?

Fekhetsz-e az ágyadon, a fürdőkádban (a tengerparton a vizet, a hegyi legelőn az eget bámulva), s elmélkedhetsz-e egész napon át (mindenről, kivéve a lét értelmét)?

Bámulhatod-e, fürkészheted-e a Brueghel-képeket a Kunsthistorisches Museumban, Vermeert az amszterdami Rijksmuseumban?

Mert, ha nem teheted, mitől ajándék az a nap? Ha tehetnéd mindezeket, ezek valamelyikét, egész napon át, lehetne a nap ajándék. Ajándék lenne az a nap, amelyik arra lenne használható, hogy a nézhető, látható, megérthető, mindegy, hogy az emberiség történetének mely pillanatából, az ember gazdagságává alakuljon át. Akkor az lenne az ajándék nap. Amelyik ad, pompázatos gazdagon, s nem engedi, hogy felmerüljön, mire kell mindez, mire jó mindez. Mire kell a többi közül kirívó ember, mire jó az ilyen embernek, hogy kirí a többi közül? Az ajándék nap attól is ajándék, hogy képes kezeskedni az ember békéjéről, derűjéről, állapotáról, amiben akár még teremteni is teremthet, alkotni is alkothat, ellenállás nélkül, hisz nincs, ami megkérdőjelezze tevékenysége értelmét.

Mert, különben,

ha a nap nem igazi ajándék nap, akkor az egyik nem más, mint a másik. Ugyanolyan nap, nem lehet ajándék nap. Egyazon, napról napra ismétlődő tevékenységekkel. Reggelivel, mosogatással, főzéssel, ebéddel, mosogatással, vacsorával, mosogatással, rendezkedéssel, ágyazással, fekvés és alvással. A napok begyakorlott rendje szerinti nap, közte egy kis ezzel-azzal, ami más, nem ajándék nap. És hozzá a hetek begyakorlott rendje (hétfői mosással, keddi vasalással, szerdai ügyintézéssel, csütörtöki bolti nagybevásárlással, pénteki piaci vásárlással, szombati takarítással, vasárnapi ünnepi ebéddel és egy délutánnal, ami még vendégséggel is telhet). És még a hónapok is szabályoznak és kínálnak egy rendet. Hozzák az ünnepeket, a nemzeti ünnepeket, az egyháziakat, a családiakat, s vajon ajándék nap-e bármelyik? Hagyományozottan és begyakorlottan. És az élethez szükséges pénz megkeresésével munkahelyen eltöltött napi nyolc óra után (újabbán több, ma már lehet, hogy tizenkettő, mert nem sikerül megélni a nyolcórás munkából, s lehet variálni is, hogy a nyolc után a négyet ledolgozod még máshol), fel sem merül (s ki felejtkezne meg a napi repetitív tevékenységekről), hogy emberfia ajándék napon agyaljon. Emberfia tehát nem is ismeri az emberi gazdagodás (ha ismerné, nem látná másképp) úri huncutságnak tűnő trükkjét, ezt az értelmiségiek között is kivételesen előforduló gazdagodásféleséget, amiről ugyanúgy leírható, mint a filozófiáról (s ezt megtette egyszer nagynevű filozófusnőnk, s akkor még nehéz volt lenyelni, komoly ellenállást váltott ki jóérzésű emberekből), hogy élni vele kevesek adománya, miközben feltétele a jó életnek.

Az emberiségnek bő kézzel osztogatott ajándék napok nélkül, ne lenne (nincs) ez így a művészettel (a művészettel éléssel) is?

És, ha tehát,

egyik nap olyan, akár a másik, elképzelhető-e, hogy létezik egy ajándék nap egy plusznap értelmében? Ha eggyel több?

De mihez képest? És azt hogy érzékeljük?

A mirevalósága, az tehetné plusz eggyé? Praktikus értelemben természetesen. Ez belátható. Plusz egy nap, egy nap haladék a leadatlan írás időpontjának meghosszabbításaként. Igen, így értelmezhető egy nap ajándéknak, és a praktikus birodalmában sok ilyen lenne sorolható. A plusznap így valóban jó. (Persze, ha ahhoz a bizonyos leadáshoz tényleg az az egy nap kell csak, akkor már hozzá.)

Tehát, az a kérdés, hogy az efféle praktikuson túl, egyáltalán észrevehető-e, hogy egy plusznap van? Hogy eggyel több.

Nem lehet, hogy ha nem mondanák, ha nem hívnák fel rá a figyelmet, mint az üstökösökre, a föld más pontjain történő dolgokra, egy cunamira, egy irodaház lerombolására, ötös ikrek születésére, ki se derülne?

Mert mitől?

Eggyel többel, úgy, önmagában, nincs mit kezdeni.

Még talán ott, a végek küszöbén sem. Mert, ha szenvedésben, kinek jó az eggyel több? Ha kicsit jobban, fel se tűnik, ha eggyel több. (Mert ott vagyunk, ugyanannál a megoldhatatlannál.)

Egyébként

a szökőnap is csak egy nap, egy ugyanolyan. Mint a többi.

Szökőévben. Abból a négy negyed napból, ami évente megmarad a 365 fölött. Az ilyen tudás pedig beszerezhető az ember fiúgyermekétől. Már, akinek van. S ha igen, annál érdemes megállni. Nincs az a téma, amibe bele ne férne annak elmondása, az micsoda boldogság és szerencse és csoda, értelme az életnek. S akkor arról a napról, igen, amikor megfogant, amikor megszületett, arról még feltétlenül elmondható, hogy az igen, az egy ajándék nap. És mint olyan, örökös ünnep.

De fiúgyermekünk születéséről nem lehet, hogy ne jusson eszünkbe, s így rögtön fel is merül a kérdés: és a szökőnapon született gyerekek?

Állítsa valaki, hogy egy szökőnapon született gyerekek ajándék lehet az a nap. Nekik aztán, nem hinném, hogy az a nap ajándék lenne. Mert mikor ünnepelnek három éven át? Előtte nap? Utána? És hogy lehet az ilyet kiheverni, minden más, rendes napon született gyerek között?

Vajon hányan lehetnek szökőnapon (ezen a, vajon kinek ajándék napon) születettek?

És mint hátrányos helyzetűeket, vajon ki gyámolítja, karolja fel őket? (Ahogy az szokás, legalább színleg.)

Persze nem ebben a vonatkozásukban (nem hátrányos helyzetűekként), de akár a média kedvezményezettjei is lehetnének. Mert ez is egy kuriózum. Február négyévenként előforduló utolsó napján születni. S pedig mi másra jó ráharapni a médiának, ha nem az efféle kuriózumokra. Kell más az eltereléshez? A figyelem eltereléséhez, a fontosról, a tudandóról, ne adj' Isten, a lényegről?

És most mégis,

mert meg lehet, meg kell jeleníteni a napot, ha felfogásom szerint mégis csak van olyan nap az ember életében (s hát persze, igen), amely ajándék nap, s mindennél ajándékabb.

Arról a napról van szó, arról a nagy napról, amelyiknek az ember, az átélhető legnagyobb egység (nemzet) részeként, annak *érdekei szerinti tevő részese*. Egyértelműen és megfellebbezhetetlenül.

Egyetlen nemzet életében sincs sok erre lehetőséget kínáló alkalom, de a szükséges megvan a mi nemzetünkében is. A nemzet dicső forradalmi (ezer-nyolcszáznegyvennyolc, de még inkább ezerkilencszázötvenhat) során ugyanis megélhető volt, hogy az ember megkülönböztethetetlenül egy az összes többi ember között (és a fentebbi kitétel értelmében: tehát hogy tevő és részes, s ezek feltételeként tudja egysége érdekeit és motivált is az érdekeiben tevésre) és fontos ember (fontosságát és az ügyre való tekintettel egyben emberi méltóságát élheti meg, a többi ember között, mert ez az a helyzet, amelyikben megélhető az egység és a részvétel súlya), fontos az ember és ugyanolyan fontos, mint az összes többi.

Hozzá tartozik a dologhoz, hogy ezt az ember érzi, átéli. Súlyát és egységét. Benn van abban, hogy érzi az összes többi embert. S hogy az összes többi őt. (Más dimenzióban ilyen együttes élmény minden összefogáson alapuló embermentési helyzet. Ember-ember viszonylatában pedig megélhetően ilyen fontosságú a pillanat, amelyikben az egyik ember adja tudását és élettapasztalatát

egy másik embernek, hogy a másikéhoz hozzáadódjon, s ezzel segítsen neki – hogy jobb helyzetbe kerüljön. Mint volt, mint maga tudna, s mint a segítség híján lehetne neki.)

S mert már ezerkilencszázötvenhat is fél évszázada volt, s tevő átélői kihalóban, mindennél fontosabbak számunkra rajtuk kívül a szomszédainknál otthonosan mozgó, későbbi élményt hordozók (prágai tavasz, 1968, a szolidaritás Varsója, 1981), s ezért lesz fontos, mindennél fontosabb az írás, s minden olyan művészet (film!), amelyek – lévén szó ritkán megélhető tapasztalatról – úgy adják mások tudtára ezt az élményt, hogy az, annak akarásáig menően átélhető legyen.

Egy nemzet számára ajándéknak tekinthető minden nap, amelyiken ilyen írásmű (és egyéb más alkotás) születik, s ajándéknak az is, amelyiken olvasója/értője ezt olvassa ki belőle.

Így van ez, nekem így van, az ajándék napokkal.

Faludi Ádám

Napszöktető

Eddig ez egy tökéletes nap, reggel hat múlt, 2008. február másodika, szombat, nemrég álmodt láttam, már nem látom, csak a pilléreit, nincs rádió, nincs tévé, nincs újság, nincs telefon, a reklámanyagoknak felszerelt műanyag cső közvetlenül a kukászedénybe vezet odakint a kapu mellett. Megnyugtató erre gondolni, megnyugtató nem erre gondolni. A redőny még marad, majd később vesszük fel a kapcsolatot a környékbeli civilizációval, hátha tényleg ez az a bizonyos tökéletes nap. Nem segítünk rá a *Perfect day*-jel, nincsen zene, csak fejben, akusztikus kivitelben, bevitelben.

Nekitámaszkodva az álom egyik pillérének, a tavalyelőtti Szikra Urat látom szemben, karnyújtásnyira áll valamitől, arcán a tavalyelőtti kifejezés. Kicsit gúnyos, kicsit cinikus, kicsit olyan, mintha bankjegyeket szeretne

porszívózni majd élete alkonyán egy futballhuligánra emlékeztető szveterben.

– A Kádár-medencében felkapcsolták a villanyokat, vége az előadásnak, mindenki mehet haza.

– Hová haza?

– Ki tudja?

– Sok-sok idő, amíg ráakadsz, hol is az a haza. Ha egyáltalán ráakadsz. Elfedik a zálogcédulák – nyújtom át neki a *teleszpók* szót jutalmul. – Olyan magasan lepik el, mint egy roppant szökőár hullámai a part közeli szárazföldeket.

– Alábecsülöd.

– Nem elemezném a hordalék összetételét, a cédulák vannak felül, a nehezebbje alább.

– Örülj, hogy nem büntet meg senki a konyhában, reggelizés közben.

– Miért büntetne?

– Például gyorsajtásért, mert mondjuk, ha épp autóznál, mehetnél gyorsabban is a megengedettnél. Vagy az adóhivatal sózna valamit a nyakadba. Ahhoz gyakorlatilag ok sem kell. Elég, ha épp ott vagy valahol. A büntetés a lényeg, hogy legyen egy biztos alapod, ahonnan tisztán látod a jövő időt.

Jó, hogy Szikra Úr előbukkant két év kimaradás után, és nem fordított semmit közben a megjelenésére, tavalyelőtt módra áll az álmomban.

– Most találtam ezt a teleszpók kifejezést, semmire nem való, de a fekvőrendőröket juttatja eszembe. Tartozhatna a pókfélék családjába, de szikrányival sem lenne attól több értelme, mint a fekvőrendőröknek. Teleszpók, a közlekedésre készült utak behálózója.

– Rossz ajtón kopogatsz, az értelem máshol lakik.

– Mi a helyzet ezzel a villanykapcsolással? A sötétségnek vége?

– Csak teszteltelek. Kíváncsi voltam, hogy elhiszed-e.

Gondoltam, úgy teszek, mintha kitalálnék válaszul neki egy történetet. Egy kicsit csaltam, amolyan karaoke módra ment előttem a szöveg, de ő nem láthatta, én meg ráénekeltem egy mindkettőnk számára ismeretlen dallamra.

Egy eltűnt város vesz körül, só hullott nemrég, legutóbb szerda volt. Még nincs csütörtök, de már szerda sincs, egy beékelődött, ismeretlen kiterjedésű hétköznap köszöntött rád. A legutolsó öltönyöd vékony fémhuzalból hajlítgatott kontúrját viseled. Körvonal zakó, körvonal nadrág, körvonal mellény és fémcipő. Akadálytalanul átjárhat rajtad a só, amikor ritkán belekap a szél, és céltalan csapdossa hol erre, hol arra. Az irányok értelmezhetetlenek, hiszen a

várossal együtt eltűntek. Légcsavar nyakkendő és trombitáskalap; némi biztonságérzeted ad, és megjelenésednek határozottságot kölcsönöz, bár erre lényegében semmi szükség, mert egy eltűnt város vesz körül. Talán majd csütörtökön lesz újra város, telve szemlélődők sokaságával, akik esetleg vetnek rád is egy pillantást, addig azonban még nagyon sok sónak kell eltelnie. Ebben a beékelődött napban a só a viszonyítási alap, de ezt te is tudod. Egy óriásposzter van csupán a fejedben, amelyen egy óriásposzter látható, ez sokat segít. Törpe lovadat kuntúrjánál fogva vezeted pórázon ebben a vak világban, ahol a helyváltoztatás fogalma ismeretlen. Ha ezt kutyasétáltatásnak nevezed, akkor hiába vagy beszóva, megnyugodhatsz. Semmi váratlan, se meglepő nem ér, és nem történik veled az égvilágon semmi egy ilyen módon körvonalazott napon.

– Milyen vidám. Úgy érzem, Bulvár Kund még nem ért nálad célba.

– Igyekszem megmenteni az életemet, hátha jó lesz még valamire. Bulvár Kund csak a meglélkelhető hajókat környékezi meg. Megóv a cikcakk manőverezés, állandó fedélzeti jelenlét, mozgás, független változók és a türelem. Bulvár Kund ilyesmiket érzékelvén könnyebb préda után néz. Véletlenül se hajtsd pillanatnyi vagy örök nyugalomra a fejedet, nincs arra neked lehetőség, markold csak a túlélőmondatokat, kapaszkodj bele kötéltetükbe, és hiába úszol a semmi-ben, eljutsz oda, ahová szeretnél.

– Üdvözlöm a munka rabbiját. Mennyi a sör felezési ideje?

– A szökőév természetén kellene gondolkodnom.

– Hiteleink egy nappal többet kamatoznak.

– Örülök, hogy ismét találkoztunk.

Próbáltam helyet változtatni, mielőtt önállóan sikerül visszajutnom a való világba, a szürkületbe, amelyiken az esetleges napsütés sem segíthet később, mert a derű sugárzása átmenetileg szünetel. Ennél a jelenetnél állt meg a Magyar Mosószippan-operett, hogy helyet adjon a reklámidőnek.

Ez nem egy ország? Ezt a kérdést tettem fel valami hivatalosnak a napokban, aki úgy magasodott elé, mint egy embernek látszó tárgy. Azt válaszolta, hogy ez nem érdekes, vannak dolgok, amelyek elavulnak, vannak olyanok, amelyek nem avulnak el, és a *bankcsata* kifejezést emlegette.

Kedves kis reggel ez, hülyeségek helyett a valóság kopogtat.

– Azt tudod, hogy nem huszonkilencedike a szökőnap februárban, hanem huszonnegyediké? – fordultam az álom felé, de addigra már Szikra Úrral együtt eltűnt.

Lehet, hogy nem is volt ott, csak álmodtam.

Úgy döntöttem, hogy az utcai redőnyökkel mégis beengedem a környékbeli civilizációt, ideje igazítani ezen a tökéletes napon, nehogy kilógjon a sorból.

A szökőnapon kellene gondolkodnom, az idő felnégyelésén, a két hétköznap közé beékelődő nap lehetőségein. A valóságos nyolcnapos hét behull az ölembé, de a hangja már igen távoli.

Az jutott eszembe, hogy idén egy nappal többet húzok le az életemből a szokásosnál, és ez szintén nem jelent semmi különöset az egészhez képest. Legfeljebb akkor történhet valami említésre méltó, ha napszöktetőként járok el, és megszóktetem ezt a februári borongóst velem együtt. Egyszerűen kilépek vele az időből egy napra, és füttyölök a Mosószippan-operetre, leülök, hogy visszaállítsam legalább az

igazi mosószippan becsületét. Vagy az időét egy kicsit, ha bírom, mert egy megszóktetett napnál erre alkalmasabbat keresve sem lehetne találni.

Így legyen, ebben maradunk. Megszóktetem február huszonnegyét, és elveszek benne huszonnégy óra mélyen. Hogy felkapcsolódjanak a villanyok, és hazamehessek valahová egy napra. Úgy leszek napszóktető, hogy majd azon a napon előállok egy történettel, amelyik magántörténelmem olyan időszakából származik, amikor még a csodálkozással szemben felvértetzetlenül álltam minden jelentős és jelentéktelen dologgal szemben. A *Szappantörténet* címet adom ennek a történetnek.

Szappantörténettel a Mosószippan-operett ellen! Lékeljük meg Bulvár Kundot! Teleszpókot az értelemnek! Mindezekre aztán ráolvassuk a Szappantörténetet házisámán módra:

Jobb kerülni a szappant, mert különben közel a mosdás. A mosdást pedig különösképp érdemes kerülni, mert csak elveszi az időt a tennivalók elől. Sajnos teljes egészében nem lehet tőle megszabadulni, bármilyen agyafúrt indokot találunk is hozzá. Nincs olyan nap, hogy a mosdás ne vigyorogna a lavórból az ember képébe önelégülten. Okkal, ok nélkül odaterelnek bennünket a lavórhoz, moss kezét, az arcod merő egy föld, a füled tövét is, a nyakad csupa retek, és hasonlók, a mosdás meg csak dagadozik elégedettségében, mert vele mindenki kénytelen foglalkozni naponta. Ez a mosdás. Állna a görcs a kitalálójába.

A szappant csak a padláson lehet szeretni, mert ott nyoma sincs a mosdásnak. Egy előregeedett gyúródeszkán sorakoznak egymás mellett a szappanok szabályos téglácskái, a porból kiemelkedő gerendánál, ott,

ahol a sárga faüles meg a rőfösüzlet táblája lóg a cserepek alatti lécekről. A szappannak mindig finom az illata, de itt a padláson a legfinomabb. Egy kicsit meg kell kapargatni, megszagolni, a mosdásra szemernyit sem gondolva. Ez a mosdás büntetése. A padláson nincs egészen csend, de csak nagyon messziről hallatszik odakintről minden, mintha vattába csomagolva lélegezne itt velünk szappanillatot a nyár.

A szappan készítéséről nem sokat tud az, aki szereti kerülni a mosdást. Mert hátha a közelben ólalkodik a mosdás akkor is, amikor az üstben fő a szappan. Nem lehet tudni, jobb olyankor inkább elveszni valahol az udvar mélyén.

Az üstház kéményének könnyökcsöve ott kandikál ki a gádor utolsó oszlopa mellett, s a füst a díófa lombjában veszik el. Az üstben fortyog az a valami, amiből a szappan készül, csak annyit tudni róla, hogy köze van a disznó zsírosabb maradványaihoz, a lúghoz, meg talán némi hamuhoz is. Kevergetni kell a nagy fakanállal, de hogy aztán hogyan és hol keményedik meg, miképpen kerül fel a padlásra, azt bizony homály fedi. Az ember gyereke ilyenkor csendesen meghúzódik a tormalevelek takarásában, és puskatöltényt fényesít a porban.

Amikor a szappant a mosdóvízzel együtt sikerül kilötyyinteni az udvarra, a konyha elé, az olyasmi lehet, mint amikor a fürdővízzel kiöntik a gyereket is. Bár ez egyáltalán nem biztos, az emberek beszélnek összevissza mindenfélét. Elképzelni sem lehet, hogy valaki annyira feledékeny, hogy kiönti a gyereket vízzel együtt. Vagy az, hogy a gyerek akkora, mint egy szappan, s elbújik a lavórban a víz alá kiöntés előtt. Fura dolgok ezek. Annyi bizonyos, hogy a szappan földes lesz, ha kiöntjük, és karistol sokáig, amitől még inkább megelégedetté válik a mosdás, majdhogynem vihog az emberen. A szappant mégsem lehet nem szeretni. Az illatok királya a szappanillat, talán még a legbüdösebb szagos szappanban is ott bujkál, csak nagyon kell keresni és figyelni rá.

Amikor már nem lesz padlás, találunk egy kacatok közt szunnyadó szappant. Biztosan így történik majd. Betesszük egy ritkán használt fiókba, és ott szeretjük, amikor ránk tör a hiábaavaló honvágy.

Ezt a történetet fogom a szökőnap ajtajára rajzszögezni, hogy amolyan bajelhárító lényként óvja, amikor a valóság kopogtat rajta. Úgyhogy február huszonegyedikén időben leülök majd, hogy megírhassam még az első kopogtató megérkezése előtt.

Kedves Olvasónk – ismeri munkánkat, hisz kezében tartja a folyóiratot. Ha kuncogó forintjainkhoz tenni szeretne, „adó-egyszázalékával” is teheti.

A kedvezményezett neve:
Cédrus Művészeti Alapítvány

Adószám:
18110661-1-41.

Köszönjük.

Xaver Bayer

Ma boldog napra ébredhetnénk

(Regényrészlet)

Nina lakásának erkélyén heverésem és a „Magasabbra a tetőt, ácsok”-at olvasom, ki tudja, hányadszor. A konyhából halk zene szól. Töltök magamnak még egy pohár bort. Amikor a történetben valaki rágyújt, én is cigarettát veszek elő, de néhány slukk után elnyomom és átöccintem a korláton.

A szemközi lakásban, amelybe innen éppen belátok, egy öregasszony ül a tévé előtt, oly mozdulatlan, akár egy halott. Egy emelettel feljebb öltönyös férfi áll az erkélyen és telefonál. Beszéd közben kissé oldalra billenti a fejét, és hevesen gesztikulál. Próbálom kivenni a szavait, de éppen a „Take on me”-t adják, Nina ezért felhangosítja a rádiót, így semmit sem értek. Ehelyett a férfira emelem a poharamat, de az bevonul, azt hiszem, észre sem vett.

Nina leül mellém és megkérdezi, hány óra van, én pedig a karórámról nézve azt válaszolom: Még ráérünk.

Megisszuk a bort, s azután, úgy fél kilenc felé elindulunk. Nina barátnőihez megyünk, akik a város szélén vettek egy régi házat. Most újítják fel. Egy eperfa alatt üldögélünk a kertben, a szúnyogokat csapkodjuk, cigarettázunk és egyik poharat a másik után hajtjuk fel. Később, már odabent a házban, vámpírfilmekről beszélgetünk. Cipőm talpával az asztal alatt heverő kutyát simogatom, miközben mérhetetlenül unatkozom.

Éjfél utánig maradunk. Kihalt utcákon megyünk haza.

Nina elalszik, mire a lakásához érünk. Óvatosan felébresztem. Még elüldögélünk az erkélyen egy ideig. Beszélgetés közben észrevétlenül Nina arcára száll egy szúnyog és egyujjnyival a bal szeme alá telepszik. Látom, amint lassan telepszívja magát vérrel. Még akkor sem száll el, amikor Nina a szájához emeli a cigarettát. Nem szólok. Nina végül megjegyzi, hogy egész kellemes volt az este, mire a szúnyog elszáll, én pedig Ninához hajlok és könnyedén szájon csókolom.

Hétfő. Este hat körül Péter telefonál. Egy házibuliba hivatalos. Kilenckor találkozzunk, veszünk magunknak egy-egy sört, majd a megadott címre megyünk. Már szól a zene, mire odaérünk, és letről látjuk, hogy a harmadik emeleti erkélyen néhányan állnak. Becsengetünk, valaki ajtót nyit, belépünk. Még nincsenek sokan. Mindenki pohárral a kezében ténfereg. Mi is töltünk magunknak egy italt és csatlakozunk a többiekhez, miközben éppen harmadszorra bömböltetik egymás után a „Music sounds better with you” című számot, azután összefutok valakivel, akit ismerek ugyan, akivel azonban semmiféle közös témánk nem akad. Jelentéktelen dolgokról társalgunk néhány percig, majd odajön hozzánk egy lány, akinek bemutatnak s akivel egy ideig udvariasan, de minden érdeklődés nélkül elbeszélgetek. A lány hangja olyan rekedt és fátyolos, hogy folyton krákoghatnékam van, miközben hallgatom.

Később, amikor már többen vagyunk és kissé oldottabbá válik a hangulat, szóba elegyedem egy egyetemista sráccal. Kétszer is megkérdezi, mit gondolok, szabad-e itt szívni valamit, majd eltűnik néhány percre a mosdóban, s amikor visszajön, kezembe nyom egy jointot, hogy gyújtsam meg neki, mert ő még nem igazán meri, állítja. Rágyújtok, közösen szívjuk a füvet. Néhány slukk erejéig Péter is közénk áll, megbeszéljük, hogy mindkettőnknek ugyanaz a lány tetszik, azután Péter visszamegy a konyhába, amely bulikon a kedvenc helye, én pedig ismét magamra maradok a történelem szakos sráccal, aki éppen valami együttesről tart beszámolót, amelyet a kutya nem ismer, miközben félmondatokat nyel el, én pedig szorgalmasan bólogatok, noha a felét sem értem, és a kezében tartott cigarettavéget figyelem, amely már legalább öt perce az ujjára ég.

A srác egyre közvetlenebbé válik, és negyedóra elteltével, önmagát gyakori röhögőgörcsökkel megszakítva, mialatt összegörnyed és a karomat csapkodja, már arról beszél, hogy néha bemegy a boltba és egy hosszú, vékony túvel végigszurkálja az óvszeres zacskókat, csak úgy, pusztán kedvtelésből. Azt válaszolom, hogy ez tényleg jó ötlet, azután úgy teszek, mintha a vendégek között felfedeztem volna egy ismerősömet, otthagynom a fickót és a konyhába megyek. Péter éppen egy kézitükör előtt ül és koksztot söpör a bankkártyájával két hosszúkás csíkba. Rábeszélem, hogy csináljon belőle négyet, majd őt is otthagynom és kiállok az erkélyre egyedül. Egy idő múlva kijön egy lány és a korlátnak támaszkodik; nem veszi észre, hogy ott vagyok. Hirtelen vadul gombolni kezdi a blúzákat és kitakarja a mellét. Nagy zajjal cigarettára gyújtok. A lány összerenzen, ijedten rám néz, sietve begombolja a blúzákat és egyetlen szó nélkül bemegy.

Miután elszívtam a cigarettát, hozok magamnak még egy sört és próbálok beszélgetést kezdeményezni egy lánnyal. De olyan, mintha üveg lenne közöttünk, akár a bankban vagy a postán. A lány beszél, és én úgy teszek, mintha követni tudnám, pedig olyan hangos a zene, hogy a felét sem értem. Azt mondom neki, hogy mindjárt visszajövök, csak hozok még valamit inni. Az előszobában azonban úgy döntök, hogy elhúzom a csíkot. Óvatosan becsukom magam mögött az ajtót és a folyosón a félhomályban igyekszem kitapogatni a villanykapcsolót. De tévedésből a csengőt nyomom meg és gyorsan lerohanok egy emeletet, mielőtt még valaki kinyitná az ajtót. Várom néhány pillanatig, de amikor látom, hogy nem történik semmi, továbbmegyek a lépcsőn és csak odalent jut eszembe, hogy lifttel is jöhöttem volna. Mielőtt kilépek a házból, a földszinten két kuka közé vizelek.

Az utcán még mindig jó idő van. Odafentről az egyik ablakból a „Hotel California” gitárszólójának hangjai szűrődnek utánam.

Tizenegykor térek magamhoz. Túl későn ahhoz, hogy időben odaérjek az előadásra. Kikászálódok az ágyból, és mint mindig, ma is először a konyhába megyek és iszom egy pohár vizet. Miközben a hideg vizet engedem, a saját fegyelmezetlenségemen bosszankodom. Tegnap szilárdan megfogadtam, hogy ma okvetlenül bemegyek órára. Hétfőn még egész jól kezdtem a hetet, tizenkettőkor elmentem egy szemináriumra. Csak a professzor nem került elő, akinek az előadást kellett volna tartania. Vártam egy félórát, azután az egyetemi büfében ittam egy kávét, mielőtt hazajöttem.

Úgy tűnik, mégiscsak túl sok sört ittam este, azért nem tudtam időben felkelni. Most itt ülök a konyhaasztalnál, éppen megint elszalasztok egy előadást, rossz a lelkiismeretem és fáj a fejem.

Két nappal később. Miután felébredek, először az ágyam melletti órára pillantok. A mutató a kettesen áll, ami annyit jelent, hogy fél órával ezelőtt kellett volna találkoznom Ninával. Azután a cipőmre esik a tekintetem, amely összevissza hever a padlón, és csak ekkor veszem észre, hogy ingben és nadrágban aludtam. Felkelek, levetkőzöm és iszom egy pohár vizet a konyhában. A fürdőszobába vonulok, megborotvázok, majd a zuhany alá állok. Miután ezzel végeztem, a konyhaasztalhoz ülök, bekapcsolom a rádiót és cigarettára gyújtok. Azon gondolkodom, mi történt tegnap este. Az az utolsó emlékem, hogy ellenkező irányba mentem a Mariahilfer utcán, a körút helyett a nyugati felé, de csak a pályaudvar előtt vettem észre, hogy eltévedtem. Még arra is emlékszem, hogy visszafordultam és valahol félúton leintettem egy taxit. Azután eszembe jut, hogy előtte megkértem Pétert, hadd szálljak ki az autójából, mert ki kell szellőztetnem a fejemet.

A második cigaretta és egy mentatea után felmerül bennem egy lány képe, aki az est kezdetén mellettem ült Péter autójában. Mialatt Péter és Hannes az első ülésen szívták a füvet, mi hátul csókolóztunk. Az is eszembe jut, hogy később, az éjszaka folyamán alig akartam elhinni, hogy ez még mindig ugyanaz a nap, amelyen mindannyian a Weidinger kávéházban találkoztunk. Meg voltam győződve arról, hogy az már tegnap történt.

Nina számát tárcsázom, de csak az üzenetrögzítő jelentkezik a következő szöveggel: „Jelenleg nem vagyok elérhető, de ha gondolod, hogy érdekel, amit mondasz, hagj üzenetet.” A szokásos sípszó, leteszem a kagylót.

Háromnegyed három, mire a kávézóba érek, ahol megbeszéltük, Nina persze már nincs itt. Ennek ellenére leülök és egy pohár sört rendelek. Az első korty után hátramegyek a telefonkészülékekhez és ismét Nina számával próbálkozom. Azt mondom az üzenetrögzítőnek, hogy elaludtam, igazán sajnálom, és hogy később újra jelentkezem, de ekkor már kattant a készülék. Nincs kedvem még egyszer tárcsázni, így inkább Pétert hívom. A telefon kicseng néhányszor, mielőtt beleszól. Megkérdezem tőle, hogy érzi magát a tegnapi nap után, mire azt válaszolja, hogy ezt inkább ő kérdezhetné. Elkérem tőle a lány nevét és telefonszámát, akivel tegnap a kocsiiban csókolóztam. Még elbeszélgetünk egy ideig, azután azt mondjuk, „ciao”, és letesszük a kagylót. Az asztalnál Nina ül és elnézést kér a késésért. A könyvről tudta, hogy ez az én helyem. Azután minden átmenet nélkül megkérdezi, mit csináltam tegnap. Azt válaszolom, hogy semmi különös, és amikor cigarettát vesz elő, tüzet adok neki.

Kikísérem Ninát a pályaudvarra, ahogy megígértem, de búcsúzásnál, miközben átölelem, észreveszem, hogy ő még akkor is szorítana, amikor én már elengedtem. Erre megkérdezi, hová igyekszem, hogy ilyen gyorsan meg akarok szabadulni tőle. Azt válaszolom, hogy sehová, de közben elpirulok, pedig valóban nem terveztem semmit. Nina különös pillantást vet rám. Azután megcsókolom és megvárom, amíg felszáll. Amikor elindul a vonat, én is megfordulok. Egyszer sem nézek hátra. Nina úgysem áll az ablaknál.

Nem sokkal később Péterrel találkozom, ő is unatkozik. Elhatározzuk, hogy kirándulni megyünk. Elhagyjuk a várost, észak felé haladunk. Körülbelül egy óra múlva egy falu határában fékezünk, majd lassan továbbgurulunk a földek mentén, csűrök és raktárházak között, s végül egy sportpálya mellett kötünk ki. Leállítjuk az autót és kiszállunk. A foci-pálya kisebbnek tűnik a megszokottnál. A kapus mindkét kapu előtt letaposta a fűvet. A tizenegyes pont helyén kisebb mélyedés. Az üres pálya szélére ülünk, eszünk, iszunk, beszélgetünk.

A pálya melletti parkolóban egy régi busz áll, amelynek kövel bezúzzuk az ablakait, és egy vasrúddal felfeszítjük az ajtaját. Odabent összeszabdáljuk az ülészuszakokat, a rúddal szétverjük a műszerfalat és leszaggatjuk a csomag-tartókat.

Megint verejtékezve ébredek. A szél a függönyt lebegteti. Egy pohár vizet iszom a konyhában. Négy óra múlt. Mialatt még egyszer teleengedem a poharat, azon tűnődöm, kit hívhatnék fel. Előkeresem annak a lánynak a telefonszámát, akivel tegnap ismerkedtem meg. A zakóm belső zsebében bukkanok rá a cetlire, összecsavarodott, az egyik sarka véres. Az arcomhoz nyúlva érzem a heget. A fürdőszobában leöblítem a számat, az orromat és az államot. Visszamegyek a konyhába és a számat tárcsázom. Az üzenetrögzítőn egy férfihang jelentkezik. Leteszem a kagylót, nem hagyok üzenetet. A konyhaasztalon egy szál cigi hever. Mivel sehol sem találok az öngyújtómat, a tűzhelyen gyújtom meg. A naptárra pillantok. Szombat van. Csütörtökre tippeltem volna.

Jó idő van, így elmegyek meglátogatni Lukast, aki a harmadik kerületben lakik. Az utcában az övé az egyetlen új épület. A ház előtt a járdán egy lány megy. Mivel véletlenül éppen mögöttem haladok, egy pillanatra nyugtalanul hátrafordul. Amikor ugyanabba a házba megy be, amelyikbe én is, kellemtlenül érzem magam ugyan, hogy esetleg ráijesztek, ennek ellenére követem a lányt. Hogy gondtalannak tűnjek, megköszörülöm a torkomat és csoszogok, de amikor a lány észreveszi, hogy még mindig mögöttem jövök, még inkább megjíjed. Elbizonytalanodom, hogy mondjak-e valamit, például azt, hogy „csak semmi pánik”, de végül nem merek megszólalni. A liftnél utolérem. Kihívóan, de rémülten néz rám és az egyik kezét a táskájába rejti, biztosan azért, hogy szükség esetén előránthasson egy könnygázsprayt. Barátságosan rámosolygok, köszönök neki és zsebre tett kézzel megállok mellette. A szemében pánik ül. Amikor megjön a lift, kinyitom az ajtót, előreengedem, majd én is beszállok. Mindennek a tetejében megnyomja az ötödik emelet gombját, ahová én is megyek. Furcsán néz rám, amikor látja, hogy nem nyomok meg másik gombot. A lift falához dőlök, mert az az érzésem, hogy a legapróbb mozdulatra bevetheti a könnygázsprayét. Az útnak nem akar vége szakadni. Felajánlom, hogy kinyitom az ajtót. Mintegy bocsánatkérésként az ajtóra mutatok, ahol Lukas lakik. A lány nem mozdul, kezét mindvégig a táskájában tartva figyeli, ahogy becsengetek, Lukas ajtót nyit, belépek és gyorsan bezárom magam mögött az ajtót.

Kiveszek egy üveg sört a hűtőből, és leülök Lukas mellé, aki éppen egy játékshow-t néz a tévében és valamit szív. Reklámszünetben elmesélem a lánnyal való találkozásomat a liftben. Lukas szerint a lány prostituált és itt lakik a szomszédban a kisfiával.

Thomas Glavinic

Az éjszaka műve

(Részlet az azonos című regényből)

– Jó reggelt! – kiáltott a konyhába.

Megterített a reggelihez. Útközben bekapcsolta a tévét. Marie-nak küldött egy SMS-t. *Jól aludtál? Veled álmodtam. Azután rádöbbsentem, hogy ébren vagyok. S.z.*

A képernyő vibrált. Az ORF után az ARD-re kapcsolt. Nincs adás. Tovább nyomkodta a távirányítót, ZDF, RTL, 3sat, RAI: semmi. A bécsi helyi adó: semmi. CNN: semmi. Egy francia, majd egy török adó: megint semmi.

Az ajtó előtti lábtörlőn a *Kurier* helyett csak egy régi reklámlap hevert, amelyet eddig lusta volt felemelni. Az előszobában fejcsóválva húzott ki egyet a múlt heti újságok közül, majd visszaült a kávéja mellé. Előfizetést lemondani, jegyezte fel gondolatban. Már a múlt hónapban is elfelejtették kihozni egyszer.

Körülnézett a szobában. A padlón szanaszét heverték az ingek, nadrágok és zoknik. A konyhaszekrényen még ott álltak a vacsora maradékai. A szemét búzlótt. Jonas elhúzta a száját. A tengerhez vágyott. Marie-val kellett volna mennie. Még ha minden porcikája irtózott is a rokonlátogatástól.

Amikor még egy szelet kenyeret akart vágni, megcsúszott kezében a kés és mélyen az ujjába szaladt. – Jaj! A francba! Hogy az a...

Összeszorított foggal tartotta kezét a hideg víz alá, amíg el nem állt a vérzés. Megvizsgálta a sebet. A kés csontig szaladt, de úgy tűnt, ideget

nem ért. Jonas fájdalmat sem érzett. Az ujján azonban jókora lyuk tátongett, még a csontja is kilátszott.

Úgy érezte, mindjárt elájul. Mély lélegzetet vett

Amit most látott, azt még sohasem látta senki. Még ő maga sem. Ez az ujj már harmincöt éve a része volt, de el sem tudta képzelni, hogy belül milyen. Azt sem tudta, milyen lehet a szíve vagy a lépe. Nem mintha különösebben érdekelt volna – sőt. Ez a csupasz csont azonban minden kétséget kizárólag hozzá tartozik. És ő ma látta azt először.

Amíg bekötözte az ujját és az asztalról letörölte a baleset nyomait, elment az étvágya. Leült a számítógép elé, hogy elolvassa az e-mailjeit és átfussa a nagyvilág híreit. A Yahoo honlapja helyett azonban, amely kezdőlapként volt beállítva, a következő értesítés érkezett: Szerverhiba. – Na, azért ez már mégiscsak több a soknál!

Mivel indulás előtt maradt még egy kis ideje, feltárcsázta a Telekabel számát. A magnószalag, amelynek tovább kellett volna őt irányítania, nem kapcsolt be. Hosszan kicsengette.

A buszmegállóban elővette aktatáskájából az újság hétvégi mellékletét, amelyet az utóbbi napokban nem ért rá elolvasni. A reggeli nap egészen elvakította. A zsebeiben kotorászott a napszemüvege után, de eszébe jutott, hogy a kisszekrényen hagyta. A mobiltelefonjára nézett, vajon Marie válaszolt-e már. Majd ismét az újság-

ba lapozott, a *Szép otthonunk* oldalait böngészte.

Képtelen volt a szövegre figyelni. Valami nyugtalanította.

Egy idő múlva észrevette, hogy újra meg újra ugyanazt a mondatot olvassa, anélkül hogy felfogta volna az értelmét. Az újságot a hóna alá szoritotta és járkálni kezdett. Amikor végre felnézett, megállapította, hogy rajta kívül senki sincs az utcán. Hogy egyetlen járókelőt sem lát és autók sem járnak.

Ez csak valami rossz vicc lehet, gondolta. Vagy ünnepnap van.

Igen, ez megmagyarázna néhány dolgot. Ünnepnapokon a Telekabel szerelői sem sietnek annyira megjavítani a hibás vezetéket. A buszok is ritkábban járnak. És nincsenek annyian az utcán.

Július negyedike azonban nem ünnep. Legalábbis Ausztriában nem.

Elszaladt a sarki szupermarketig. Zárva. Homlokát az üvegre tapasztotta, tenyerével leárnyékolta a szemét. De odabent senkit sem látott. Akkor mégiscsak ünnepnap van. Vagy sztrájkolnak, csak ő nem hallott róla.

Mialatt visszasétált a buszmegállóhoz, végignézett az utcán, hátha mégis most kanyarodik be a piros 39-es.

Marie mobilszámát tárcsázta. Nem jelentkezett. Még az üzenetrögzítő sem kapcsolt be.

Azután az apját hívta, ő sem vette fel.

Az irodában próbálkozott. Senki sem szólt bele.

Wernert és Annát sem tudta elérni.

Zavarodottan ejtette vissza a telefont a zakózsébébe. Ebben a pillanatban döbrent rá, hogy mindenütt halálos csend uralkodik.

Hazament. Bekapcsolta a tévét. Vibrált a kép. Bekapcsolta a számítógépet.

Szerverhiba. Bekapcsolta a rádiót. Zúgás.

A heverőre ereszkedett. Képtelen volt rendet tenni a gondolatai között. A tenyere nyirkos lett.

Szemügyre vett egy pecsétetes cédulát, amelyet Marie már évekkal ezelőtt a falra akasztott. A nővére telefonszáma volt rajta Angliában, akihez Marie éppen kiutazott. Tárcsázott. A telefon másként szólt, mint Ausztriában. Mélyebben bűgött és minden egyes csengés két rövid csengőhangból állt. Miután tízszer kicsengett, visszajettette a kagylót.

Amikor kilépett a kapun, feszülten körülnézett. Az autó felé vette az irányt. Néhányszor hátrapillantott a válla felett. Majd megállt és hallgatózott.

Egyetlen hangot sem hallott. Egyetlen sietős léptet vagy krakogást vagy légvételt sem. Semmit.

A Toyota belsejében fülledt volt a levegő. A kormány felforrósodott, csak az ökle élével és bekötött mutatójával tudta megérinteni. Letekerte az ablakot.

Odakint semmi sem hallatszott.

Bekapcsolta a rádiót. Minden csatornán zúgás.

Áthajtott a kihalt heiligenstadti hídon, amelyen mindig hosszú kocsisorok álltak, és a rakparton a város felé vette az irányt. Valami életjelet próbált felfedezni. Vagy bármit, amiből rájöhetne, mi történt. De az út szélén álló autókön kívül semmit sem látott. Mindegyik olyan szabályosan parkolt, mintha a gazdája csak egy pillanattal azelőtt ugrott volna haza valamiért.

Jonas a combjába csípett. Megpaskolta az arcát.

– Hé! Hello!

A Ferenc József rakparton gyors-hajtásért lekapta a radarjelző. Mivel úgy érezte, a sebesség valamiféle

biztonságot nyújt, legalább hetvennel hajtott. Befordult a Körúton, amely Bécs központját a külső kerületektől elválasztotta, és ismét nagyobb sebességre kapcsol. A Schwarzenberg téren fontolóra vette, hogy megáll és felszalad az irodába. Kilencvennel hajtott el az Opera, a Várkert és a Palota előtt. Az utolsó pillanatban lefékezett és a kapun át a Hősök terére gurult.

Sehol senki.

Egy piros lámpánál megint csikorgó gumikkal fékezett. Leállította a motort. A motorháztető alatti percegésen kívül egyetlen hangot sem hallott. A hajába túrt. Megtörölte a homlokát. Összefűzte, majd megropogtatta az ujjait.

Egyszerre rádöbbsent, hogy a madarak is eltűntek.

Billinger Edit fordításai

Thomas Glavinic 1972-ben Grazban született. Ma Bécsben él. A *kameragyilkos* című regényéért 2002-ben elnyeri a Friedrich-Glauser krimidíjat.

Xaver Bayer 1977-ben született Bécsben, ahol ma is él. Osztrák író, regényeket, elbeszéléseket, verseket ír.

Igor Szahnovszkij 1958-ban született Oroszban. Az „Orosz Dekameron” díjat nyerte el. Novelláját a moszkvai Vagriusz által *Szcsasztlivi i bezumci* (Boldogok és örültek) címen megjelent elbeszéléskötetéből fordítottuk.

A Cédrus Művészeti Alapítvány logójával jelzett oldalakon tavalyi pályázaton jelentkező szerzők műveit közöljük.

Igor Szahnovszkij

Lehetséges

Az iskolában mindenki szabályszerűen beleesett valamelyik osztálytársnőjébe, vagy ha nem az osztálytársnőjébe, akkor a tanárnőjébe. Tehát a tanulás színhelyén. É fiúval viszont úgy esett, hogy a moziban zúgott bele valakibe. A filmvásznon pillantotta meg, a vacak filmen a „csodálatos iskolás évekről” – és azt kívánta, bár sohase érne véget a film. Nem tűnt ki semmivel. Csöndes, szőke leány volt, szemüveget viselt. És csak egy jelentéktelen, közepes tanulónak nyerte el a tetszését, és ezt azzal hálálta meg, hogy barátian aggódott gyöngye előmenetele miatt. Ennyit a filmről. Ami pedig az életet illeti, úgy esett, hogy egy jelentéktelen kincs, egy kedves, szürke veréb hirtelen elcsavarta egy külvárosi fiú fejét. Különbözik nem mondani, hogy egy közepes átlagét, még az is lehet, hogy egy majdani herceg rejtőzött a fiúban.

A városban, ahol élt, két filmszínház üzemelt, meg négy kultúrház. És a kép a filmforgalmazó vállalat vezetésének utasítására egyik félig üres teremből a másikba vándorolt, s a szerelmes fiúcska követte a színésznőt mint az árnyék, és közben simogatta a zsebében lapuló pénzerméket, amiket az iskolai reggeliken takarított meg. Összesen vagy tizenkétszer tudta megnézni a filmet, de még azt sem jegyezte meg, hogy miről szól. Ellenben a száj melletti tintaszínű anyajegyét, azt bezzeg észrevette, nem különben a szelíd és félénk mozdulatot, mellyel a színésznő a kötött sapkát fejére igazította a fagyban.

Olykor sápadtabbnak tűnt a szokásosnál, meglehet, nem aludta ki magát. Néha a kelleténél szívélyesebben fordult közepes tanulójaához, aki úgy akaszkodott rá, mint valami kullancs. És minden új szemügyre vételbe nyugtalanság vegyült. – Vajon hogy bírta ki a leány nélkülem egészen mostanáig?

A leány filmes fiú osztálytársaival elszárguldott a friss, vakító sínyomon, és még nem tudni, milyen sors vár rá... Lent pedig előtűntek a filmfölriratok, és közölték a legfontosabbat:

– Nasztya szerepében: Lena Litajeva.

A majdani herceg egyik decemberi estén kívárta a sűrű ibolyaszínű szürkületet, és a „Mir” filmszínháznál megcsonkította a plakátot kivágva belőle a drága fényképet és elrejtette szigorúan titkos kockás füzetébe.

Végül a kép kihuny. Eltűnt a vásznakról, ám a fiú maradt.

Az új év alig észlelhetően köszöntött be, mint a nedvességet kapott bengáli tűz, és a fiú tíz új évet is adott volna pusztán azért, hogy felülhessen a vonatra, saját szakállára mint a felnőttek, és elutazhasson a fővárosba – hisz ugyan hol lakhat máshol a színésznő? –, fölkereshesse a kisleányt, s tudomására hozhasssa, hogy ő van.

Nem, nem volt ő oly naiv, hogy várva várt ajándékként, drága küldeményként vigye szerelmét. De pusztán a lehetőség, egy ilyen utazás lehetősége hirtelen a legfontosabb eseménnyé vált, aminek különben nem kell feltétlenül valóra válnia.

Mint ahogy nem feltétlenül szükséges a felnőtt szerelem délibábja sem a „csodálatos iskolás évekként” emlegetett émeletítő pusztaságban. És ezeket a csodálatos iskolás éveket még elviselhetetlenül sokáig kellett elszenvedni. És előreszaladva rögtön meg is mondjuk, sehová sem tudott elutazni e szerelmes hetedik osztályos. Az érzésekből viszont minden éltető forrás híján csak fél évre futotta. Hisz természetes, hogy az érzéseknek, ha élők, csak kell valamiből táplálkozniuk a titkos füzetben lapuló gyűrtött képecskén kívül.

Ezzel a történetet tulajdonképpen befejezettnek is lehetett volna tekinteni, ha nincs a telefonhívás tizenkét esztendő elmúltával a moszkvai szálloda fagyos szobájából, ahol a felismerhetetlenül, tehát magánkívül ittas személyzet üti agyon csaknem fagyásig tartó szolgálati idejét. Miért jutott eszébe ily hirtelen? Látom lelki szememmel, ahogy a lőpor hullik a kiszáradt gallyak közé, elképzelem a tűzérpontosságú napszúrást, a parányi fölvi villanást – majd a tűzvész keltette pánikot, ami a vadászokon úrrá lesz a tüzet fogó erdei templomok között...

Így vagy úgy, mindenesetre visszaemlékezett! És meglepődött, mennyire nem a régi. Kellett neki bánkódnia, már-már belehalni a vágyba, hogy eljusson ebbe az elérhetetlen városba! Azért, hogy miután átélt tizenkét percnyi emberpróbáló vetítést, Moszkva kellős közepén ocsúdjon fel áruvédjegyes bádoglepedőn, és megborzongjon a tulajdon ittasságától.

Fogta az állami kagylót, és 09-et tárcsázott.

– Itt a harminchetes. – Igen, hisz az ilyen számok semmire nem oszthatók csak önmagukra.

– Legyen szíves Litajevék szobaszámát.

– A második betű mint Jevgenyin?

– Nem, a második betű mint Igor.

– Cím?

Kérdezhetett volna könnyebbet. De cím nélkül nem mondja meg – nem szabad. És akkor hirtelen panaszos dalt dúdolt el mély átéléssel. Azt, hogy mi nem vagyunk idevalósiak, egészen az Uráltól jövünk, megvesz minket az isten hidege „három pályaudvaron”, hozzátartozóink egy sincs Litajevéken kívül. A sógorunk családja. Azaz, vagyis a sógor. Kisleány, adjon mindenkit – akit lehet!

A szöveg érezhetően nem volt rossz, mivel a zord harminchetes fölsóhajtott, és rögtön tollba mondott neki tizennégy számot.

Most a meghűlt kiküldetéses olyan tevékenységbe fogott, amitől ő mellesleg az égvilágon semmiféle eredményt nem várt.

Az első szám a jegyzék alapján – rövid dudálás. – Később újjahívjuk. A másodiknál – a kagylót lassan vették föl.

Mintha a kicsöngésre vártak volna. – Igen – szólt egy csöndes, áttetsző hang. Csak annyit kellett mondania, igen, és már nem is volt helye semmiféle kételynek. De mégis. Ön az – Léna? Akár meg se kellett volna kérdezni.

– Igen. Én vagyok. És mit óhajt?

És tényleg, mit is óhajt? És egyáltalán, mit mondjon neki? Ezt akkor, a hetedik osztályban nem tudta végiggondolni, és most sem. És valami ostoba tehetetlenségből másodszor is eldúdolta a dalt a nem helybeliekről – ők csak találkozni szeretnének, és az ő Kamcsatkájukból érkeztek ide.

– Most munkába megyek. Talán este...

Ő már – mint kiderült – dolgozik. Este – nagyszerű. Hol felel meg neki?

– Ismeri a „Mir” filmszínházat a Cvetnaja körúton?

– Már hogyan ismerné a „Mir” filmszínházat! Más nevek – úgy tűnik – a természetben nem léteznek.

– Látott engem valahol a filmen kívül? Tehát nem ismer meg. Tarka bundában leszek.

Estére melegebb lett, és már nem esett a hó. A színész nő vette észre hamarabb őt, mint ő a színész nőt – a számára teljesen ismeretlen, rokonszenves fiatal nőt a prémfőkötőben. Hajadon óvónő, és úgy tűnt, már szinte nem is emlékszik az ottani felvételekre, amelyekre gyermekként, véletlenül került, mondhatni az utcáról.

Az ismerkedés már a harmadik percben kőtetlen társalgásba csapott át, mindent szóba hoztak, ami csak megfordult a fejükben. A gondterhelt, hóval befújtt tömegben fölbukkant egy tétlenül sétafikáló párocska. A gavallér semmit nem talált szórakoztatóbbnak annál, hogy röviden leírja az örületet, amit a mozi váltott ki az iskolában. Állítólag akadnak furcsaságok. A hölgy figyelmesen végighallgatta, és tapintatosan érdeklődött. Megvan még az értéktelen ereklye, a megcsonkított plakát maradványa? Bevallotta, megvan, és elhallgatta, hogy a fénykép réges-rég elsüllyedt „művészeket” gyűjtő húga kollekciójában.

Aztán úgy találomra indiai filmnél kötöttek ki, ahol volt mivel foglalkozni – például lehetett vészjóslóan suttogva szadista versékeket szavalni, és az nyer, aki többre emlékszik. – Petya rá akart nézni a konstrukcióra, akkor most föl lehet kenni a falra. – És hahotázhatnékjukat visszafogva kuncoghattak összekoccanó forró homlokkal. A hölgyből nedves prém és a „Lehetséges” márkájú lengyel illatszer illata áradt. Annyira illetlenül röhögcséltek, hogy már már kizavarták őket a teremből Zita és Gitta könnyekig meghatódott rajongói. De ők a távozás hímes mezejére léptek, mielőtt erre sor került volna, mert olyan ötletük támadt, hogy forralt bort kotyvasztanak szállodai körülmények között merülőforraló segítségével.

Könnyen be tudtak osonni a fiú egyágyas szobájába, mert az ügyeletes szállodai néni a kellő időben engedély nélkül távozott, és így nem vehette észre őket – és fölhevülten kis tányérból kortyolgatták azt a forralt bornak nevezett izét, s fújták, mintha tea lenne, miközben ültek az ágyon perzsa módra keresztbe tett lábbal, s hamisítatlanul perzsa nyelven gyöngéd csacsкасágokat gügyögve szerelmet vallottak egymásnak. És lehetett önzetlenül viaskodni az állami párnáért – egy volt belőle –, és lehetett sürgős nevelői intézkedésekre kérni a nevelőnőt, s engedély nélkül csókolgatni a fekete anyajegyét a szájánál.

Rákövetkező este pedig valahol Jaroszlavl és Halics között a fiú, miután fölébresztette a szomszéd horkolása, ki tudja, miért, visszaemlékezett a nevelőnő egyik mondatára: – Nekem idős, negyvenöt éves férj és fiatal szerető kell...

És akkor hirtelen rádöbrent, hogy sohasem bocsátja meg magának ezt a találkoztót, amely megfosztatta utolsó jogaitól a kisfiút, a nagy, boldog Lehetőség megfogalmazóját, akihez egyszerűen senkinek semmi köze nincs többé.

Még eltűnődött azon, hogy a felnőtté válás jele – a mindenevőség. A megrogzított iszákosnak nem fontos, mivel hajtja ki magából a másnaposságot. Értékes régi borral, uborkából nyert testápolóval vagy azokkal a lengyel illat-

szerekkel, egyremegy. A felnőtt annak a segítségével menekül az élet szomorúságától és lehetetlenségétől, ami épp a keze ügyébe kerül.

December harmincegyedikén este tért vissza Moszkvából, és azonnal az új évre készülő házban találta magát, ahol mandarinok, pirogok és fenyőgallyak illatoztak. Ahol a konyhát kifogyhatatlan olaj párja ülte meg, s a fogason nem akadt hely, és különféle színű bundák heverték egymás mellett. Ahol ajkakat festettek, az előszobában sugdolóztak, készülődtek a kikerülhetetlen csodára, akadémikuskodva mustrálták magukat, mintha színpadok mögött készülnének előlépni.

A kifestett ajkak között volt jövendőbeli felesége – a leghaloványabb viszont a legkedvesebb. Ez a pirosposzsgás ünnep jóhiszemű eskükbe fulladt és boldog zűrzavarba torkolt. A vendégek kiabáltak – mindenki ordította a magáét.

Aztán elcsitultak, és párokban szorongtak lassú táncot lejtve.

És már senkit sem vártak.

Arató János fordítása

E számunk szerzői

Acsádi Rozália (1957) – pedagógus, szerkesztő, Paks

Arató János (1949) – újságíró, műfordító, Budapest

Balla Zsuzsanna (1962) – tanár, Tiszakécske

Balogh József (1979) – eladó, Szombathely

Bartha Tamás (1957) – mérnök, asztrológus, Budapest

Bessenyei Judit (1963) – gyógyszerész, Pécs

Billinger Edit (1973) – író, műfordító, Berlin

Boga Bálint (1938) – orvos, Budapest

Borbély András (1983) – költő, szerkesztő, egyetemi hallgató, Budapest

Bozsoky Erika (1967) – költő, Kemence

Börzsönyi Erika (1954) – könyvtáros, költő, Budapest

Branyczky Rita (1981) – kiadói munkatárs, Budapest

Brassai Ágnes (1948) – könyvtáros, tanító, Budapest

Csepregi János (1980) – szerkesztő, író, Budapest

Cserny Timi Pookah (1976) – grafikusművész, Budapest

Dávid Anna Dóra (1984) – egyetemi hallgató, Budapest

Dede Balázs (1986) – egyetemi hallgató, Budapest

Demeter Mária (1949) – nyugdíjas titkárnő, Sepsiszentgyörgy, Románia

Egry Artúr (1953) – költő, Budapest

Faludi Ádám (1951) – író, Tatabánya

Fucskó Miklós (1961) – újságíró, szerkesztő, Budakalász

Gáspár Imre (1949) – újságíró, nevelő, Gyöngyöshalász

Gécsi R. Ferenc (1961) – tanár, Buj

Geisz László (1952) – mérnök, dalszövegíró, Sopron

Gergely László (1940) – szabadfoglalkozású, Csabdi

Halászi Aladár (1940) – nyugdíjas középiskolai tanár, Tiszaújváros

Havadi Krisztina (1966) – olvasószerkesztő, Budapest

Illés László (1962) – keramikus, szobrász, Szentendre

Ivánovics Beatrix (1985) – egyetemi hallgató, Budapest

Jakab Lilla (1979) – tanár, Budapest

- Jancsó Noémi** (1988) – tanár, egyetemi hallgató, Kolozsvár, Románia
- Kicsi Sándor András** (1957) – nyelvész, esszéíró, Budapest
- Kiliti Natália** (1984) – egyetemi hallgató, Székesfehérvár
- Kiss Georgina** (1986) – egyetemi hallgató, Komló
- Kósa Emese** (1959) – tanár, Sepsiszentgyörgy, Románia
- Kovács Roland** (1970) – grafikusművész, Kistarcsa
- Kozma Ildikó** (1963) – szellemi szabadfogalkozású, Budapest
- Lászlóffy Aladár** (1937) – költő, író, Budapest
- Legéndy Enikő** (1969) – nyelvtanár, Budapest
- Lévai Ádám** (1967) – képgrafikus, Tata
- Mátyus Aliz** (1948) – író, szociológus, szerkesztő, Budapest
- Medgyesi Gabriella** (1964) – szerkesztő, Budapest
- Mészáros Ildikó** (Kokesz) (1952) – számlázó, Fegyvernek
- Móczár Csaba** (1974) – rendész, Budapest
- Molnár Krisztina Rita** (1967) – tanár, Telki
- Molnár Szilvia** (Aphrodite) (1973) – könyvtáros, amatőr költő, Szeged
- Nagy Balázs** (1989) – középiskolai diák, Gyula
- Nagy Mihály** (1954) – jogász, tanár, Makó
- Nagy Zopán** (1973) – fotográfus, költő, Budapest
- Novák Valentin** (1969) – költő, író, Budapest
- Pálinkás Krisztina** (Lyrian) (1964) – orvos-írnok, Budapest
- Papp Laura** (1973) – író, Pécs
- Parragi Zoltán** (1984) – egyetemi hallgató, Budapest
- Pataki Edit** (1947) – nyugdíjas tanár, Magyarodombegyház
- Pethő Tóth Károly** (1954) – könyvtáros, költő, Budapest
- Petz György** (1955) – tanár, Budapest
- Pieldner Judit** (1975) – tanár, irodalomkritikus, Sepsiszentgyörgy
- Popovics Péter** (Pekka) (1953) – mérnök, tanár, Budapest
- Rezes Erzsébet** (1964) – nyelvtanár, Fegyvernek
- Safranka Judit** (1974) – tanár, író, Budapest
- Salamon József Imre** (1956) – tanár, Cegléd
- Sánta Hajnalka** (1976) – szociológus, tanár, Pécs
- Sárközi László** (1969) – költő, Budapest
- Somogyi Réka** (1974) – selyemfestő, Budakeszi
- Standovár Ágota** (1961) – költő, Pécs
- Sümegei Attila** (1978) – mérnök, Székesfehérvár
- Szabó Julianna** (1954) – ápolónő, Makó
- Szabolcsi Erzsébet** (1954) – tanár, Kunszentmiklós
- Szél Zsolt** (1964) – irodalmár, Mattersburg, Ausztria
- Szelőczei Orsolya** (1985) – gyógypedagógus, Budapest
- Szepes Erika** (1946) – irodalomtörténész, író, Budapest
- Szepey Eleonóra** (1939) – nyugdíjas pedagógus, Szeged
- Szlafkay Attila** (1953) – költő, műfordító, Budapest
- Talált Évike** (1984) – egyetemi hallgató, Fenyéd, Románia
- Tóth Katalin** (1976) – logisztikus, Budapest
- Valyon László** (1944) – nyugdíjas vegyész-mérnök, Zsámbék
- Varga Csaba** (1946) – szociológus, Magyarokvácsi
- Végh Attila** (vegha) (1965) – ügyvéd, Gyöngyös
- Végh Sándor** (1953) – amatőr költő, Szeged
- Véghelyi Balázs** (1983) – egyetemi hallgató, Százhalombatta
- Vékony Andor** (1955) – kertész, hajjin, Baracska
- Vihar Judit** (1944) – irodalomtörténész, műfordító, Budapest
- Zalai Károly** (1953) – képzőművész, író, Budakeszi

Aki korpa közé keveredik

....a disznó egy őszinte lény, aki nem szégyelli, hogy olyan, amilyen. Ellentétben az emberrel, aki folyton másnak szeretne látszani.”

(Orbán János Dénes)

(Nagy Koppány Zsolt: *Nagypám tudott repülni*. Magvető, 2007.)

Nagy Koppány Zsolt legújabb könyve három másik novelláskötettel együtt jelent meg a Magvető Kiadó gondozásában az ősszel indult *Novellárium* sorozat keretében. Bánki Éva, Erdős Virág, Vida Gábor és Nagy Koppány Zsolt kortárs alkotóként hasonló körülmények között kellett hogy kijelöljék saját írói pozíciójukat, hagyományhoz való viszonyukat. Mind a négyen egy erősen terhelt, réginek mondható műfaj jelenkori művelői; természetesen szövegeik is számot vetnek ezzel a helyzettel – némelyik határozott viszonyítási pontokat is kijelöl, némelyik csak sejteti azok meglétét. Az *Eurüdiké* (Erdős Virág), a *Magyar Dekameron* (Bánki Éva) már címével is működésbe hoz egy viszonylag konkrét olvasási keretet, ugyan nem behatárolva, de erősen irányítva a befogadói stratégiákat. Nagy Koppány Zsolt módszere kevésbé explicit: a cím (*Nagypám tudott repülni*) és a kötet számos novellája sem kínálja tálcán az irodalmi utalásokat, inkább csak felvillantja az idegen szövegekkel való játék lehetőségét. Ugyanakkor a

tudós olvasó örömmel érheti tetten – érdeklődése és tudása szerint – a különféle verses és prózai szövegek megidézését, imitációját. Ez a nyitottság nemcsak a szerző sajátja, de jól illeszkedik a kortárs irodalom azon irányzatához, amely egy minél szélesebb olvasói tábor szórakoztatását és elgondolkodtatását egyszerre kívánja szolgálni.

A novella műfaji tradíciójához – eredetéből adódóan – hozzátartozik az exemplaritás; a történetek példázatossága Nagy Koppány Zsolt esetében sem mellőzhető tényező. A különböző szövegek más-más értelmezési kulcsokat kínálnak az olvasó számára. Egyszer saját példázat jellegüket erősítik, akár a legsúlyosabb bibliai vagy középkori értelmezői hagyomány bevonásával – ilyen maga a címadó novella is –, máskor a leghétköznapibb értelemben vett tanulság lehetőségét is tagadják: „...csupán annyit mondunk még, hogy a történetnek semmiféle tanulsága nincsen, mert igaz” – olvashatjuk a *Béla és a virágok* című novella végén. Sok esetben még az események végső kimenetele sem egyértelmű: *A várban őrt álló gondolatai* vagy *Az én és az Eszter* című novellák nyugtalanító záró sorai a szereplők sorsát is homályban hagyják, kiszolgáltatva őket az olvasó fantáziájának. A szövegek ilyen értelemben vett nyitottsága és a szövegalkotás folyamatába betekintést engedő egyéb gesztusok (*A lézengő witter*, *Egyperces ballada*) egy aktív, partner jellegű befogadói magatartást tesznek lehetővé.

A kötetben szereplő huszonkét novella elrendezése tudatos kötetkompozícióra utal: feltűnő szimmetrikus rendben olvashatjuk a szövegeket. Érdekes megoldás, hogy a két kiemelt novella (*Nagyapám tudott repülni*, *A lézengő witter*) nem a ciklusok élére, hanem azok szerkezeti középpontjába kerül. A tükörszerű hatást erősíti, hogy a novellák egy része tematikus szempontok alapján párokba rendezhető. A *Novellárium* sorozat – igencsak kimódolt – tipográfiai sajátosságai (félbevágott betűk, oldalszámok) ebben az esetben akár termékeny tényezők is lehetnek: tekintetünket a szövegek anyagszerűségére irányíthatják, és ezáltal támogathatják egy térben is mozgó, játékos-asszociatív olvasási mód lehetőségét.

A szerző régi és újabb írásai két alcím alá sorakoznak: *mítoszok, történelmek*, illetve *játékok, tragédiák*. Ennek megfelelően az első rész történeti szorosabb kapcsolatban vannak a külvilággal: nagyobb hangsúlyt kap bennük a környezet ábrázolása, a hely- és időviszonyok jelölése is gyakoribb, mint a kötet második felében. Többször találkozhatunk helynevekkel (Bukarest, Kolozsvár) vagy korra utaló szavakkal, kifejezésekkel (tanács, parancs a központból), sőt az egyik novella cselekményének egy történelmi esemény is része: a nagyapáról szóló történet egy falu elárasztásával ér véget. Viszont ezen a ponton érhető tetten az első ciklus novelláinak másik fő jellegzetessége, a misztikum felé nyitott – a szerző szavával élve: mágikus realista – ábrázolási mód. Talán ennek tudható be, hogy a hétköznapi események mitikus magasságokba emelkednek. Különös kettőssége a novelláknak, hogy a mítosz megteremtésével párhuzamosan képesek annak lebontására is. Szép példa erre az a történet, amelyben egy modern kori legenda megvalósulásának esélye bukkan fel, de a remetenő alakjának profanizálása miatt ez a lehetőség el is enyészik. A legendává válás folyamatát emeli témájává a sánta kutya története is, ahol az élet és a művészet közti kapcsolat olyan ellentétként jelenik meg, ami csak az egyik fél halálával oldható fel: „Mester! Légy már legenda! Hagyd megdöglenni a kutyát!” Ez igazolódik a festő sorsában is, aki saját családját áldozza fel a tökéletes műalkotás kedvéért, de abban a pillanatban, mikor befejezi a képet, holtan esik össze. Az utóbbi novella esetében kifejezetten erősnek tűnik a korábbi szöveg-hagyomány – Poe, Balzac, Thomas Mann – hatása.

A világirodalmi elődök szövegeinek megidézése egyéb szempontokat jelezhet ki, hiszen a kötet novellái a gonoszság és a kegyetlenség újraírására is vállalkoznak. E két jelenséget a szövegek az élet minden területére kiterjesztik, egy történelmi szituációra éppúgy, mint a személyes kapcsolatok szintjére. A motiváció legtöbb esetben rejtve marad, így az olvasó még nagyobb megdöbbenéssel fogadja az abszurdnak tűnő cselekedeteket. Gondolhatunk itt a háborúban fosztogatni kívánó katonára, aki, mivel szándékát nem tudja megvalósítani, rágyújtja a családra a házat. Az ismeretlen autós viselkedése szintén eltűzött: a hátulról belé hajtó kocsit vezetőjét – ahelyett, hogy segítene a vérző emberen – agyonveri. Ha a novellák tágabb elméleti háttérét keressük, szinte magától értetődőnek tűnik a freudi elfojtásra és az abból fakadó kegyetlenségre gondolni. Talán az sem teljesen alaptalan, ha Hamvas Béla megfogalmazását társítjuk a gondolatkörhöz, hiszen az *Előretolt Helyőrség* nevű erdélyi csoportosulás, melynek Nagy Koppány Zsolt is tagja, egyik irányadó írása (Sántha Attila: *A transzközép irodalom*. Előretolt Helyőrség, 1995/1.) szintén hivatkozik

a neves író-filozófusra. Az öt *génusz* című munkájában Hamvas így ír a démonok természetéről: „Modern nyelven ezt úgy mondják, hogy tudattalan. [...] A démon viselkedése közvetlen és elementáris, hitvány és önfeláldozó, jóságos és bosszúálló, de mindig őrjöng, felelősség és gátlás és belátás és eszmélet nélkül. [...] És csak egyetlenegy valami van, ami az uralkodóvá lett archetípus bősziült aktivitását meg tudja fékezni, ez a világosság. Semmit sem kedvel inkább, mint a homályt és a zavart és semmitől sem tart annyira, mint a tudatos fénytől.”

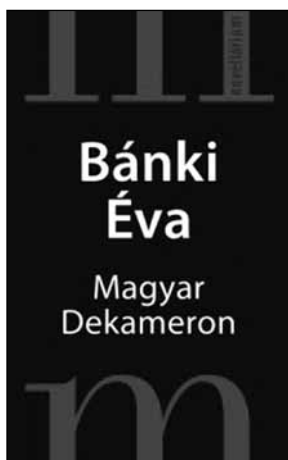
A démonok a kötet első részében, mint láthattuk, közvetlenül és hirtelen törnek felszínre, ebből következően a kiszolgáltatottság érzését növelik az olvasóban. Lehetséges magyarázatokat a könyv második felének írásai adhatnak, melyekben a nyelvi játék válik fő szövegalkotó tényezővé. Az itteni szövegekben a nyelv hozza felszínre az indulatokat, ezért is található a novellákban több káromkodás (persze nem a kiskésit típusú eufemizmusokra kell gondolnunk), és az élőbeszéd visszaadása is itt a legerőteljesebb. A történetek sok esetben egy szereplő belső monológjából épülnek fel, de előfordul, hogy több elbeszélői szólam is keveredik a főszereplőével.

A fenti szempontok érvényesítésekor kulcsnovellának tűnik a *Mellettem disznaim* című írás, ahol a démonokat két vaddisznó testesíti meg. Bár az elbeszélő nem tesz mást, mint engedelmeskedik nekik – vagyis iszik –, ezzel a gesztusával legalább felméri azok erejét, hiszen hagyja, hogy kitombolják magukat. Ugyanebben a történetben feltűnik egy rózsaszín, egyáltalán nem félelmetes malac is, melyhez az elbeszélő viszonyulása közömbösnek mondható: „Hát ezért iszom. Circum porcelli? (Néha ugyan megjelenik egy rózsaszín malacka is. De az nem érdekel.)” Bár ebben a műben nem történik változás, pontosan a változatlanság és a védtelenség állapotát vázolja fel a szöveg, más novellákban mégis az elfojtásra ítélt szavak kimondása hozza meg az élethazugságokkal való szembenézés lehetőségét.

A belső monológok első látásra kegyetlennek tűnhetnek, de valójában azok képviselik az őszinteséget: általuk mégis megképződik valami, amit leginkább a szó kimondásába vetett hittel lehetne azonosítani. Igaz, a történetek nagy része nem a boldog élet, hanem a tragikum lehetőségét rejt magában. A vasúti hídon álló fiatalember sorsa sem végleges: halál, megalkuvás vagy újrakezdés? Ezt a kérdést az olvasónak kell eldöntenie.

Parragi Zoltán

Történelem mint átok?

(Bánki Éva: *Magyar Dekameron*. Magvető, 2007.)

1. Határátlépések. Bánki Éva, amint azt előző könyveiben is láthattuk, szereti újra-, vagy inkább megkölníteni a történelmet. Az *Aranyhúzás* (Magvető, 2006) egyik, számomra fontos „tanulsága” – ha szabad ilyen didaktikusan fogalmazni – éppen az a mód, ahogyan egy mágikus író tolla alatt tematizálódik a történelem fikcionalitása. Egy fikció témája – jellegzetes posztmodern gesztussal – éppen a fikció lehet, ahol a történelmi források összerendezése legendás elbeszéléssé egyfajta filológiai-bűnügyi oknyomozás. Vagy hétköznapi fogalmazva: hogy hogyan is születnek a legendák és a történelem.

Az író legújabb kötete (*Magyar Dekameron*, Magvető, 2007) bizonyos értelemben ugyanezt a történelemmel való játékot űzi. A huszonhét novella szinte mindegyikében apellál az olvasó történelmi ismereteire, ugyanakkor a szövegek folyton elbizonytalanítanak abban a hitünkben, hogy valóban azt

a történetet olvassuk, amit már ismerünk. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a történetek többször becsalogatnak egy referenciális olvasat lehetőségébe, de utána vagy egy történelmi anakronizmus, vagy valamilyen csodás elem, vagy valami átokszerű végzet, amely mintha minden egyes, a kötetben feltűnő „főszereplőt” egyformán sújtana, vagy akár a történetmondás egyszerű félbehagyása kimozdítja a referenciális olvasat lehetőségét, és elmossa a történelmi „tények” és az ezekről való személyes emlékezés fikcionalitása közti határvonalat.

Jellegzetes példája lehet ennek a *Szapolyai János szoboravatója* című történet (harmadik nap, második novella), ahol Szapolyai János huszadik századi szoboravatóján föltűnik Izabella királyné, akinek a szemén keresztül látjuk az eseményeket, de maga Görgey Artúr is. Mindenki számára ismert személyiségek, akik feltűnésükkel fittyet hánynak a történelmi kronológiára. Sőt nemcsak a bevett kronológiát bontják meg, hanem személyiségüknek a történetírás által sugallt „önazonosságát” is. A szoboravatón föltűnő „vad suhancok” egy csoportja ugyanis ezt kiáltja a szobor felé: „le ezzel a hazaárulóval, le ezzel a Görgeyvel”. Görgey neve Szapolyai János metaforájává válik a tüntetők „történelemképében”: „Szapolyai egy Görgey”. Jó példa lehet ez arra is, hogy észrevegyük, a történeti megértés is metaforákon keresztül történik. Ha például Max Black kognitív metaforaelméletét hívjuk segítségül, aki éppen az „X egy Y” formájú metaforákat vizsgálta, akkor a metafora „melléktémája” (Görgey) mintegy megvilágítja a „főtémát” (Szapolyai). Vagyis a Görgeyről előhívható történeti tudásunk olyan rácsot képez, amelyen keresztül egy bizonyos módon láthatjuk Szapolyait. A metafora megértése pedig egy olyan harmadik eset (sem nem Szapolyai, sem nem Görgey), amihez a mindkét névhez kapcsolható történelmi

asszociációs mező egyidejű ébrentartása révén jutunk el. Ezt a jelentéskonszolidációt tovább árnyalja az a tény, hogy az általunk elemzett szöveghely egy erőteljesen ironikus kontextusba illeszkedik.

Eppen ezek az elmozdítások teszik újra és újra indokolhatóvá azt a kijelentést, hogy a valóság és a fikció, a (történelmi) tény és a szavak közti ontologikus szembenállás felszámolása mint jellegzetes posztmodern poétika az a fókusz, amelyen keresztül Bánki Éva szövegeinek megértési horizontja feltárható. Ám hangsúlyozni kell, hogy ezek a szövegek sem a referencialitás, sem a fikció tiszta eseteiként nem tarthatók számon. Inkább a történelmi tények, tény-szerúségek kimozdítása és tudatos áthelyezése történik meg a fikció terébe. Ezek a tények így *mindig már* mást jelentenek, mintegy provokációként arra szólítanak föl, hogy történelem helyett „történelmekben”, kronológia helyett metaforákban, határok helyett határátlépésekben gondolkodjunk. Erre példa a kötetben végigvonuló „Határvidék”-metafora is, amely először Magyarországot jelöli mint Boccaccio szereplőinek úti célját, akik a pestis elől menekülve a budapesti Körszállóban telepednek meg. De azok a történetek, amelyeket a kilenc fiatal megismer, nemcsak Magyarországon játszódnak, hanem a határokon túlra, a szűkebb-tágabb Kárpát-medencébe, majd Svájcba, Németországba, Oroszországba, a Közel-Keletre, sőt Dél-Amerikába is átnyúlnak. A „Határvidék” ugyanakkor nemcsak földrajzi helyet jelöl, hanem történelmi, politikai, lélektani, szociológiai „határhelyzetet”, és egyben a határok fölszámolását is. Ez a történelem nem tények sorozata, hanem inkább „tények” olyan „rendszere”, ahol minden tény átminősül, s a rendszerek is fölszámolják rendszerszerúségüket. A *Dávid és az új ország*, illetve ennek folytatása, a *Rozáli szabadulása* az ötödik napon Jókai *A jövő század regényébe*, tehát egy fikcióba íródik bele úgy, hogy azt sugallja: a Jókai-fikció „Otthon Állama” Izrael megalapításával – a történelmi tények tanúsága szerint is – a valóságban is megtörtént, Jókai szereplői közel száz évvel a regény után valóban megszülettek. Ennek következtében Jókai utópiája számunkra egyrészt már nem olvasható utópiaként, hanem történelemként (annak ellenére, hogy utópia voltában hangsúlyozottan is fikció), másrészt arról, hogy mindez „valóban így történt”, csak Bánki Éva újabb fikciói révén győződhetünk meg.

2. A történelem idegensége. Noha ezek történetek, azzal együtt, hogy átitatódtak a legképtelenebb, legmeseszerűbb anakronizmusokkal, mintha mégis valamiféle „realitás”-ról akarnának számot adni, amikor a hősök élettörténetükkel *tanúskodni* kívánnak *valamiről*. Azt ők maguk sem tudják, hogy pontosan mi az, de élettörténetük olyasmiről tanúskodik, ami (történetük szerint) feltétlenül megtörtént. Sőt, élettörténetük mintegy sorsszerűen alakult. Persze fölmerülhet a kérdés, hogy elmesélhető-e még bármilyen történet vagy hogyan beszélhetik el első személyben saját történetüket olyan szereplők, akik már halottak, mint például Karl May az *Old Shatterhand hazatérben*, vagy Zrínyi Miklós *A szép Eusebiában*. Ki mesél itt valójában? Ki a tanú? A kötet kerettörténete szerint a Körszállóba érkezett itáliai fiataloknak egy varázsgömbből ágaszkodó lángocska „Hang”-ja beszél, egy test nélküli hang. Mindez azt sugallhatja, hogy a történetek túlélik a tényeket, az élettörténetek pedig az élőket, s hogy a történetek csak az időről tanúskodhatnak, arról, hogy történt *valami*, vagy hogy

létezett valaki. És persze új megvilágításba helyezhetnek olyan történeteket, amelyekkel már találkoztunk.

Ám érdemes szemügyre venni, hogy a szereplők személyes életideje miként bonyolódik bele a külső, történelmi események időrendjébe. A már említett kronológiai időrend megbontása (amely persze egy egyezményes kronológia elismerésén alapul, amivel szemben az időzavar egyáltalán érzékelhető az olvasó számára) a történelmet olyan kiismerhetetlen és kiszámíthatatlan külső erőként teszi értelmezhetővé, amely egyértelműen *determinálja* a személyes életutat. Nem véletlen, hogy alig találunk olyan történetet a kötetben, amely „sikertörténetként” lenne olvasható, vagy amely ne lenne úgy (is) olvasható, mint a személyiség „belső hangjának” összeütközése a külső, történelmi idő „hangjával”. Ebből az összeütközésből aztán van, aki több, és van, aki kevesebb veszteséggel kerül ki. Ilyen szempontból kiemelkedő az *Amerigo atya második története*, ahol a jezsuita főhős maszkjai (és a nyelv!) révén lenyűgöző rafinériával játssza ki az egymást váltó politikai rezsimeket. Az ő története is csak annyiban sikertörténet, hogy fölismeri a történelembe való belebonyolódás veszélyességét és tudatosan képes „védekezni” vele szemben. De ő is, mint a legtöbb szereplő, valamiképpen áldozata a történelem „objektív” erőinek. A történelem, amely mintegy a személyes életútnak képezi hátterét (például a már említett *Old Shatterhand hazatérben* a „német egység” kialakulásának és következményeinek története mint háttér), nem olvasható át saját történetté, ugyanis ellenáll a bensővé tételnek, s így hangsúlyozottan *idegenként*, sőt potenciális veszélyforrásként interpretálható. A történelem az egyén számára folyamatosan visszatérő bajok, háborúk, menekülések sorozata, az előzmények és a következmények kiszámíthatatlansága végzetként nehezedik a Határvidék lakóira. Ebben a világban a szubjektum nem ura az eseményeknek, hiszen *eleve bele van bonyolódva* valami olyasmibe, ami számára csakis idegenségében mutatkozik meg.

Némiképp hasonlít ez Márquez *Száz év magányának* természetfelfogására, ahol a természet mint a betegségek és az öröklődő átkok forrásponjtja hasonló idegenségtapasztalatot implikál, mint Bánki Évánál a történelem végzetserűsége. Ennek a tapasztalatnak, az emberi történelemnek mint átoknak és az „emberi környezet” idegenségének talán leginkább paradigmatisztikus történetei azok, ahol a nő főszereplő érzékelve kiszolgáltatottságát igyekszik kezébe venni saját sorsát. Bizonyos értelemben éppen ezeken a „női sorsokon” keresztül (*Döbröghyné Ludas Panni, A szép Karolina, Rozáli szabadulása* stb.) válik leginkább érzékelhetővé a szubjektum „eszmék” történetének való alárendeltsége, hiszen a történelem alakítói között hagyományosan a nők azok, akik legkevésbé lennének szerepeltethetők. Ez a történelmi idegenségtapasztalat, a tanúsíthatatlanról való tanúskodás kényszere(?) vagy paradoxona talán az egyetlen „reális hely”, ahol ezek a történetek játszódhatnak.

3. Nyelv és átok. A történelem átka mint a határvidékiek sorstapasztalata kétségtelenül egyik újszerű mozzanata a *Magyar Dekameron* „mágikus realizmusának”. Ez az átok már a kötet legelején, a kerettörténet narrációjában összefüggésbe kerül a nyelvvel, a nyelv idegenségével. A firenzei fiatalok, akik a pestis elől menekülnek a Határvidékre, azzal indokolják választásukat, hogy

„a határvidékiek nyelve oly érthetetlen, hogy hiába is mesélnének nekünk a pestisről, halálról, mi úgysem értenénk meg”. A betegséget (az átkot?) tehát a híresztelések, mendemondák terjesztik, a betegség valamiképpen a nyelv betegsége és az átoknak a nyelv a hordozója. Vagy fordítva: aki nem képes megérteni a híreszteléseket, azt elkerüli az átok. És valóban, a firenzeiek a Körszállóban úgy hallgatják a határvidékiek történeteit, hogy alig értenek meg azokból valamit. Számomra legalábbis úgy tűnt, hogy a *Magyar Dekameron* kerettörténete azért tűnhet érdektelennek vagy semmitmondónak az olvasó számára, mert a firenzeiek „rosszul”, vagyis a várakozásainkkal többnyire el-
lentétesen reagálnak a történetekre. Akkor nevetnek, amikor tragikus esemény történik, és – „villalakók” módjára – akkor szomorkodnak, amikor az olvasó inkább örülne. Kérdés azonban, hogy ez az újabb „elmozdítás”, a megértés elé gördített újabb akadály mennyiben gazdagítja a történetekben már meglévő fikció-történelem, ismerős-idegen, személyes életidő-történelmi idő oppozícióinak játékát, vagy mennyiben inkább egy olyan újabb paradoxon, amely az olvasót irritáló tényezőként csapódhat le. A félelem, a baljós előérzetek, a nem nyelviesíthető veszélyérzet, amely a Körszálló lakóira is átragad, a folyamatos „zavargások” és lövések hangja, amelyek behallatszanak a történeteket hallgató firenzeiek lakosztályába, olyan mozzanatai a kerettörténetnek, amelyek ismét valós, aktuális, politikai eseményekre utaló referenciális történetet implikálhatnak. Ám végül nem tudjuk meg, hogy a magány és a félelem, amelyet egy-egy szereplő a Körszállóban érez, voltaképpen minek is volt a „jele”, mint ahogyan azt sem, hogy a kerettörténetnek mi a viszonya a többi történethez.

A *nyelv mint akadály*, mint a megértés „ellenfele” a kerettörténettel szemben azokban az inkább meseszerű, mint élet- vagy sorsörténetyszerű novellákban tűnik termékeny ötletnek, ahol az állatok és az emberek közti nyelvi kommunikáció lehetetlensége ellenére mégis létrejön valamiféle „nyelvtelen” (érzelmi?) kapcsolat. Ilyen például *A csóka története* című, nyelvileg(!) fantasztikusan finoman árnyalt novella, amely egy csóka és egy erdész szerelmi történeteként olvasható, vagy a *Hogyan választottak királyt az állatok?* című, ahol a vadász és a vadállatok közötti hatalmi relációk szintén nyelven kívüliek, és az állatok nyelvének megtanulása maga után vonja ezek fölbomlását. Mindez azt sugallhatja, hogy ezekben a némiképp homályos, rejtélyes elbeszélésekben a hatalom és a szerelem kérdése „nyelv előtti” vagy „nyelv mögötti” kérdések.

Ennek kapcsán megint utalhatunk a már említett és talán nem önkényes Márquez-párhuzamra, ahol a természet világának az emberhez való viszonya ellenséges, determináló jellegű és olyannyira végzetszerű, hogy Macondo képtelen végül csatlakozni a civilizáció világához, és a százéves átok beteljesül. Ellentétben Bánki Éva „állatok világával”, ahol a történelem átka alól, annak az emberi életidőt meghaladó és kiszolgáltatató ciklusaiból egyik lehetséges kiútnak éppen a „természettel” (főként az ember önnön „természetével”, hiszen mégiscsak ő „csinálja” a történelmet) való nyelvi vagy nem nyelvi kapcsolat-teremtés tűnik.

Borbély András

A másik oldal felé

(Erdős Virág: *Eurüdiké*. Magvető, Budapest, 2007.)

Van két létező: a mítosz, amit mindenki ismerni vél, és a hétköznapok, amiket szintén mindenki ismerni vél. De lehet, hogy tévedünk.

Azt gondoljuk, hogy a két létező szembeállítható az egyenes vagy ciklikusan ismétlődő elbeszélhetőség és a szimbolikus, egyszeri történet ellentéteiben. Erdős Virág legújabb novelláskötete a mítosz (úgy is mint a hétköznapitól, monotontól idegen elbeszélés, látásmódbeli lehetőség, és a világ, a saját élet jelenségekre bontó meghatározása) és a mítosz hiányának kettőségeire alapoz. Nem az egyszeri, kiemelkedő történet vagy a másképp elbeszélés lehetősége játssza a főszerepet, hanem a mindennapiság viszonya mindehhez.

Az első mozdulatsor a szent történetek szétszerelése. Az egyes elemek megváltoztatásai különböző mértékben és módon rugaszkodnak el az eredeti eseménytől. Az, hogy a salamoni szerepet egy csövesre ruhazza, hatalmas játék az ének lehetőségeivel, míg a *Mária*-történet apró rezdülésein keresztül engedi lassan föl-fölfejteti magát. Ha lehet női olvasatról, írásról beszélni itt, akkor a *Mária*-megközelítés vállalja fel legteljesebben a történet szétbontását a *miként* körülírásáért. A fókusz eltolódik a születésről a címszereplőre, az áldott boldogságról a kitagadott boldogságra. A különlegesség nem a kiválasztottságban, hanem a legabszurdabb teher elviselésében mutatkozik meg. Vajon további merész deszakralizáció-e az írás, vagy valóban a *Mária*-alak újrajavizsgálása, újraalkotása azokból a részletekből, amik a (mai) nőt helyezik egy biológiai abszurdum – természetesen kissé kétes – fényébe? Ha a novellát önmagában vizsgáljuk, inkább az utóbbi válik központi témává, ha azonban az egész kötet kontextusában keressük helyét, a botránykő szintén fontosnak bizonyul mint a fenséges átlagos alá helyezése. Várakozásaink kijátszása, megcsúfolása különös módon tart elénk tükröt. Mindig más domborulattal, más torzításban állítja a görbe felületet saját világgépünk elé, például az *Absolut Christmas* és a *Többiek* című írásban.

A másik mozdulatsor a hétköznapok szétmitizálása, ami jellegzetesen Erdős Virág-i gesztus. Nagyot csinálni az egészen kicsiből, egyszerit a folyton ismétlődőből, a köznapiból. Ahogy a gyerekek. A realitást a mesén keresztül tapasztalva egymásba mosódnak a két világ törvényszerűségei: a mindennapi élet motívumai kicserélhetőek, behelyettesíthetőek, felemelhetőek, leránthatóak, átszőhetőek mindenféle csodával, különlegességgel. Ugyanakkor a gyermekbeszédtől mérföldekre járunk, messze abban a tartományban, ahol az aranykulcsok nem feltétlenül tündérországba nyitnak ajtót. Itt van például a *Hahó!*, amely a hétköznapok és a gyermeki fantázia giccsét kifordítva építi magába, és teszi játéka részévé a történetben megmintázott típust, akinek

gondolatlansága mellett a tehetetlen, ötletlen, közönyös órangyalok kijátszása olyan fordulat, amellyel megint megnyílik egy, a mitikus és hétköznapi közötti folyosó: az egyes szereplők megindulnak a másik irányba. Ez azonban nem minden esetben történik meg. Látunk nyitott folyosó végében értetlenül álldogáló hősöket is, a várakozás és a kíváncsiság hiányában, ahol a hímes tojásoknak nem kell, hogy titkuk legyen.

Amikor egy-egy írás elszakad a fantázia lehetőségeitől, ha úgy tetszik, felnőttbeszédként kezd működni, ahol viszonyainkat nem szublimálhatjuk a mesébe, a narráció egyenes vonalának kifejtetlen mozzanatokkal történő megtörése jóval brutálisabbá válik. A csodától távol eső tartományokban megerősödik a groteszk. Az átjárás a jelentés és látszat, a jelentés és tréfa között éppen nem varázslatos, hanem kiábrándító. Ebben a lebegésben fogalmazva bomlik ki az a sajátos látásmód, amellyel Erdős Virág a banális törvényszerűségeket úgy vázolja fel, hogy azok jelentősége éppen meghatározatlanságukban sejlik. A *Csribú* tagolatlan elrejtése-megmutatása a típus, a típushelyzet önmagáért történő körbejárásaként használja föl a trükköt és szakít el a csodától. Ezzel szemben az *Anyában*, melyben a remény és a remény elutasítása feszül egymásnak, a legelemibb csoda hiányának elszámolása játszódik le.

Mindeközben az örök *Akárki*, az *Everyman* szemszögéből látunk ebben a kötetben is. Nem annak létkérdésekkel küzdő férfi-óstitűsének, hanem éppen a megjósolhatatlan, az általánosból itt is, ott is kibúvó női, gyermek, idős képzeletével találkozunk. Éppen ezek az apró határsértések azok, amelyek a világot mozgásba hozzák, viszonylagossá, kancsal csodák terepévé teszik, miközben fönntartják az említett föl- és lejárásokat. Az *Akárki* szemszögéből válik teljesen természetessé a lehetőség, hogy egy, az aszfalt fölött lebegő kabátos alakot sokféleképpen írassunk le. A kép e sokféle leírási lehetősége önmagában lebontja magát a jelenséget, ugyanakkor föl is építi annak különféle jelentéseit. Mi mást tennének a történetek, mint hogy megragadják egy momentum lehetőségeit a legváratlanabb tartalmak vagy kvázi-tartalmak kialakítására. Hatalmas bohóc-mozdulatokkal teszi ezt maga a *Jelentés* című írás, amely a vicc és a szörnyűség határán mozogva halad körbe, anélkül hogy saját középpontját kijelölné. A cím is tréfát űz velünk. Azt azonban ne várjuk, hogy bármi módon feloszthatóvá, bedobozolhatóvá okoskodhatjuk a kötetet. Előfordul például, hogy annak lehetünk tanúi, hogyan hallja meg annak hírért egy születendő kisfiú, hogy mégsem jött el az ő ideje. Máshol a történet el is marad, csak egy útikönyv furcsa bejegyzését olvashatjuk Budapestről.

Játék és a játék hiánya, csoda és csodanélküliség különös keveréke adja a kötet összetartó erejét. A mitikus és hétköznapi történetesíkokat a címadó novella alakja köti az alvilágba. Általa a két szint közötti mozgás az abszolút mélyről indul, és oda is érkezik. Mindeközben azonban a legvégső lírából is visszakacsintva tréfát űz. A motívum valóban körbefogja a történeteket, talán, ha úgy tetszik, egymásba is fonja őket, laza értelmezési keretet adva nekik; miközben azonban mindenféle linearitást, megelőzöttség- és következményszerűséget a látószögön kívül hagy. Az egyes novellákban megjelenített nézőpontok mindig viszonylagosak maradnak, csupán direkt közlésekkel találkozunk függőbeszéd helyett. Nyugvópont tehát nincs: miért is kéne lennie?

Dávid Anna Dóra

Szabad és királyi

Vida Gábor negyedik kötetének¹ címe talány marad mindaddig, amíg el nem kezdjük olvasni a tizennégy novellát, amelyekből mozaikszerűen rakódik ki, elszórt utalások formájában, egy (vagy több?) lehetséges értelmezés.

A „nem szabad és nem királyi” annak a városnak a jelzője lenne, amelyben a történetek nagy része játszódik. Időbeli és térbeli koordináták nem adottak, egy lebegtetett, elbizonytalanított szintérről van szó, amelynek tömör minősítése így, negatív előjellel történik. A cím ezek szerint egy privilégiumoktól mentes, köznapi hely rajzát ígéri. Ha hagyjuk a történelem hívszavait is érvényesülni, és engedünk a referenciális olvasás kihívásának, valamint a szerzővel kapcsolatos háttérismereteink kényszerének, akkor a hely kibontakozó szelleme, az interkulturális utalások Erdélyt jelölik meg egy lehetséges tágabb referenciaként. Ugyancsak a referenciális olvasatot erősíti a vidéki élethelyzet frusztráltságát, a beszűkülés veszélyét felvillantó következő szöveghely: „Nem szabad és nem királyi városunkban azok érzik csak jól magukat, akiknek másutt nem terem babér, mert se pénzük, se kapcsolatuk, se idegrendszerük nincs hozzá, akik alulmaradtak a létért folytatott és folytatandó küzdelemben, akik valamilyen eszelős gondolatmenet miatt azt hiszik, hogy mindegy, hol él az ember, csak ember legyen; akik azt gondolják, hogy a nálunk élt becsületes, önzetlen, tisztességes élet ugyanannyit ér, mintha Budapesten élné valaki, vagy Berlinben.” Ha ragaszkodunk ehhez az olvasathoz, akkor is hozzá kell tennünk, hogy Vida *Erdélye* inkább egy (magán)mitológia színtere, amely a történetalkotás hálás terepéül kínálkozik és a fikcióképzés kiapadhatatlannak tűnő forrásának bizonyul.

(Vida Gábor: *Nem szabad és nem királyi*. Magvető, Budapest, 2007)

A címbeli jelzőkkel illetett város a folyamatos legendaképződés színhelye. Az egyes szám első személyű elbeszélő a város krónikásaként, a közösség nevében és a „végre történik valami” lelkesedésével meséli el a történeteket és fogalmazza meg reflexióit. Az elbeszélőt különösképpen foglalkoztatja a történet, valamint az elbeszélés primátusának kérdése: azért történik-e valami, hogy elbeszélés kerekedjék belőle, vagy azért szövődött a történet, a legenda, mert végbementek azok a bizonyos események. A kötet indító elbeszélésének főhőse, a vadorzó fia, akit a medve tett nyomorékká, hasonló gondolatokat fogalmaz meg: „Azt akarom, hogy a mesék, amiket nekem mondanak, úgy legyenek, ahogy mondvá vannak, azt akarom, hogy úgy mondják el, amint vannak a dolgok.” Ha nincs történet, ha nincs, amiről me-

A címbeli jelzőkkel illetett város a folyamatos legendaképződés színhelye. Az egyes szám első személyű elbeszélő a város krónikásaként, a közösség nevében és a „végre történik valami” lelkesedésével meséli el a történeteket és fogalmazza meg reflexióit. Az elbeszélőt különösképpen foglalkoztatja a történet, valamint az elbeszélés primátusának kérdése: azért történik-e valami, hogy elbeszélés kerekedjék belőle, vagy azért szövődött a történet, a legenda, mert végbementek azok a bizonyos események. A kötet indító elbeszélésének főhőse, a vadorzó fia, akit a medve tett nyomorékká, hasonló gondolatokat fogalmaz meg: „Azt akarom, hogy a mesék, amiket nekem mondanak, úgy legyenek, ahogy mondvá vannak, azt akarom, hogy úgy mondják el, amint vannak a dolgok.” Ha nincs történet, ha nincs, amiről me-

¹ Kötetei: *Búcsú a filmtől* (1994), *Rezervátum* (1998), *Fakusz három magányossága* (2005), *Nem szabad és nem királyi* (2007).

séljenek a szereplők, akkor a létezésük, az identitásuk válik kétségessé (*Kelj fel, és járj!*).

Felforgatott bibliai toposzokból, beavatástörténetekből, a nem szabad és nem királyi városban végbement különös és képtelen eseményekből, hiedelmeken alapuló történetekből és nem utolsósorban emlékezetes női szereplők körüli anekdotikus sztorikból áll össze az említett magánmitológia. Egyik visszatérő motívuma a történeteknek a csodára, a profán térbe behatoló szentségre való várakozás. A csoda jeleit azonban nem ismerik fel, ez történik a már említett szereplővel, az idejét a csodára való várakozással töltő nyomorék fiúval, aki lelövi az ismeretlenből érkező szakállas, kötött sapkás idegent. Ennek ellenére a csoda mégis megtörténik, a nyomorék lába megbicsaklik, és elindul (*Kelj fel, és járj!*). A megváltó egy másik alteregója csavargó képében bukkan fel – a *Rezervátum* című korábbi kötetből visszaköszönő – *Torony emelkedőben* címet viselő történetben. Angelus, aki a vallási hagyomány illatozó prófétaival ellentétben elviselhetetlenül büzlik, és a „nem szabad és nem királyi” városban eladdig soha nem látott rénszarvassal együtt a csoda előhírnöke lenne, nem talál megértésre a bajba jutott városban, ez esetben a méltó megváltás is elmarad: a város tornya érthetetlen okokból és megállíthatatlanul emelkedni kezd, végül menthetetlenül elszáll, mert Horgas Artúr, a város főépítésze nem hajlandó teljesíteni a csavargó kérését, így hiába készít új, más tervrajzot a régi helyett, terve minden részletében megegyezik a régivel, a rénszarvast pedig döglötten találják meg egy betonkeverőben. Az anekdotikus epizódok meséi szürrealisztikus elemekkel keverednek. A közönséges kisváros ugyancsak rendkívüli esemény színhelyévé lép elő a szentet és a profánt humorosan ütköztető, *Az ereklye* című történetben, amelyben a krónikás nem tudja kideríteni, hogy a Ritók, a részeges kőműves jóvoltából egy faljavítás során előkerült titokzatos lepel eredetibb-e a torinói lepelnél; tény, hogy a csodálatos textília ürügyén a plébános megszökik a szépséges Mirellával. A *Mielőtt a kakas elbeszéléstrilógiája* az evangéliumi árulástörténet profanizált változatait fogja egybe.

Minden történet külön is olvasható, azonban számos átjárás van egyik történetből a másikba. A város életét emlékezetes furcsaságok zökkentik ki hétköznapi menetéből. Akikkel a furcsaságok megesnek, azok a visszatérő színhely, a New York Hotel Casino Restaurant vendégei (a törzshely neve jól ellenpontoszza a vidék megalomániás és anakronisztikus álmait, törekvéseit), köztük szerepel a városba érkező Paul Venyige professzor, akinek az antigravitációra vonatkozó felfedezéséhez már csak egyetlen feltételnek kell teljesülnie, éspedig annak, hogy a Föld lapos.

A város polgárai, vendégei, ellenségei beszélő nevekkel illetett zsánerfigurák, groteszk karikatúrák, mint például a várost megszálló Rodobeth őrnagy (*Vivát, összes pezsgő!*), Tarándi Örnoszt fővadász és Gúzsman, a rendőrfőnök (*Jack Daniel's*), Jurcsák elvtárs és Frátye Turku (*Nő volt a dologban...*). Természetesen a nők sem hiányozhatnak a „dologból”, mi több, ők a történetek fő mozgatórugói. A legutóbb említett elbeszélés a következő eszmefuttatással indít: „Állítólag nem eshet meg olyan történet, melyben nőkről nincs szó; ha megeshet mégis, nem gondolható végig; ha el lehetne gondolni, nem volna mesélhető. Nincs nagyobb irodalmi modortalanság, mint egy nő nélküli történet.” Ennek szellemében nők szövik az eseményeket, felbukkanásuk jelenti a

váratlan fordulatot, vagy ott vannak a háttérben, de mégis róluk szól a történet. Emlékezetes nőalakot mintáz meg a szerző Kara Katica, a delejes képességeiről híres cigány asszony mitikus-mesei figurájában (*Jack Daniel's*).

Nem jellemző a történetekre a túlzottan reflektált stílus, Vida Gábor valóban elbeszél, nem pedig értekezik az elbeszélés elméletéről. Ebben a tekintetben kivételt képez az *Egy tavaszi történet eleje*, amelyben a tulajdonképpeni történet háttérbe szorul, és az elbeszélés célelvűségét, valahonnan valahová tartó irányát szkeptikusan megkérdőjelező gondolatok kerülnek előtérbe: „Nincs is vége semminek, a történet mindig tovább fut, mindig lépeget vagy megiramlik éppen, be sem fejezhető, abba sem hagyható jószerivel, mert állandó kezdet van, és a kezdetnek is kezdete, mintha mindig visszafelé is lépne az ember, nemcsak előre, megint újabb kezdet, ha nem is kezdődik el semmi valójában.” A hasonló reflexiók helyett inkább a történet elbizonytalanításának eszközeivel él a szerző több elbeszélésben, nemcsak a tér-idő kontextus lebegtetésével (egyetlen történet nevezi meg konkrétan a teret és az időt: *A pásztorok királya* című történetben megjelenik az évszám, 1979, és egy helynév, Bukarest), hanem az arra való hivatkozás révén is, hogy a városban és más helyszíneken megesett történetek forrása a szóbeszéd, a szájhagyomány, a pletyka, a történetek ok-okozati láncai, motivációs hálóját nem deríthető ki teljes biztonsággal. Múltra és jelenre utaló elemek, valóságvonatkozások és zabolátlan fikció keveredése egyfajta mágikus realista stílust kovácsol ki Vidánál. Amelyből természetesen nem hiányoznak a meglepő fordulatok, a derű, a humor, az anekdotikus hangvétel sem.

A kötetet záró, a kötet koncepciójába nem egészen beleillő novellában (*A fotográfus halála*) komolyra fordul a hangvétel, a szerző első két kötetében erőteljesen jelen lévő téma, a fotográfia mint a művészet, az alkotás metaforája köszön vissza. Az ugyancsak önreflexívként olvasható szöveg a Mester és tanítvány toposzát dolgozza fel, és a látásmód fontosságát emeli ki, amelyet kézenfekvő akár ars poeticaként is olvasni: „Végül is nem a gép, hanem a mester, nem a lencse, hanem a szem, a látás”.

Vida Gábor történetei úgy vannak, „ahogy mondván vannak”. A mesélés ősi kultusza, rituális szerepe idéződik fel ezekben az elbeszélésekben, minden történet megkeresi a maga stílusát, formáját, nyelvezetét, de ugyanakkor közös bennük az archaizáló alaphang, a ráérősség, a kedélyes, mesélős hangnem, amelyet nemcsak a próza klasszikus nagymesterei, Mikszáth, Krúdy, Bulgakov, Hrabal, hanem az egyszerű hétköznapi emberek – szabad és királyi – elbeszélő stílusa is ihletett.

Pieldner Judit

Cseresznyevirágzás

„A Rjóandzsi kolostor kertje téglalap alakú, 9×23 méter. A fallal határolt kertben nincs egyetlen növény sem, a kompozíciót a hullámosra gereblyézett homokon álló tizenöt szikla – melyek egyszerre sehonnan sem láthatóak – és azok árnyéka adja.” *(Dede Balázs)*

„A magyar költőnek pedig, ha haikut akar írni, szintén nem rendelkezővén ezeknek a szimbólumoknak a jelentésével, olyan műveket kell írnia, amelyek megfelelnek a műfaj verstani kritériumainak (5–7–5 szótagos kis strófa), műfaji kellekeiből pedig meg kell kísérelnie megvalósítani a megvalósíthatókat... Tragikum, abszurd, paradoxon, szójáték, lírai kép – nem zárják ki egymást Nagy Zopán haikuiban. Megférnek abban a műfajban, aminek lényege, hogy az élet teljességét mutassa 17 szótagban.” *(Szepes Erika)*

„A szavak – pusztán szavak. Mindaz, amit kimondunk, vagy más módon közlünk, sosem adhat teljes, valódi képet arról, ami bennünk van. Még egy egyszerű tárgy, egy toll, egy könyv se ugyanaz nekem, mint annak, aki mesél róla. Benne foglaltatik ugyanis minden előzménye, a múltja – események, okok és okozatok egész hálózata. Egyetlen toll, egyetlen virágszirom magában foglalja a mindenséget. A zen – többek között – igyekszik olyasféle kommunikációval élni, mely túlmutat a formán, lélektől lélekig szól.” *(Ivánovics Beatrix)*

„A Magvető Kiadó *Novellárium* sorozatának keretében Bánki Éva, Erdős Virág, Vida Gábor és Nagy Koppány Zsolt kortárs alkotóként hasonló körülmények között kellett hogy kijelöljék saját írói pozíciójukat, hagyományhoz való viszonyukat. Mind a négyen egy erősen terhelt, réginek mondható műfaj jelenkori művelői; természetesen szövegeik is számot vetnek ezzel a helyzettel – némelyik határozott viszonyítási pontokat is kijelöl, némelyik csak sejteti azok meglétét.” *(Parragi Zoltán)*

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.
(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen,

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

Folyóiratunk támogatói:

A Nemzeti Kulturális Alap ismeretterjesztés és környezetkultúra, valamint közművelődési kollégiuma és a Nemzeti Civil Alapprogram